

VIATA

LUI

VLAD ŢEPEŞ VODĂ

V I A Ț A

LUȚ

VLAD ȚEPEȘ VODĂ

ȘI

MIRCEA VODĂ

CELŪ BĂTRÂNŪ

DE

DIMITRIE BOLINTINEANU

EDIȚIUNEA II

REVĂDUTĂ ȘI CORECTATĂ

BUCURESCI
LIBRARIA SOCEC & COMPANIA

7, CALEA MOGOȘÓEI, 7

1870

VLAD ȚEPEȘ VODĂ

CE-VA ESPLICĂRI

Vlad V, surnumit Țepeș, fuse cel mai mare tiran ce a trăit vre o dată în lume. El era fiul Domnului Dracul și frate Domnului Radu cel frumos. Ajutat de Turci, se urcă pe tronul țării Românesce pe la 1460.

Mahomet II se afla atunci în totă strălucirea puterii sale. Proiectele lui a învinge popoarele crestine despre Dunăre, se întrevedeau de departe. Vlad Țepeș, le scia mai bine de cât orî cine altul, căci avusese prilejul să le zărească pe când ceru intervenirea morală a lui Mahomet II, ca să ia tronul României. El creșu că, reînviind tractatul lui Mircea, prin care românii recunoscneau suzeranitatea Porții, ar face să se întârzie îndeplinirea proiectului lui Mahomet II în privința României. Se grăbi dar a trimite un ambasador la Mahomet II în Adrianopoli. Acest ambasador fuse bine primit de Sultanul. Acolo se recunoscă tractatul cel vechiu cu nise noi adause.

Vlad Tepeș abia se aședă în tron, și boerii prevădura într'însul aplecări pentru tiranie. Câte-va fapte despotice ce făcui, îi încredințară și îi făcură a se teme și a medita căderea lui, Vl d Tepeș avu scire despre aceste uneltiri. Și la nisce atacuri, numai bănuite, răspunse prin cele mai cruți loviră. El nu scia că chipul cel mai înțelept era a sdrobi pe vrăjmașii sei, făcând fapte iubite națiunei: nimic nu pôte slăbi pe vrăjmașii unui Domn, mai mult, de cât a'i lovi cu acelăși arme cu care îl atacă. Aiată ei rănile țerei? și pe neîngrijirea de ale vindeca se reazămă ei? Un Domn cată să le afle și să le vindece îndată. Atunci numai vrăjmașii personali rămân în fața Domnului încă: toți cei ce sunt pentru a se vindeca ranele țerei, vin în partea lui. Dar Tepeș nu înțelese acêsta. El care avea tăria a ucide atăția oameni în chinurile cele mai amare, uu avu tăria a învinge turbarea inimei sale. Fuse slab, căci se lăsă a se învinge de patimile sale.

O R B U L

Noul Domn al României, Vlad Tepeș, dete ordin a se săpă o grópă la o biserică din Têrgoviste. O mare parte de locuitori se adunaseră împrejurul gropii, asceptând să sosescă mortul. Fie-care întreba despre numele persoanei ce murise și care era ursită a se înmormênta; nimeni nu putea sci, nici cei ce săpau grópa, nici preoții, nici mulțimea. Misterul ce coperea cauza acestii faceri de grópă, atrăsese mulțimea pe acest loc; țercovnici, cântăreți, diaconî, preoți veniră aici în vestminte de serviciu: ómenii vėdură aducându-se un cosciug ce se depuse pe marginea gropii; preoți așteptaui, lumea astepta împreună și nimeni nu scia ce așteptă.

Către acestea, nu departe de mormêntul ce se deschidea ca să primească în sînu'i un cadaver misterios, printre curioși se vedeu doi bătrîni boeri. Unul șiv, cel-

alt alb. Un aer de mândrie părea că plutesce pe aceste două figuri. Costumul lor era cel ce se obișnuia la grecii bisantini spre căderea lor. Unul, cel mai puțin bătrîn, dicea către cel-alt :

— Gustere vornice, a cui dai cu bănuială să fie această grópă ? preoții nu știu nimic.

Și vornicul Guster cel bătrîn răspundea :

— O taină negreșit. Se scie însă că grópa se face din porunca lui Vlad Vodă. Ce este nu este, bine. Cineva care trăesce încă are să fie aruncat acolo. Dómnă póte a remaș necredincioasă ? o domniță a facut uu păcat ce este urmat de ucidere și cere o grópă ?

— Eă nu cređ ast-fel, măi ăise Ștefănuță Ștolnicul. Acéstă grópă trebuie să fie a unuia din familia lui Dan Voda. Șciī ura care este între aceste două case ? . . Eă simț în acest Vlad Vodă o mare nenorocire. . .

— Noī încă ținem de casa lui Dan Voda, ăise Guster. Dacă Vlad Vodă năzuesce a sdrumica tóte proptețele casii Dănescilor, apoi securea este la picióarele nóstre.

— Iacă la ce mă gîndiam și eă, răspunse Ștefănuță Ștolnicul.

— Sdrumicene, măi ăise Guster, sunt în lume ca să mă sfărîm.

— Șciū, ăise Ștefănuță Ștolnicul. Voiū muri tot d'a-una cu bucurie pentru împlinirea unei datorii ; dar a muri sub cuțitul unui ucigător, nu'mī vine la socotélă. Cată să ne gîndim tréz la acest lucru, Gustere. Omul nu trebuie a face reū celor alți ; dar cată să se apere cînd îi vine cuțitul pe spate. Să ne gîndim de apărare... Să chem pe toți boeriī la mine la sálașu astă nópte. . .

— Dar de nu va fi nimic ? ăise Guster. Să nu ne grăbim.

Curiozitatea se schimbă îndată în spaîmă cînd tótă lumea adunată vėđu intrînd pe pórtă curți bisericii o cėtă de ostași pedestri cu sulite lungi, din garda Dom-

nului, și lăsând să se vadă în mijlocul lor un om învestmântat într-o cămașe albă și lungă, cu capul desvălit. Acest om era tânăr, cu față albă și frumoasă, cu părul lung și orb. Un preot îl ducea de mână. Lumea îl cunoscuse : era Dan, fiul domnului Dan III, căruia ungurii scosseră ochii ca să nu pôtă fi domn în România. Privitori tremurară la această vedere, creșură că au să'l îngrope de viu. Dar un găde său călău, armat cu o mare secure, urma acest cortegiu ce ajunsese lângă mormânt și stătù. Orbul îngenchiă acolo. Preoții începură să citească ca de morți. Ostași făcură un cerc împrejurul orbului. Gâdea se apropie. Securea lui se ridică în aer, apoi cade cu tărie pe gâtul orbului, capul lui se rostogoli în țărână, sângele cură, limba tremură în gura capului și pare că va să vorbească. Privitorii rămân înmărmuriți. Preoții citește, corpul mortului se depune în mormânt(1), apoi săpării aruncară pământ pe d'asupra. Totul s'a sfârșit și privitorii tremuând se întunară pe la casele lor.

Duoi bătrîni ce fuseră martori la aceste scene, eșiră pe pörtă și vorbeau între dînșii :

— Veđi că am avut dreptate ? . . . acum rîndul nostru are să vie. Să ne apărăm !

— Să ne apărăm, iesepe cel alt ; apărarea este un drept.

— Astă séră ne vom aduna la o laltă acasă la mine. Vino ?

TIRANIA NASCE CONSPIRAȚII

Dan era orb. Vlad nu trebuia să se mai témă de dînsul că-î ia tronul. Ast-fel dîceu toți amicii lui Vlad după această ucidere. Dar Vlad le iesepe că acest om era un stég.

(1) Engel, Ist. Val., 173

În acea séră în care se petrecu acéastă crudă scenă, casa lui Ștefănuță Stolnicul se perdeă în umbră. Nici o lumină în curte, nici o lumină în casă, și cu toate astea mai mulți ómenî cu aer misterios intrară în acest locaș neguros. De ar fi ocolit cine-va casa, ar fi văduț la două ferestre o lumină nesigură. Un om pe jos intră cel din urmă aici.

Să-l urmăim în întru.

Acesta era Guster.

El intră. Era o cameră largă. O candelă slabă la icóna maicii Domnului aruoca o lumină înduioasă. Abia putéu să se recunósca figurile óspilor. Ei ședéu pe scaune, neodihna și spaima părea că este tipărită pe fața lor. Guster ședú pe un scaun.

— V'am chemat, dîse Ștefănuță Stolnicul, a vă amin-ti uciderea lui Dan. Cată să ne gândim la ce avem a face.

Acéastă întrebare nu făcu o mare impresie asupra adunării. Mulți din boerî păstrañ credința a se alătura pe lîngă nonl Domn, ca pe lîngă toți cei alți ce trecură la Domnie înaintea acestuia. Este o sémă de ómenî cari servă toate guvernele, orî care a fi. Ómenî ce fac sub un guvern și desfac sub altul ce au făcut cu aceiași bună voință ce au pus la ântêia óră. Ei nu au principii și acésta îi apropie de guvernele cele rele. Lipsa lor de principii, de demnitate, de neatárnare, de respect pentru dînși și pentru lume, le face un merit mare lîngă acele guverne. Ei servă orî-ce guvern pentru interesele lor : a se înavuți este scopul lor; a hrăpi, mijlocul. Nu le pasă restul. Ei sunt de multe orî credincioși celor ce servă, dar un vînt să sufle, o clătenare să se facă, o resturnare să se producă a guvernului lor, ei trec la cel care îl înlocuesce. Orî-ce guvern are trebniță de papuri spre a'și scutura picîórele. Atunci ei uită stéoa ce apune, o părăsesc, și se înturnă către stéoa ce resare.

Vlad era pentru dînșii stéoa ce resărea.

Între cei adunați la această casă erau mulți de acești ómenî servilî : surîdeu lui Vlad prin gîndire iucă.

Toți acești ómeuî începuiă a murmui.

Unul avu curagiul a dice tare :

— Și ce ne pasă noă de această ucidere ?

— Ne pasă, ne pasă, dise Stefănuță Stolnicul. Această ucidere, gînduri rele vestesce asupra părtiuășilor lui Dau și noi a ne îngriji treburile.

Pătrascu vistierul veni în sprijinul lui Stefănuță.

— Un om s'a ucis. Ucigătorul este Vlad. Cată dar a spune acestuî Domn că țera nu voesce să i se smutescă aședăminteleși datinele ei. Nieuini fără judecată nu póte să se ucigă. Dar îmi veți dice : ce ne pasă uoă ? Eu voiî respunde că ne pasă. Noi suntem apărătorii legilor lui Mircea vodă. Noi suntem cei ce aleg și scot pe Domni. Avem datorie să apărăm legile bătăine. Măue o să vie la capul nostru, și mâne va fi târziu a mai face. Ce este această stréjă ce'si a făcut ? acești ómenî mari cu sulii lungi ? cu chipuri de gădi ? cu vestminte mîndre și bogate ? cu lefi de căpitani fie care, ce vegheză dioa și nóp-tea lângă el ? nu pricepeți nimic ? Nu vedeți că este pentru noi ?

Cel ce respunsese : ce ne pasă noă de această ucidere, respunse :

— Te amăgesci, vistiore Pătrascu. Această ucidere este uu lucru între Vlad și între Dan ; este o resbunare, o trébă între casele lor. Noi nu se cade a ne amesteca. Va fi cea d'ântêrî și cea din urmă. Pentru aceea mai biue este să ne căutăm de ale nóstre.

Guster vornicul se scólă și respunde :

— O vijelie se gătesce să uăpădescă pe țeră. Uciderea de astădi este ântêia suflare vestitoare. Orî ce ucidere se face pe pămîntul țerii, privesce pe țeră ; nimeni uu póte să-și facă dreptate singur, legile cată să o facă. Legile

sunt călcate. Noi avem or un avem o datorie a împlini? dacă nu avem datorie, să ne rupem! dacă avem, să ne facem datoria!

Aceste vorbe făcură impresie. Ómenii de chiverniséă tăcură și cătară a se supune la voința acestor bătrîni ai căror anî se grămădiseră și al căror păr albise în câmpul luptelor cu armele în mână.

Se hotărî a se trimite o deputație la Vlad, care să-i aducă aminte că călcase legile țerii.

CEL MAI RĂU TIRAN NU ESTE CEL CE UCIDE

A dona ȕi dupe acéstă ucidere Vlad, înconjurat de cățiva ómenî căroră le încredințase cele mai d'ântêu posturi lângă dênsul, le spunea îndoiiala lui despre credința boerilor ce aleg și scot pe Domni, și îi lăsa să vadă că el visa a-i ucide într'o ȕi. Vlad venise la domnie cu ideea fatală ce-i însuflase amicii seî politici că acéstă țără romănescă nu pôte să sufere nici un Domn, orî-cât de bunar fi, și orî-cât de bine ar face țerii. Pe de altă parte el veni la putere cu simțimênte de resbunare împotriva partidului Dănesci ce se forma atunci de cei mai mari demnitari ai statului.

Iată ce ȕice Vlad către ai seî:

«Voiu să depărtez de la mine pe toți acei ómenî ce au șerbit sub Domni de mai n'ainte; încredere în ei nu pociu să am; fie-ce primă-vara trebue să vie cu florile ei. Acesti boeri ce aleg și scot Domni nu sunt pentru mine, eu sunt numit de Turci, mâne vor cănta să mă scóță, dar să sciți voi că eu am doně datine. Nu cumpar ómenî mei prin bine-faceri, și pe vrăjmaș, când îl lovesc, nu-l lovesc ca să-l întărit, ci îl lovesc ca să nu se mai scóle. Ómenî ce se cumpără cu bine-faceri sunt tot ce este mai necredincios. Ei sunt a-

stădî cu mine, pentru bine-faceri, decî nu sunt cu mine pentru mine, ci pentru interes. Un altul să le dea mai mult, și se vor duce la acela; voiî dar ómeuî de credințele mele : să sprijine în mine credințele lor. Este lesue a câștiga unul din acești ómeuî ce sunt voioși a se viude daca îi lași se despóie țera. Dar ce câștigă un Domn cu dêușii ? A câștiga un óm, lăsându'l se fure țera, este a câștiga credința unui om singur și a perdei inima țerii întregi. Nu ! Eu nu sciû să stric inimele ómeuilor, cumpărând pe ómeuî. Sunt cu mine prin credință, bine ! Nu sunt ? îi voi ucide. Móitea e mai ciustită de căt aurul.»

Ast-fel cugeta și vorbea acest om în mijlocul curtesanilor săi. Ast-fel el nu scia să corupă ; el scia să ucigă. Sunt două feluri de tiranî. Tiraul cu scop și tiraul fără scop. Cel d'ântêiî ucide lutul, cel din urmă ucide sufletul. Cel mai periculos din ei două este acela ce ucide sufletul, tiraul fără scop. Tiraul cu scop este de multe ori un rău trebuitor.

Tirania ea însuși are datoriile sale. Aceste datorii împlinite, de multe ori jugul se face mai puțin greî. Faptele mari ale tiranului fac adesea óre să se uite tirania. Dar a face fapte mari este lăsat ómenilor mari.

Vlad Țepeș nu era din această categorie de tiranî.

El nu scia să corupă. Corupția o respingea : tirania lui era onestă. El voia să însufle spaima : ucidea. Către acestea avea o idee. Voia să libere patria sa de turci. Idee mare !

Țepeș era prea mîndru ca să corupă ómeniî. Viața lui o voia strălucită, tronul său ocolit de mărire. Mijlocul de a ajunge acolo, era din neorocire spaima. El nu credea că omul se póte câștiga prin favóre. Nu credea nici în legătura ce se face între un trou și o partidă prin interesul comun de apărare a aceluiași princip. El credea numai în spaima ce putea însufla. Judeca pe ómeuî ca învેțătorii pe copii. Trebuia să-î înspăimēnte.

La dînsul minciuna nu afla intrare. Pîre, intriga, calomnia erau lovite cu mörte.

Secretele sale nu le încredința curtesanilor. Respecta pe cei care îl înconjură; a înceta aî respecta, era aî ucide îndată. Nu le erta nici o greșelă, nici o slăbiciune; el s'ar fi cređut micșorat să-î lips éscă de interesele sale prin favoruri. Dacă uniî ar fi făcut o greșelă, le răspundea puindu-î în țépă. Nu voia a recunósce trebuința partidelor. Partida sa voia să fie nația. Astfel ucise partidele. Puse ură între boeri și popor, ca să pótă să ucigă pe cei d'ântéiú, și ca să aibă sprijinul poporului îi dote gloria armelor.

Tiraniî cei mici cumpără căți-va ómenî cu aur; Vlad Țepeș voi să aibă nația întreagă, și ca să o căstige, îi dote mărnea și mörtea: mărirea, dicea el, iată cu ce'mî hpesc de mine pe popor.

Vlad Țepeș nu era un tiran de întêmplare; era un revoluționar, avea o idee: era un reformator. Avea un scop: să clădescă; mijlocul seú a clădi era fatal, crud, uficios, nefolositor; dar scopul seú era mare. Spiritul revoluțiunii era în spiritul seú. Óri ce revoluție are un scop generos; ca să-l ajungă, ea alérgă la mijloace pe care morala socială le respinge. A conspira înainte de o revoluțiune, în urmă a lovi, a eșila, a fărâma tot ce este o stăvilă, sunt mijlóce rele neapărat, dar sunt singurele mijlóce. A le înlătura este a ucide scopul. O revoluție însuși este un reú trebuitor; este o vijelie ce tiece; potop ce desrădăcinează; un cutremur ce dărâmă ordinul social ce se abate. Inimiciî revoluțiunelor aú voit să-î scimbe natura. O revoluție este o rěsbunare divină; omul este numai o uneltă a lui Dumnezeu; o revoluție perde scopul ei, îndată ce perde natura ei.

Vlad Țepeș, acest mare tiran revoluționar, înțelesese misia sa. Asprimea timpilor de atunci și caracterul seú feroce, uninduse, daseră acestor mijlóce o esagerare

ast-fel, încât el cădu în ceî-altă margine. Dacă multa blîndete opresce câte odată a ajunge la un scop, multa ferocitate pôte să aibă acelaşi rezultat.

Tepeş era ioroce, dar avea ferocitatea leului. Ferocitatea leului este mai demnă de cît blindetea crocodilului. Crocodilul este laş. Viclenia celor tarî este inteliginţa celor neinteliginţi; căci curînd saū mai târdu oiî ce minciună, înşelăciune, trădare, se daū de faţă, şi atunci cei de bună credinţă, înşelaţi, uumaî aū încredere. Sistem nedibaciū şi vicios! semn de şlabiciune!

Spiritul guvernelor tarî este lealitate. Lealitatea guvernelor face dănuirea lor.

Spiritul cel adevărat nu este în înşelăciune. Se cere o fineţă în politică, cumpănirea lucrurilor ce aduce armonia. Ceia ce se cere pilotului în mijlocul oceanului, numiţi-o înţelepciune, prudinţă; chiar dibăcie, dar nu *spiritul viclenieî*! Afară din acest cadru, spiritul este ametela; înţelepciunea este nebunia; dibăcia este corupţia. Acest spirit nu este la înălţimea guvernelor: puterea cere putere şi mărirea cere mărirea.

Nu sunt tiraniî cu scop ce ne înspăimîntă. Tiraniî cu scop produc martiri şi libertăţi; Tiraniî fără scop produc corupţia, ucigând sufletul.

Libertatea este ca aerul; cine aruncă săgeţi în aer, se espune a fi ucis el singur de ele.

Spiritul libertăţii, justiţiei, adevărului se pôte amăna, însă nu se pôte stinge.

Tirania pentiu tiranie, este e crimă.

Tirania pentru un bine general, este un reū trebuitor. Dumnedeş a fost ast-fel de tiran când a făcut lumea. Dar acesti tiraniî sunt rari. Se găsesc mai mult în adunările revoluţiunelor, de cît pe rădęcina dreptului divin. Vlad Tepeş voia să scape naţia de jugul Turcilor; era un simţ mare care nu putu scăpa de înrîurirea patimelor sale personale. Către acesta avea în caracterul seū iētate şi slăbi-

ciune. Când aceste două se unesc într'un om trebuie a se face tiran. Răutatea îl împinge la fapte crude ; frica de a perde puterea sa viața îi dă o bărbăție frenetică. Un om constituă tot-d'auna un tiran. Ast-fel sunt 'eșemple că omeni cei mai mișei au fost cei mai cruși. Am putea aduce o sută de eșemple. Un tiran este tot-d'auna un om bolnav.

Oficerii de gardă vestină Domnului că boerii sfatului cel mare au venit. Vlad permise să intre. Ei intrară. Dupe ore-care vorbe de etichetă, cel mai bătrîn din ei duse Domnului :

«Sfatul cel mare al boerilor, ce aleg pe Domni țerii «românesci, vorbesce astăzi prin gura mea. Uciderea «orbolui fiu a lui Dan-Vodă, lângă moimântul se, erî, «și fără se fie judecat de nimeni, nu a plăcut nici sfatu- «lui cel mare, nici poporului românesc. Noi nu venim «a cere socotélă de mórtea acestui om, acestui fiu al «lui Dan-Vodă, care a fost vrăjmașul casii Mării tale ; «într'însul vedem un om numai ; un om ucis fără să fie «judecat. S'a călcat aședămintele și datinile țerii noastre !

La aceste vorbe Vlad răspuse :

—Diceți că prin mórtea lui s'a călcat aședămintele și datinele țerii. S'a ucis, fără să fie judecat ? Dar tată-seu Dan-Vodă ore cu judecată a ucis némurile mele și ómeii casii noastre ? Vedeți cât sunteți de nedrepți ! Acel Dan-Vodă a semănat pradă, mórte, tiranie, copii săi vor culege ce părintele lor a semănat. Dan-Vodă abia se făcuse Domn și sângele rudelor mele și al ómenilor casii lui Dracula Vodă, tată-meu, și a lui Mircea-Vodă, bună-meu, se vărsă, și pe cei ce nu putu să ucigă, îi goni din țără și le luă averile, fără judecată. Vedeți dar că n'am nascocit eu tirania în țera vóstriă, și n'am călcat eu cel d'ântéi trențele vóstre de hárții ce le numiți legi. Aș avea dreptul să mă supăr pentru această plângere ce faceți ; dar vedeți că sunt liniscit.

Ceia ce s'a făcut este un lucru între casa celui ucis și casa mea, este o resbunare dréptă, care, dacă aș fi cerut'o voă, nu mî-ați fi dat'o pôte? dar este cea d'ântêiû și cea din urmă fapta de tiranie. Voi treceți cu vederea acéstă faptă, și cătați a răspunde bine la dorința mea de a fi bine împreună. Mîne vă poftesc să ospătăm cu toții la acéstă curte, împreună cu jupănesele și copii vostri. Trebuie să vadă poporul că Domnul trăiesce bine cu boierii . . .

La aceste vorbe, boerii se plecară, mulțumiră și se duseră pe la casele lor, unii bucuroși și alții meditând la mijlócele de a resturna pe acest tiran născînd.

MASA

Uciderea inamicilor seî politici au scapă tot-d'auna pe un Domnitor. Sunt două feluri de adversari. Adversari de principii, adversari de persóne.

Ceî dântêiû prin fapte mărețe, se schimbă în amici, cei din urmă slăbesc dupe aceste fapte! Umbrele nu pot sta în față cu lumina. Un domnitor cată să devie acéstă lumină prin fapte mari.

Lucru ciudat! mai mulți Domni Români au ucis boerii ce cătau să-î restórne! nu au folosit nimic: rîndurile adversarilor au fost a doa și înlocuite. Duoi Domnitori însă au isbândit a învinge pe vrăjmași: Stefan cel mare și Mihaî viteazul, au isbîndit caci 'i-au ucis prin fapte strălucite. Când este o cértă între un Dómn și o clasă privilegiată, cestia personală este mascată de cestia de idei. Ideile sunt în joc: cine să promită mai mult. Isbîndesc tot-d'a-una acei ce sciû a fi mai generoși. Poporul a voit tot-d'a-una două lucruri opuse una alteia. Pânea și gloria. Guvernele ce au sciut să-î dea aceste două lucruri, au invins pe inamicii lor.

Dar *pànea și gloria* este tot. Este omul material și omul spiritual.

Vlad Tepeș nu a știut să întărească tronul prin organizarea țării sale. A crezut că este destul a ucide pe cei care alegéu Domnii, ca să se asigure. Cel puțin el ar fi triumfat cu desăvârșire dacă, chiar după această ucidere, s'ar fi gândit că trebuie să facă fapte ce dau viață și mărire națiunii. Nu a făcut. Uciderile sale a chemat pe streini: țera nu avea nici un interes să apere cauza celui ce nu voia să facă nimic pentru dinsa. Spăimântată însă de sabia lui Vlad, ea îl apără; dar îl apără rău, și acestea aduse cădereă Domnului.

La Curtea domnască sună musica; ostașii învestmântați ca în zile de sărbătoare, se preumbla prin curte, uni pe jos alții pe cai frumoși ce saltă, sforăie și bat tărâmul cu picioarele. Acești călări din garda domnască se împart în două. Se atacă uni pe alții, repezându-se cu cai uni asupra altora. Ei au lepădat armele. Scopul luptei lor este, ca trecând cu iuțime uni prin alți, cu brațele lor virtóse, să apuce, să smulgă dupe cal pe potrivitori lor. Lupta măreță și periculósă! Cel mai áger, cel mai vîntos rămîne învingător. Uni în fuga cea mare a cailor, când potrivitorul caută să-l apuce, face o mișcare repede calului. sau se pléacă el însuși alături cu calul, dispărînd sub burta animalului, apoi reapărînd repede și atacând la rîndul său. Ici un cavaler este sub cal, dincolo un cal ăcece răsturnat, mai dincolo unul fuge, ținînd în brațe pe alt cavaler al cărui cal alérgă singur; mai dincolo iar, două luptă încă împreună care pe care se apuce dupe cal. Învingătorii primesc resplată de la Vlad Vodă ce se uită după feiéstră. Eșersicii trumóse și folositóre, dar periculóse pentru uni. De multe ori Vlad Vodă el însuși cobórá, încalecă și se luptă. Amar celui cavaler care va încerca să cruțe pe Domnitor! este îndată gonit dintre luptători cu cel mai adănc dis-

p reț. Astă dată Vlad a încălecat. Se luptă. Brațele sale de fer ridică din fugă de șese ori câte un cavaler dupe cal. Nici o mână nu pôte să'l misce dupe șeoă sa ; la cel din urmă atac astă dată, Vlad făcù ce nimeni încă nu făcuse în acest joe. Cu amândouë brațele, smulse, apucă doi cavaleri, și țindui'i ast-fel, ajunse și stătù la locul unde se opréu caii din fugă. Atunci mulțimea ce privea aplaudă din tôte părțile cu strigăi de urare.

Atunci romăniî avéu încă amorul armelor. Ei muncéu pământul și se bătéu. Bătaia era distracția lor ce venea după muncă. Toți Romăniî erau armați. Toți dar erau cetățeni liberi, geloși de libertatea lor individuală, și mândri de starea lor de ómeni liberi. Toți armați, tot-d'auna sciaū a face să fie respectați, fără să abuse de armele ce purtaū. Femeile, ele însuși purtaū arme. Ele singure pedepséu o insultă ce li s'ar fi făcut. Copii cu astfel de mume, creștéu să fie liberi. Dacă unirea capilor ar fi fost între dânșiî, streiniî nu ar fi putut să'i învingă. Vlad singur învinse aceste suflete tarî, acése brațe armate. Cum se făcù acéstă minune ? În adevăr, a vedea acești țerani armați, și puși în țepi de un singur om, ar crede cine-va că este un farmec. Acest farmec era că Vlad puse ură între boeri și popor ; că poporul, ca să vadă pe boeri înțepați, lăsa a se înțepa el însuși de mâna tiranului.

În acea ți poporul se aduna în număr mai mare pe strade, către curtea Domnească, căci scia că are să fie o masă mare la Domnie. Boeriî trecéu pe cai învestmētați cu harșale lungi de stofe bogate, cu șele largi de preț și frâne aurite, urmați de ómeniî lor, unii pe cai alți pe jos. Jupănesele lor venéu în trăsurî de lemn poleite saū rădvane, trase de boi albi, cu hățuri de lînă roșie saū de mătaseroșie legate de córne. Córnele încununate de florîși poleite. După trăsurî urmaū șerbî călări.

Mai mulți cai și trăsurî intrară în curtea domnēscă

Poporuiprivesea acești ómenî cu acest lucș cu ochî de pismă. Acéstă pismă esprimată prin vorbe ironice, se resfrîngea în sufletele copiilor, care necunoscînd nici rușine, nici țemeie, o esprimaũ tare, prin rîsurî și păcaliturî de multe orî spirituale.

Toți acești óspeți se adunară în sala cea mare în sgomotul musicelor cunoscute pe atunci: *lăutarîi*, *cimpoe-rîi* și *toba* însoțită de *trômbițe*.

Tótă acéstă lume din sala cea mare se uita prin ferestre la lupta ostașilor călări în care Domnul avu atăta suces. Când aceste jocuri se terminară, se chemă poporul în curte și se făcũ o horă mare. După acéstă dănțuiră *Dulapul*, unul din cele mai frumóse danțuri rămase de la strébunî; fie care bărbat lua o femeie de mână. O sută de perechi mergéu dănțuind cu pasuri regulate, pereche dupe pereche, întorcînduse împrejurul unui cerc și făcînd douē pasuri în drépta, douē în stînga, înaintînd. Dupe acéstă se făcũ un danț, un fel de hoiă, dar fără să se ție de mîna neîncetat; se întă nă repede, se lăsă de mână d'odată, dama și cavalier se pun față în față și bat din picîóre, apoi iară se întorc, se prind de mână, se învârtesc.

Era o ȕi de sêrbătóre acea ȕi; tótă lumea era voiósă.

În sala cea mare din palat óspeți conversau cu voie bună, așteptînd să apară Domnul și Dómna în mijlocul lor, jupănesile erau încântate de aceste petreceri.

Într'o parte a sălii se afla o mică grămadă de boeri și de jupănese. Să ne apropiem de acest cerc și să ascultăm. Sêrbătorile ce ne dă acest Domn, ȕise Stolnicul Stefănuță, bătrîn cu părul alb, mie nu'mî prind la ochi, ele mi se par o cursă, a vē spune adevêrul. Noi ținem de partea, ba încă de casa reposatului Domn Dan, vrăjmașul cel maîneîmpăcat al Dragolescilor, și Vlad-Vodă ne chiamă la masă! Erî ucise pe fiul cel orb al lui Dan și astăȕi pe noi ne chiamă la masă!

Fiica acestuia, socia lui George Spătarul, Irina, îi răspuse :

— Vlad-Vodă face pôte acest lucru, ca să neîfacă a uita cele trecute. Ori-cum va fi, nu numai nu am nici o temere, dar încă sunt multumită că am venit. Bărbăta-meu nu voia să vie, având tot acele cugetări de o cursă . . .

— Și le am încă, răspuse George Spătarul.

— Ai dreptul să aibi asemenea cugetări, adăogă bătrânul Ștefănuță Stolnicul. Este vechie ura între aceste două case. Am fost față când Dragu-Vodă, numit Domn ucise multe neamuri de ale lui Dan. Am fost față când Dan-Vodă, mai târziu, se urcă pe tronul țării în urma lui Dragu-Vodă. Dragu venea în țară cu ajutorul Turcilor să-și apere tronul. Dan-Vodă îi eși 'nainte cu oște ungurască ce îi trimise Huniad. Dan-Vodă biruî ; Dragu cădu rob. Dan-Vodă puse de îi tăie capul. Pare că ved încă acest cap posomorît zăcând în pulbere plin de sânge ! Dragu-Vodă era tata lui Vlad-Vodă. Deci cum vei să uîte el această ucidere ? Mórtea de ei a fiului cel orb al lui Dan-Vodă, spune că Vlad nu a uîtat nimic din cele trecute. Toate se uîtă ; sângele nu se uîtă !

Marina Visterésa văduvă, sora lui George Spătarul, dișe :

— Mă sperii cu aceste vorbe ; ar crede cine-va că ne vestesci că mórtea a intrat cu noi în această casă.

— Acest Vlad-Vodă, dișea logofétul Níchita din sfatul cel mare, nu are gânduri bune pentru boeri. Noi nu trebuia să venim astăzi aici. . .

Po telnicul Rădvod răspuse :

— Nu va cuteză a ne face rău. Scie că poporul este pentru noi. O vorbă de la această feréstră și oștirea tiranului, și palatul, și el cu totă casa lui se vor face pulbere . . .

Vornicul Guster, om bătrîn, cletenă din cap și dișe : —

Nu te întemeia mult pe popor. Ce am făcut noi pentru dînsul ? L'am despoiat și l'am lovit. Aceste două lucruri aû semănat ura în inima lui, și ura o vom culege. Vlad Vodă a furat inima poporului. — N'ați vădut cum copii batjocoréu pe boeri cînd trecéu pe cai ca să vie aici ? Poporul nu se teme de Domni. El scie că Domnul este un om, și omul pieră ca fumul. A avut mulți Domni și nu mai sunt. Dar boerii sunt mulți, și nu scapă nici o dată de dînșii. Decî ura lor pe boeiî este ! Turcii caresinguri ne sprîjnă sunt departe de noi. Unguri sunt cu Vlad-Vodă. Poporul ne lipsesce. . .

Atuncî se făcù o larmă în sală. Domnul și Dómnă apărură. Toți îi lăsară să trecă, apoi se luară dupe dînșii, și cu toți intrară într'o altă sală unde era masa întinsă.

Masă splendidă, bucate alese, vinuri minunate ; musicele sunău neîncetat ; toastele urmară. Toți erau voioși. La sfârșitul mesei Domnul și Dómua se retraseră într'o cameră de alături. Acolo se chiamă din cei dântêi boeri unul câte unul ; din cele dântêi jupănese ale lor, una câte una, și care se ducéu nu se mai întorcéu. Óspii fură chemați toți în altă sală. Acolo începură tóste, apoi danțuri. Dar Vlad-Vodă chemă și de aici din boeri ; dar Dómna chemă și de aici pe jupănese. Cine era chemat era mândru de distincția ce i se da. Umbra gelosiei se arată pe fruntea celor ce nu erau chemați. Mumele erau chemate cu copii lor ; dar lucru cîndat ! cei duși nu se mai înturnaû ! Negreșit, dîcéu un bărbatî, se petrece ce-va minunat acolo . « Nesuferit ! dîcéu jupănesele . pentru ce noă nu ne face cînte a ue chema ? Altă-dată nu vom mai veni la curte ! »

Cînd toți cei ce formaû marele sfat, ei și femeile și copii lor fuseră chemați, aceste chemări încetară. Atuncî cei rămași. ómenî și femei, se mîhniră că ei erau neluați în sémă.

De o dată un căpitan de óste vesti óspeților că Maria

sa îi poftesc pe toți. Bărbați, femei, copii plecară dupe acest căpitan, ajunseră la ușa unei săli. Acolo ușele se deschiseră răpede și le arătară, priveriște spăimântătoare! o pădure de țepi în picioare. În fie-care țépă câte un cap de om, de femeie, de copil, familie lângă familie; capetele boerilor din sfatul cel mare! Ei recunoscură capetele. Ómenii remaseră înmărmuriți. Mai multe femei leșinară, copiii scóseră țipete.

În același timp poporul dănuia în curtea caselor domnesci. Mai târziu, mai mulți ómenii din popor strigau pe strade: — «Să trăescă *Vlad Țepeș* ce ne-a scăpat de ciocoii!» Copiii poporului se jucau cu căpățânele boerilor în mâini și întrebau cineva să le cumpere. O haia de câni urma dupe dănușii, sărind de bucurie. Câni singuri voiră de ele.

Fantasma tiranei, palidă, despletită, hétă, desvă'ită, cu fața plină de sânge, intră atunci și se aședă la picioarele tronului lui Vlad-Vodă.

Poporul îi dete numele de Țepeș.

Cinci sute de ómenii, femei și copii, periră. Ostași de gardă moșteniră averile boerilor și rangurile lor (1).

TÊRGOVIȘTEA PUSĂ ÎN ȚÉPĂ

Poporul are o vorbă despre fiara selbatică: *S'a spurcat la sânge!* o aplică mai de multe ori la urși. O dată spurcat la sânge, crede că acest animal se face primejdios.

Se pôte dice de Vlad-Țepeș: *S'a spurcat la sânge.*

A doua zi după uciderea boerilor, el nuse mai gândi de cât la mișlócele de a ucide pe toți aceia care ținuseră de Danesci. El își aduse aminte că unul din frați sei

(1) Eng el, 47.

fusesse insultat de nisce boerî din Tîrgovisce. Hotărîse a-și resbuna amar.

În ziua de Paste, cea mai mare sărbătoare la Români, cetatea Tîrgoviștii era în mare bucurie. La porța cetății despre Ialomiță mulțimea în vestminte de sărbătoare se ducea să se desfăteze pe acest mal sub care cură râul Ialomiții; acolo era un dulap. Înaintea dulapului o horă mare; lăntari; căruțe elegante cu boi cu cornoarele încununate cu floii, încăcate de jupănesele boerilor, de copii; boerii călări, pe jos, se îndreptau spre această parte a râului. Pretutindini lăutari, cimpioie, fluere. Pretutindini danțuri, strigăte de bucurii. Nici o frunte posomorită. Sorele bucuriei pătrunsese acum în urmaîndoiturilor vieții, părea că grijile omenesci, înspăimântate de greutatea ce dau, se retraseră ele înși-le ca să facă viața să resnfle și să se odihnescă o zi. Ast-fel acei ce chinuesc o flință oie-care, din timp în timp, lasă prada lor să resnfle, ca dându-i o nouă putere, să poată urmă chînuirea înainte.

În casele omenilor avnți aceeași bucurie. Ospețe în familii. muzici, danțuri. Uciderea boerilor se uitase. Numai rudele lor mai păstia amintirea. Dar morții se uită. Această uitare este una din trebuințele vieții; a uita o nenorocire este a începe o nouă viață.

Într'una din acele familii de boerî era un mare ospăț. Această familie era a stolnicului Ștefănuță ce am cunoscut într'unul din cercurile din sala domnescă în ziua uciderei. Atât el cât și rudele sale ce se aflau acolo, scăpaseră de mörte ca printr'o minune. Ospeții erau George spătarul, ginerile acestuia; Iina, socia lui; Marina văduva, sora lui George spătarul; postelnicu Radvod, vornicul Guster și alții.

Se vedem cine erau acești ospeți!

Stolnicul Ștefănuță era un boer avut ce ocupase posturi însemnate sub Dan-Vodă, un om de șese-deci de ani. Un caracter mândru și neîndoios. El trăia retras

în casa sa, de la o certyă ce avusese cu un frate al lui Vlad Tepeş asupra căruia răsbunase o insultă făcută fieseî Irina, ajutat de ginerescul George spătarul, de Rădvan postelnicul, de Guster vornicul şi alţi din cari cei mai mulţi se aflau de faţă. Toţi locuitorii din Têrgovisce'luase partea lui Stêfănuţă stolnicu împotriva fratelui lui Vlad-Vodă, încât acel din nrmă trebuî să fugă cu ruşine din capitală. Rădvan postelnicul, om ténăr încă, era logodit cu Marina visterésa văduva. El aştepta serbătorile Pascilor, ca să se cunune. Marina perduse pe bărbatul său sub Dan-Vodă în lupta în care chiar acest Domn căduse. Guster vornicul era un bătrîn amic de tinereţe al lui Stêfănuţă stolnicul, om cu multe cunoscinţe. Toţi aceştia i-am cunoscut în sala domnescă în ziua de ucidere. Nichita lîgofetul pe care îl cunoscurăm atunci, singur el nu putuse să scape.

— Ia să bei un pahar de tămălósă, stolnice Stêfănuţă; şi numai sta pe gânduri! Mulţumesc lui Dumnezeu că te-a scăpat din gura leului!

— M'a scăpat, este adevărat, răspunse Stêfănuţă stolnicul; dar óre cređi tu că totul s'a sfârşit? Vlad Vodă nu va uita nici o dată că am gonit cu ruşine de aici pe fratele său. Cuţitul lui stă atârnat pe capetele nóstie cu un fir de păr. Iată gândul ce mă mănîncă; şi nu'mi este de mine cât de acéstă fată Irina, şi de gine-re-meu George spătarul; căci scii bine, că Vlad Vodă nu tae o singurc ramură, ci rădăcina cu totul.

— În adevăr, tată, — dîse Irina, acest lucrn s'a uitat şi îţi faci grijă în deşert. Veđi vornicul Guster cât este de nepăsător? Şi bine face.

— Vlad-Vodă s'a spurcat la sânge, mai dîse Stêfănuţă stolnicul, şi nu se va opri la boerii cei ucişi. Dar să lăsăm aceste gânduri, şi se vorbim de tine Rădvan, de nupta vóstră. . .

— Ah! iată ce'mi face plăcere, dîse Marina încet cătie

Rădvan lângă care şedea la masă. Ea dîse aceste vorbe cu atîta francheţă, în cât Rădvan surîse de fericire.

— Dar chiar astăzi voiŭ să mă cunun, dacă este voe, răspuse Rădvan, şi îndreptându-se către Marina, adăogă : acest post credem că n'o să se mai sfârşescă!..

— Să bem acest vin, dîse Guster, la unirea acestor junî! şi totă masa răspuse priu toaste sgomotóse.

— Ascultaţi! dîse Stefănuţă stolnicu. Un sgomot mare afară. Ar dîce cineva că poporul răspunde la închinarea noastră!

— Ómenî ce se desfătez, dîse Guster.

Un şerb apărû şi dîse :

— Curtea e plină de ostaşî lui Vlad Ţepeş. Vor se între. Ne-am împotrivit a 'î lăsa. Am închis pórtă, şi ei aŭ spart'o cu topórele, sunt mulţi.

Acéstă scire produse o mare senzaţie asupra óspilor. Feţele lor păliră, vorbele se opriră pe buze şi paharele în mîni. Nu apucară să dîcă o vorbă, şi ostaşî umplură casa. Cine trimise pe aceştî ostaşî avuse grije a 'î îmbăta mai 'nainte ca să-î facă mai grosolanî cu prada lor.

Oştirea lui Vlad Ţepeş nu era oştirea ţerii, era oştirea unui om, şi acest om era un tiran, şi acea oştire simţea şi făcea ca tiranul, stăpînul ei. Locuitorii daseră ostaşilor din garda lui Ţepeş porecla de *ţepeşeni*, ca să arate că ei nu mai sunt ai ţerii ci ai unui om, că ei nu mai erau ostaşî ci şerbi. De la uciderea boerilor acéstă gardă devenise ne-suferită. Insulta ómenî, îi bătea, îi ucidea; despoia casele, îi despoia pe strade, prin case. Nimenî nu se mai plîngea. Cei ce se plînseră, despre dinşii pentru ast-fel de asupriri, fuseră pedepsiţi. Fie-care îşi făcea dreptate singur, când putea. Pe totă dioa se găseaŭ Ţepeşeni înjunghiaţi.

— La armăşie! strigară aceştî ostaşî beţi.

— Aceste vorbe fuseră urmate de alte vorbe grosolane apoi de ameninţări, de loviri. Dupe dece minute, totî aceştî óspeţi, cu capetele descoperite, vesmintele sfăşiate;

cele două femei cu părul despletit, cu sânul plin de sânge, cu câte o funie de gât, mergeau pe străde tremuînd şi ţipând sub loviturile Ţepeşenilor. Privelişce crude, înfiorătoare. Omul degradând omul, omul tăgăduindu-şi tot ce are mare, frumos, generos!

Acastă arestare nu era parţială. Tóte familiile boerilor din Térgovişte fuseră prinse tot-d'o-dată. Tot oraşul era arestat: bărbaţi, femei, copii, bătrîni, tot ce purta faţa omenescă se afla în lanţuri. Ţepeşeni prin surprindere, legară pe toţi aceşti locuitori, daţi la petreceri într'o ڊi de sərbătóre. O şoptă surdă, adîncă, durerósă de gemete, de stîgăte, de suspine, se înălţa la cer. Două-şeci de mîi de sînuri ce gem! acésta trebuie să apese aerul; aceşti bărbaţi muncitori, ce se desfătau, aceşti flăcăi tineri ce dăntuiau, aceste fecióre frumoşe, plăpânde, ce apăréu în mijlocul lor, acésta mura cu pînci în braţe, aceşti bătrîni cu peri albi, ce privéu cu curiositate pe uimele lor ce abia le recunoscéu, toţi aceşti ómení erau legaţi, târiţi, stiejuţi în tabăia afará din cétate. Aceşti ómení o ڊi nu mai lăsară armele de lângă dînşii şi perdură libertatea. Trei ڊile fuseră ţinuţi în tabără. Ostaşi le arunca pâne şi apă. Casele lor, în cetate, tóte deveniră prada ostaşilor, tot se luă. Multe case se arseră. Vitele lor de acasă se prădară; dar căni rēmaseră. Ei vėdură ڊilele şi nopţile trecēnd şi pe stēpânii lor nevenind, şi se puseră să urle. Urlete triste, dureróse, sfăşietóre. Un oraş ce dispărea. O făşie din tēră ce se rúpea! şi nu erau streinii învingători ce venéu să fárame tēra. Era tēra ce ucidea tēra! Şerpi veninaţi, tigrii îniēutăţii, triāesc întie dînşii; veninul respectă veninul; înrăutăţirea respectă înrăutăţirea căci este acelaşi fel ce se păstieză; instinctul este mai înţelept de cât înţelepciunea, omul mai jos de cât vita. Dumnezeu l'a făcut bine; el a voit să se facă mai bine, a voit să fie Dumnezeu, şi s'a pocit. Tēra se ucidea singură, căci într'o ڊi întēmplarea născu un om, şi acest om era un

tiran, căci acest tiran avea un frate, și acest din urmă insultă o femeie, și o mare cetate îl pedepsi, goni-l din sînul ei. Un individ ucide o cetate ca să facă dreptate. Dumnezeu fărîmînd lumea, ca să resbune un vermes călcat în picior de un trecător! Lui Dumnezeu 'i ar fi ertat a sparge ce el însuși a creat.

Acest om spargea o cetate ce nu crease el. Era el óre instrument în mîna ursitei, cum este veninul, cum este vijelia, cutremurul, trăsnetul, cataclismul, cu aspra mîsie de a pedepsi omeneia a bătut din calea sa ?

Cine póte să exprime durerile acestii poporații sub gardă ? Ostașii insultă părul cel alb al bătrînilor. Femeile și veigurile nu sunt respectate. Aceste grămezi de ómenî tremură sub biciul tiranului. Sórele însă se ridică într'o diminétă asupra lor, luminos și nepăsător; gemențele acestor mîi de ómenî nu-l opresc în cale; suspinele lor nu îl învelesc în abui. Natura urmază cursul său regulat, nepăsător la suferințele lumii. Lumea în natură este o secundă în eternitate.

Sórele se ridica voios. Cele d'ântîi raze ale sale avertară acestui popor lăltuit o pădure de țepi ce se forma în timpul nopții. În aceste țepe erau toți bētrîni dîn Tērgoviște. Un țipăt de spaimă și de milă se auzi în acéstă mulțime de bărbați, de femei, de copii. În fruntea pădurii de țepi, în țepe mai nalte ereau boerii cei mai mari cu femeile lor. Un ochi ce ar fi avut tîna să se opréscă cu nepăsare pe aceste ființe înțepate ar fi cunoscut pe Ștefănuță Stolnicu cu tóte persónele cu care l'am vėđut ocolit la masa lui cu trei zile înainte, bărbați și femei, afară de Iana și de Guster cel bătrîn.

Atunci un semnal se dăte, și tótă mulțimea de bărbați femei, fete, copii, imbiăcați în vestmintele lor de sērbătóre, fuseră duși să lucreze la facerea cetății Poenarii în județul Ialomiții. Când acéstă cetate se termină, Vlad Țepeș dăte voe Tērgoviștenilor să se întórcă

pe la casele lor; vestmintele lor erau rupte (1), această nefericită poporație suferi fîmea, setea, munca, loviturile, hula. Mulți periră sub greutatea suferințelor.

Tîrgoviștea este prada ursitei. Nici o dată nici o cetate nu a suferit mai mult, și nici o dată nici o cetate nu a fost mai glorioasă. Ea a simțit durerile țării și a vădut gloria țării. Această cetate în ruine are un mare loc în istoria României. Fie-ce ruină din această cetate rechemă, spune, în limbagiul ei, mulțime de lucruri necredute astăzi! Nu este o stradă, o piață, o casă ruinată, un colț care să nu fi fost stropit de sângele Românilor și steinilor. Tîrgoviștea este umbra secolilor trecuți, este mormîntul României vechi, este figura istoriei țării. Ea pare că s'a surpat peste gloria națiunei. Mărirea Românilor stinsă, Tîrgoviștea nu a voit să mai trăiască. Ea este eroică. Mormîntul său are tristețea mării. Aceste palate, biserici, turnuri ruinate, vădute noaptea, au o fisionomie fantastică și meditativă. Gemetele riului ce se aude, amestecat cu cântecele lugubre ale cucuvelelor, compun cîntarea morților. Omul care, întîrziat în aceste ruine, meditează în tăcere, crede să audă, printre timpii ce nu mai sunt, în aceste curți întristate, nichezările cailor, sgomotul armelor, iēsunsetul chindii; crede să vadă armatele în luptă, Domnii în capul lor mîrgînd să înfrunte ostile vrăjmașilor. Visărie dulce și maestosă, ce inimele nobile o resping cu durere, căci îndată se stinge și lasă să se simtă trista realitate, mai tristă și mai tăcută de cît această cetate de mormiute!

Acele timpuii avéu multe suferinți, dar cel puțin, alături cu necazurile era mărirea, vitejia, fala! Nu înțelegem o nație să trăească fără mărirea.

Nu sunt suferințele țării ce mă înspăimîntă. Venirea suferințelor este semnul venirii sufletelor celor mari.

(1) Engel.

Ceea ce mă înspăimântă pentru țără, este liniștea aceea care nu se poate deosebi decât este liniștea unui somn bine-făcător sau luiscea morții.

Ceea ce mă înspăimântă este întârzierea de a păși către viață. Îndoiala ne dă adesea : « Unde sunt speranțele și visele voastre ? ați voit a învia un cadaver, și v'ați pierdut timpul și libertatea. Ați suferit ca să nu faceți nimic. Nu v'ați bucurat de nimic, nici chiar de dreptul de a trăi ca indivizi. Voi nu ați avut tinerețe ; nu ați cunoscut nici o mulțumire. »

Și cu toate acestea noi nu am pierdut speranțele ! Aceea ce se numește un cadaver, va fi o dată viu, sănătos puterice. Piaia toate bucuriile vieții celor puțini pentru mai mulți ! Fericiții ce n'au amarăciuni sunt acelea ce se gustă fără plăceri, căci nu sunt meritate. Drepturile cele mai triste sunt acelea ce se esersază fără datorii !

IRINA ȘI GUSTER

Irina și Guster vornicul erau singurele persoane ce scăpară în ziua de Pasce de furia lui Vlad Țepeș din casa lui Stelănuță Stolnicul, Stelănuță Stolnicu, Spătarul George ginere-său ; Maria viștieasa sora acestuia din urmă, postelnicul Rădvan logodnicul Mariei fusea puș în țepi.

Irina pierduse pe tată-său, pe sociul său. Bătrînul Guster pierduse singurul său amic de copilărie, Stelănuță stolnicul. El rămase strein. Irina rămăsese singură. Nenorocirea îi uni. Ea avea nevoie d'un părinte ; el simțea trebuință să aibă o fată. Averile lui se pierduseră de Vlad Țepeș. Și acest bătrîn mareț, această femeie cu suflet nobil și delicat, ca să trăiască, trebuia să muncă ; și ce putea să câștige două ființe plăpânde în nise timpuri de fer ? Nobilul bătrîn cu părul alb, înclinat sub greutatea anilor și a durerilor, regreta că nu a fost ucis alături cu

vechiul său amic. Apoi își aducea aminte că Irina, flica amicului său, era acolo lângă sine, și atunci da mulțumire cerului că îl păstrase. Guster nu suferi ca Irina să se facă șerbă. El se însărcină cu traiul ei, dar ca să câștige traiul, puterile lui nu-l ajuta. Hotărî a se face cerșetor. Eroul român de la Varna sub Dracula, de la Casova sub Dan, acum cerșii! Tóte diminețile el se afla la porțile bisericilor din Târgoviste întinzând mâna la trecători. El nu roșea să cerșescă! Dacă ar fi fost silit a cerși pentru dînsul ar fi preferat să móră; dar să vadă murind pe Irina, preferă mai bine să cerșescă. Nimeni nu-l cunoscuse sub costumul său. Serele se întorcea în cocioba sa și cu ceia ce căpăta, hrănea pe nobila și frumósa lui óspă. Irina nu scia că el cerșese. Guster îi dîsesse că are încă nisce bani depuși la un negoțiator. Dilele trecéu. Nimic nu schimba asprimea ursitei lor. Tiranul se întărea și nația îngenuchiase.

Acest popor de viteji ce își apăra libertățile se cu armele în mână împotriva Turcilor, Tătarilor, Polonilor și Ungurilor, acum tremura înaintea unui singur om. Cum se făcuse acesta? Cine póte să o spue? Popórele ele însuși au timpul lor de bółă. Tiranul pusese ura și desbinarea între boeri și popor. Boeri însuși se făcuseră tirani. Venirea lui Vlad Tepeș, lovirea ce el le dăduse, fuseră destul ca acest popor să vadă într'însul un protector.

Într'o dimineță Guster vornicul, întinzând mâna la un trecător, pe o stradă, fără voia lui, retrase mîna când vădú chipul celui de la care era să primescă dinarul. Trecătorul scóse un țipăt. Acel om era unul din șerbi săi pe care îl crescuse, îl îngrijise, și căruia dăduse mijlóce spre a munci și a se îmbogăți.

Era un suflet nobil prin natura sa. Dumnezeu, ca să cobóre trînfia aristocraților, iubesc de a semăna aceste suflete gingașe în lutul ce mișcă mai pre jos de cei mari.

Bêtrînul Guster descoperi vechiului său șerb starea sa.

Acest șerb se aruncă la piciorale stapînului său și le udă cu lacrimi. Guster îl duse acasă la dînsul, îl făcî cunoscut Irinii.

CERȘETORII

Acești ómenî aũ trăit în toți timpîi. Dar se pare că în timpul tiranului ei se înmulțiseră în țără.

Într'o ȓi Vlad Tepeș se uita de la o ferêstră a palatului său pe strade. Doi cerșetori se disputaũ pentru un codru de pâne.

— Ietă ómenî netrebuincioși în lume, ȓise el în sine. Apoi întorcînduse către oficerii săi : « Să se strângă toți cercetorii din țără, ori pe unde ar fi, voiũ să le dau un mare ospăț. Sărmanii ! nimenî nu are milă de dînșii. »

Ordinele lui Tepeș erau loviturî de trăsnete. Cei ce primiră acest ordin plecară îndată a'î esecuta.

Nu multe ȓile după acest ordin ciudat, mai multe sute de cerșetori se adunară în capitala țerii, sub gardă. Vlad Tepeș le dete un ospăț. Într'o casă din cele mai mari ale capitalii, se puse mai multe mese. Bucatele cele mai alese și vinurile cele mai scumpe împodobiau acest ospăț. Șerbiî în vestminte aurite erau rînduiți pentru serviciũ. Vlad Tepeș avũ fantasia să trimită cerșetorilor, óspi ai săi, vestminte luxóse. Cerșetori se îmbrăcară ca boerii. Eraũ bărbați, femei, copii, uni orbi, alți paralizați și lipsiți de câte un membru al corpului lor ; alți monstriî îngroȓitori ; alții întregi, sãnătoși, țepenî, frumoși ; femei tinere, cu prunci mici în brațe, învêțați să întindă mâna de cum vêd un oîm. Tóte aceste fînți se adunară aici.

Locutorii avênd scire de acêsta ȓicêu :

« Vlad Vodă va să'și spele păcatele sale prin mile ce fac acestor nefericiți. » Alți mai isteți dicêu : « Óre Vlad

Vodă nu o face și cu cerșetorii ce a făcut cu boerii din Târgoviste? » Și cerșetorii repetau ceea ce li se dîsesse.

« Vlad Vodă ne va da un piânz, un rînd de vestminte, o sumă de banî, ca să'si spele păcatele înaintea lui Dumnezeu. »

Acești ómenî se cheamară la masă. Acest ospăț era ospățul morții. Ei mîncară și bEURă. După mîncare dăntună în sunetele muzicii. Nicî o dată în viața lor nu avurăo dî mai mulțumitoare. Beția, acéstă cunună a ospetelor fără moderare, veni în mijlocul lor. Atunci sêrbătórea să schimbă în orgie. Din patru părți ale casî de o dată se ridicară flăcări de foc repeđi ca suflarea vijeliei. O parte din cerșetóri cătă să ăsă ; garda îi opresce. Ceî beți se treDESC, ca să arđă în flăcări. Mólte crudă ! Sufletele cele mai degradate perînd ca martirii ! țipete surde, spăimîntătoare, grozave se auđiră atuncî în acéstă casă încînsă în flăcări. Mai multe sute de gurî blestemă pe Vlad Tepeș. Dar Vlad Tepeș, apăru în curte se uită, zîmbesce. Acéstă vedere îl încântă ; țipetele acestor nefericiți îl îmbată de plăcere. O singura părere de reu mișcă atuncî sufletul său : că în acéstă casă ce se schimbă în cenușă, nu se afla lumea întregă. Dupe câte-va minute, acéstă mare casă de lemn se mistui. (1)

Cu două zile înainte de acéstă faptă barbară, Guster fusese arestat de ostași ca cerșetor, și dus cu cei-l-alți la acest ospăț. Arsese și el cu cei-l-alți ! Tot ce se stie este că el un se mai înturnă nicî o dată la Irina acasă. (2)

Vlad Tepeș făcuse cel d'ântênû pas pe rîpa uciderilor. Decî nu putu să se oprESCă aici. Cele d'ântênû morți fură dictate de trebuința păstrării trouluî. Acum el luase gust la ucideri.

(1) Bonfiniû. Decad III lib. pag. 544

(2) Bonfiniû, libid.

Nici o zi nu mai trecu pentru densul fână să și umple mâ-
nile în sânge omenesc. Civilizația modernă nu mai înțe-
lege aceste crime coborâte de sus. Lumea, lasată cât-va
timp la voința bolnavă a câtor-va barbari, nu se afla în
calea ce urșita ei îi însemnase. Printre norii ce plutéu
pe lume, cuvântul lui Dumnezeu pătrunse într-o zi prin-
tr'un colț al globului, și anunță o nouă vîrstă a lumii.
Vîsta maturității, timpul modern, caracterizat prin ten-
dințele la cugetare și maturitate, morală mai înaltă. Lu-
mea avusese timpul copilăriei, sau timpul antichității,
timp în care predominase simțulualismul: Vécul de mij-
loc fuse junețea lumii din cauza predominiei grosola-
nii energii, gustului pentru întemplierii, simțulualismului
spiritualizat. Vécul de mijloc încetă dintr-o mulțime de
împrejurări: descoperirea Americii, descoperirea tipa-
rului, reformația, pacea de la Vestfalia. Vécul de mijloc
al Occidentului fuse mai dulce de cât al Orientului. A încă
din acel timp cugetarea căta a și lua locul său în lume.
Ast-fel când Occidental se înlumina, Orientul întărdu
încă. Aici despotismul grosolan avea încă viață. Către
acestea Occidental se lumina sub razele cugetării. Artele
îmfloresc; istoria se scrie în limba fie-cărei nații; filo-
sofia își revărsă razele sale; învățămîntul se lăți; ari-
stocrația scădu în îniurine. Burgesia se ridică; religia
se reformă; feudalitatea lăsă locul burgesii. Luminele e-
pocii moderne nu pătrunseră încă în România în timpii
lui Vlad Tepeș; lumea era aici încă sub înriurirea civi-
lizației arabe.

Aici lumea se credea încă creată spie a fi róba unui
despot, ca o turmă de vite. Dioa nu se făcuse încă, tui-
nile lui Vlad Tepeș nu făcea grozăvia ce ar face astă-zi.
Cu tóte acestea ele deveniă atât de înfiorătoare, de cru-
de, de neauđite, în cât într-o zi Sultanul însuși se în-
fioră.

THUDORA

Și acest monstru găsea loc în cugetările sale pentru femeii! avea o concubină. Să nu ne amăgim! Suflul lui nu eia pentru nimic în această înclinare. Suflurile acestor 6-menii sanginară nu iubesc : ele sunt prea degradate ca să se misce la aceste simțăminte tinere. Carnea singură simte.

Vlad Tepeș se duse într'o dî la această concubină. Ea îl aștepta. Eră jună, frumoasă, spirituală; dar viciu. Ea devenise și mai viciu de când se făcuse concubina acestui om înăutăt. Vlad Tepeș era în această casă ca șarpele în cuibul columbi. Ea era columba ce umblă să-l menageze, ca să scape puii săi. Pote cine-va să-și închipuiască o întâlnire de amor în această femeie blîndă și acest om sălbatec? răsfățările lui erau sgîrnturile tigruului.

O idee nefericită trecuse prin capul Tudorii. Voind a deveni mai interesantă în ochii acestui domn, își închipui să-și dică că era îngreuiată.

— Tu îngreuiată! strigă Domnul cu furie

— Vai! răspunse Tudora. Este adevărat. Voi fi mumă. Mișcarea sînului meu 'mă-a spus acesta.

— Tu mumă? minți!

— Nu minț, stăpînul meu. Voi fi mumă.

— Astfel de vorbe să nu'mă mai spui, dîse Vlad Tepeș, bombăind.

— Dar sunt îngreuiată, îi mai dîse încă Tudora.

Vlad Tepeș se sbârli ca un tigr.

— Să vedem dîse el, cu o turbare sălbatecă. Săi, scose paloșul, și cu repejune îi despică pîntecele, să afle adevărul. Femeia muri.

SCOLA

Patru sute de tineri Sasoni și Unguri din Transilvania veniți însuși după cererea lui Vlad în Valahia ca

să învețe limba română în scôlă, fuseră denunțați lui Vlad Țepeș că murmură asupra faptelor sale tiranice. Șese sute de neguțători Bohemi ce se aflau prin țeră în trebî de comerciū, auzind de atâtea cruđimî, nu putură să nu esprime grozăvia ce simtēju.

Pe Ungurî și Sași să-î arđă (1) pe cum am ars pe cerșetori, strigă Vlad Țepeș. Pe Bohemî să-î puie în țepî, pe piața capitalei. (2)

Și acest ordin se esecută.

Vlad Țepeș pe tótă dioa devenea și mai îngrođitor. Téra tremura de la o margine la cea-l-altă. Aceste cruđimî aduse alte cruđimî. Dete ordin pârčalabilor de județe să-î trimită statistica tutulor județelor. Ordinul nu e putu esecuta îndată. Vlad Țepeș îi chiamă în capitală și făcù să-î pue pe toți în țepî (3)

Geniul său înrăutățit și uricios născoci un chin amar : punea pe călâi să jupoe tălpile piciorilor celor ce voia să chinuască, a freca cu sare nervele ce se vedēju afară apoi să aducă capie să le lingă (4). O dată supêrat pe nisce boeri, aduse la curte pe femeile lor cu prunci lor în brațe. Acolo puse pe ostași să le tae țitele, și în locul țitelor, le puse capetele tăiate ale pruncilor lor (5). Într'o di întâlni un călugăr călare pe un asin. Voi să vadă cum iar ședea înțepat cu asin cu tot. Dete ordin și îl puse în țepă calare pe asin (6).

El ardea de dorință a născoci o noă manieră de ucidere. A înțepa, a arde, a jupui, erau lucruri cunoscute de toți. A ferbe în apă în cazane pe ómenî, i se părù ceva

(1) Enghel. Ist. Valachiei pag. 76 și 178

(2) Ibid. 77, și 178

(3) Ibid pag 79 și 179

(4) Enghel. Scrisoarea Sașilor L XXII. Hamei L XIII.

(5) Enghel Hammei Scrisoarea Sașilor.

(6) Enghel.

noŭ (1). O făcù. La tôte aceste cruđimî el se află de faţă. Un preot predicase la biserică că nu trebuie a-şi însuşi averea altoia. Curtezaniî spuseră lui Vlad Ţepeş că acest preot vorbind ast-fel, făcuse aluzie la Domn. Domnul chemă pe preot la masă; îl puse lângă dînsul. În timpul mesii, pe cînd convorbéu despre massina a nu'şi apropia averea altoia, Vlad schimbă pâinea sa cu a preotului. Acest din urmă, nebăgînd de sémă, îşi luă pâinea şi mîncă dintr'însa. Atunci Domnul dîsê preotului :

— Tu predici celor alţi a nu'şi însuşi averea aprópe-lui, şi tu îmi eî pâinea mea de dinainte.

Faptul fuse constatat. Preotul răpit de la masă şi pus în țe pă (2).

O dată intră în Transilvania, prădă şi arse cele mai multe biserici ce întălni în cale. Silît a părăsi cetăţile de acolo, nu voi a pleca fără a lăsa dupe el grozăvia faptelor sale. Prinse o mulţime de Sassoni, şi îi puse în țe pi (3). Séra aceea ilumina țe pile, şi el se puse la masă să cîneze şi să bea cu curtesani sêi. Ţipetele şi vaetele victimelor murinde, ce se respăndeau în aer, îmbătau pe acest nebun de plăcere (4).

Luase o nouă manieră de a pedepsi femeile cînd acestea erau îngreunate. Punea de le despica pîntecele şi scotea prunciî încă vii pe care îi în țe pa în țe pi mici (5). Pe copiiî îi chinuia mai ales tăind înaintea lor pe mu-nele lor, şi dăndu-le să mănânce carnea fiptă (6).

Intr'o dî îi aduseră pe un tătar. Alţi tătari veniră să cêiă să'l ierte.

(1) Enghel.

2) Ibid

(3) Ibid.

(4) Ibid.

(5) Ibid.

(6) Ibid.

— Bine, răspuse Țepeș. Trebuie să 'l spândurați voi iată ce pociu face pentru el.

Tătarii refuseră. Vlad Țepeș dăte ordin să fugă pe Tătar și să siléscă pe cei alți Tătari să 'l mănânce. Acésta se făcu. (1)

Născocise încă o ladă marea de fer, acoperită și găurită pe acoperemânt. Acolo punea ómenî mai mulți, pe urmă turna apă feibiute pe ei, și el rîdea la țipetele lor (2).

Pe unî ómenî îi punea în țepi prin partea cóstelor. Ast-fel înțepați acești nefericiți să bătéu cu gemete grozave. Vlad Țepeș, bét de voluptate, striga atunci : Ah ! ce sgomot plăcut fac. (3)

Odată se preumbla printre țepi cu unul din amicii săi. Era cald. Cadaverile se stricaseră și aerul era necurat. Acest amic, cuteză să 'i spue adevérul și dîse :

— Cum îți place să stai sub acele țepi unde aerul este necurat ?

— Esci singur că aerul pute ? întreba Vlad Țepeș ?

— Așa, dómne, aerul este stricat aici, respnnse acest om.

Vlad Țepeș strigă atunci să pue pe acest om într'o țépă fórte înaltă, ca să nu 'i pută cadaverile (4).

Vlad pedepsea deopotrivă pe cei ce îi spunéu adevérul și pe cei ce 'l lingușéu. Pe acesta îl puse în țépă căci îi spuse adevérul, pe uu călugăr îl ertă căci îi spuse adevérul. Întrebând în parte pe doi călugări ce dîce lumea despre dênsul, unul îi răspuse că lumea îl numesce bine, că este un Domn mare și plin de virtuți. Cel alt îi dîse că lumea dîce de dênsul că este un tiran înreutățit. El dăte ordin să pue în țépă pe cel ce dîse că lumea îl numesce de bine, și liberă pe cel ce îi spusese adevérul.

(1) Enghel

(2) Ibid.

(3) Ibid.

4) Ibid.

Odată tiranul întâlnește un țeran cu cămașa scurtă, El îl întreabă dacă este însurat. Țeranul răspunde că este. Vlad dă ordin a se pune în țepă femeia acestui om, și lui îi dă altă femeie, recomandându-i de a fi mai harnică de cât cea înțepată (1).

Tot Enghel, după scrisoarea Sașilor, spune că un neguțător Florentin, cerând lui Vlad o gardă, ca să-l apere contra tâlharilor, acesta îi dăse să depună tot aurul ce avea în câmp, pe cale, o noapte, și să se retragă. Aurul se depuse și nimeni nu cutedea a-l lua. Ast-fel de mare era temerea ce aveau locuitorii de acest domn.

Noi nu criticăm atât cruzimea tiranului pe cât criticăm nepăsarea acelui popor ce se lăsa să se ucigă de temere să nu moră.

Fapte triste ce degradă ființa omenescă !

Dar oare aceste fapte fatale nu au și ele o cauză ?

Iată ce vom a cerceta.

Răul naște răul.

Este o lege nestrămutată.

Am văzut unde-va că tiranii se fac când nația încetăsește de a mai fi ce-va ; nația este pentru mult în nascerea tiranilor. Relele ce suferă o societate le este datoră în parte ei însuși. Puterea era în mâna unei clase privilegiate de boeri. Boerii deveniseră tirani. Ca să lovească această tiranie, trebuia o altă tiranie. Locuitorii din Canada, ca să ucigă nisce șoreci înrăutățiți ce locuiesc casele lor și fac mulțime de stricăciuni, sunt nevoiți să aducă în casă năpârci veninate, ca se ucigă sau se gonăască pe șoreci. Un rău ucigând alt rău.

Tirania cea mai crudă, periculoasă, este aceea a unei clase, căci are rădăcină într-o țară prin mulțimea numărului tiranilor ce o compun, răspândiți pe fața societății. Prin aceasta chiar ea căpătă un presigiu. Acția sa

se revarsă prin legăturile ce are în societate, în toate vinele societăţii.

Este greu de zdrobit. Lupta se pune între naţia despărţită. Trebuie mai multe vécuri de luptă spre a o învinge. Ea era o armă periculósă în mână.

Prin caracterul ei d'a fi multiplicată şi respândită în naţie, tirania unei clase se servă cu înlesnire de libertate ca mijloc spre a ajunge a păstra pretenţiile séle. Şi de multe ori, servinduse de numele libertăţii ca să păstreze tirania, această clasă este sinceră. Ea tăgăduiesce poporul. Admite clasa şi un guvern.

Lupta este dar între o clasă şi un guvern. O clasă ce dispută privilegiile ei contra guvernului, crede tot-d'una că apără libertăţile, de şi aceste libertăţi nu privesc pe popor. Oameni creduli, simpli, uniţi cu ambiţioşii, uniţi cu ómeni câştigaţi causei acestei clase de multe ori vin în apărarea ei şi de multe ori înşelă însuşi credulitatea poporului.

Clasele într'o naţie sunt o urmă a feudalismului. A sprijini prvigelile unei clase este a admite trebuinţa unei clase privilegiate. Acesta nu este ertat la o naţie unde este egalitatea drepturilor. În timpii vechi se erta; dar atunci nu esista egalitatea drepturilor. Prin principiul egalităţii nu mai póte să fie de cât un guvern şi naţia. Orî ce clasă, fie o clasăânteu, fie o clasă de mijloc, nu mai póte să existe. Clasa de mijloc este o idee absurdă, căci priimind o clasă de mijloc, admiţi prin acesta chiar o altă clasă aristocratică. Sunt însă constituţi ce nu se află aşedate pe o desăvârşită egalitate a drepturilor. Spre exemplu Conveţia la Români. Egalitatea drepturilor ast-fel cum este regulată prin legea electorală constitue încă o clasă privilegiată între guvern şi naţie. Acestă clasă va fi încă cauza multor rele. Va veni timpuri când această clasă privilegiată va intra în luptă cu ţera pentiu privilegiurile séle.

Vor fi conflicte mari.

Privelegile ei v'or fi disputate în numele țării și poporul, neavând nimic a câștiga, va sta la o parte nepăsător și poate va tolera pe guvern să ia puterea în mână. De la timpii cei vechi de privilege nu suntem departe. Nu poate fi constituție sigură de cât atunci când se va primi sufragiul universal, fără acesta va fi tot d'auna luptă între guvern și clasa privilegiată, și poporul va fi tot-d'auna nepăsător, preferând poate tirania unui om tiraniei unei clase.

Am vorbit de tirani. Să vorbim de tiranie sau despotism.

Maî mulți cugetători însemnați au vorbit în chipuri deosebite și contrarii.

Unii au confundat despotismul cu tirania.

Unii au fost pentru, alții împotrivă; alții l'au confundat cu monarhia; l'au tăgăduit; alții iară i-au recunoscut o parte bună și o parte rea. Montesquieu, arată pe despot: «Un om care, fără legi și fără reguli, tăresce tot prin voința sa capriciul său.»

Du Rosier dice că despotul nu are legi, reguli scrise pe care să nu calce, dar fiind că acest despotism este în natura omului, despotul se află în eserciciul puterii sale, supus la nevoia naturii lucrurilor de unde purced nisce regule de morală și ecuitate. El va căta o dată să le calce dar dacă călcările sunt dese, nu scapă fără pedepsi-re. Voltaire dice că despotismul nu există. Bossuet deosebesc guvernul arbitrar de guvernul absolut. Patru condiții îl însoțesc; popóarele supuse nasc róbe, nimeni nu are proprietăți: tot fondul este al monarhului și nu există drept de moștenire. Monarhul dispune dune voia lui nu numai de avere, dar încă de vécța supușilor și voința lui face legea.

Acesta este despotismul Oriental. Rayneval dice că despotismul este cel maî simplu din formele guvernelor,

consistă a pune toate puterile în mâna unui singur om. Daunau dice că prin despotism înțelegem o putere absolută, nemărginită și adunată, fără rezervă și contragreutate, în mânele unui singur om, oricare ar fi înțrebuințarea bună sau rea ce face cu dânsa și dacă se întâmplă ca un despot să guverne cu înțelepciune, dreptate și bunătate, nu îl vom numi tiran. Aristotel dice că despotismul este o degenerare a monarhiei. Acesta desparte sistemele în trei : Monarhia, aristocrația și democrația ; dar dice că în loc de monarhie este tiranie când usurparea și călcarea aședă guvernul unui singur om.

Elvetiu dice : nu cunosc de cât două feluri de guverne : bun și rău. Boulanger trage puterea despotică de la potop. Dice că oamenii ce scăpară dupe acest potop ; păstrară un simțământ adânc de spaimă care se făcu mai târziu principul religinii și politicii lor, și compuseră din unirea acestor două guvernul lui Dumnezeu sau theocrația.

Voltaire întreabă dacă republice au fost aședate în urma sau înaintea monarhiilor. Apoi tot el dice, că este cu neputință republica să nu fie sîstat înaintea monarhiei.

Nu credem că despotismul să fi fost aședat la începutul său prin consimțământul popoarelor : învingerea cu arme și dibăcia unora, i-a dat naștere. Oamenii nasc egali. Si numai aceste din urmă cuvinte a putut să creeze stăpâni și servi.

Mably pretinde că cele d'ântei societăți omenesci fuseră cărmuite de legi deosebite ce fuseră datore împrejurărilor în care se aședară, sau aplicărilor deosebite ale celor d'ântei domnitori. Pe când unele societăți se lăsa a se conduce de capi blânzi, pașnici, omenoși, altele avură în capul lor oameni vârtosi, neodihniți, nerăbdători poruncitori, cu aplecare a părtini numai virtuțile care pot să se asocieze cu calitățile lor sêlbatic.

Esemplul ântei societăți este în guvernul patriarhal ;

esemplu celor d'al doilé în monahiile despotice ale Asiriei.

Nu vom discuta mult timp asupra celei mai bune forme a unui guvern. Dupe noi sunt toate rele când nu făc fericierea, prosperitatea, mărnea popórelor. Ne pare absurd și contrariu principiului libertăței, a impune unui popor o formă de guvern pe care nu o voesce, cum și a'î refusa un guvern pe care îl voiesce, numai pentru cuvântul că acest sistem este mai bun de cât cele alte. Afară de acésta, libertatea poporului a 'și da guvernul ce îi place, nu vatămă întru nimic principiul egalităței ómenilor. Acest principiu este asigurat prin legi.

Am atinscestia de timp și de spațiu în raport cu forma guvernului.

Să dezvoltăm acéastă idee.

Spie esemplu, despotismul pare a fi împământenit în Assia. Revoluțiile au trecut peste acéastă parte de lume fără să desrădăcineze despotismul. Aceste mulțimi de popóre sémănă să fie o nópte în care luminele nu pot să pătrundă. Toți biruatorii streini au fost silți să le guverneze, dupe datinile Asiatice, ca să pótă să le păstreze, de la Alecsandru cel mare ce guverna Persia, dupe datinile Persiei până la Angli ce guverna Indiile dupe datinele Indienilor. De multe ori despoți fuseră uciși, dinastile resturnate; dar acéastă formă de guvern remase d'apururea. Popórele asiatice nu au voit alta. Din potrivă pare să fie în Europa.

Tóte formele de guvern pot să fie bune pe cât sunt cerute de popóre, pot să fie rele pe cât sunt respinse. S'a vădut în forma despotică ómenii bucurându-se de cele mai mari libertăți, și legile respectate. S'a vădut în forma democratică ómenii lipsiți de facultatea libertăței și legile violate.

În cel d'ântêiu guvern în acest cas, forma singură este despotică; în cel d'al doilea, fondul este despotic, și atunci

în acest din urmă guvern, fondul despotice se amestică cu tirania.

Despotismul a fost privit ca tirania în esența lui. Astfel a fost lovit ca contrariu drepturilor naturale. Dacă este despotism numai pentru că puterea se află în mâinile unui singur om, acest fapt nu este înde-tul a fi privit ca un abuz. Căci s'a vădut statură despotice și unde legile sunt făcute pe principiul cuvântului natural și puterea esersată cu nepărtinire și cuvânt. Ceea ce este însă de temut, ceea ce este abuz, este atunci când cel ce are puterea o întrebuințează rău; când despotul esersă prin el însu'si tot felul de autoritate, fără nici un control, fără respect de legi, de opinie publică, călăudit numai de capriciul său, de patimile sële, de voința sa momentană, de nebunia sa, și acel despotism se schimbă în tiranie. Neron, Caligula, Vlad-Țepeș, Mihnea, nu erau despoți, erau tirani. Acești tirani pot naste pe tronuri pe cum pot nasce și în camere. Acestă tiranie pôte să o eserseze un singur om sau o șută de ómenî d'o-dată.

Cu toate acestea, despotismul nu este tirania; dar nu pôte să fie nici libertatea. Guvernele constituționale, nedesevêșite bine, unde reprezentările națiunei purced din alegeri restiense, sunt guverne despotice; despotismul poleit. Represintăția nu este opinia națiunei, ci a unei clase în parte și atribuțiunile sale sunt mai mult să apere interesele unei clase de cât ale națiunei, cu toate acestea ea constitue o stavilă la aplecările guvernului a ajunge la tiranie atunci, când înțelegerea nu se aședă între aceste puteri. O înțelegere între aceste două corpuri de multe ori pôte să trade libertățile popórelor și se schimbe acest despotism poleit în tiranie. Atunci tirania este esersată de mai mulți. Sub un astfel de guvern, când nu este tiranie, nu este însă nici libertate.

Rayneval da drept vindecare a despotismului, atunci când despotul degeneră în tiran, a se rupe ori-ce legă-

tură de subordonație, ca un lucru contra natură și te trimite la insurecție.

D'Alembert ni se pare mai rezonabil. El dice că despotismul poartă în sine cauza perirei sale, precum liberalii au spus că licența presei poartă în sine cauza desconsiderării sale. Noi admitem acest principiu, fără însă a cădea în nepăsarea predestinațiunei nici în concluzia autorului de mai sus ce adăogă:

«Religia învață pe creștini a privi această viață ca o stare de suferință și a lăsa pe Dumnezeu să resbune.»

Afară de acesta, sunt popoare robe care nici roșesc de umilința lor, nici gem sub greutatea lanțurilor. Dacă despotismul poate atunci regenera aceste popoare pntrede, dacă despotismul atunci are un scop mare, generos, este tolerat. Dar atunci despotismul chiar degenerat în tiranie, este o revoluție prevădută în cartea lui Dumnezeu.

Despotismul ce trebuie să ne înspăimînte este acela ce nu are un scop generos, și acela, dîne cum dice D'Alembert poartă în sine cauza morții sale.

Iată cum Daunon dă definiția despotismului, arată necuviințele și bunurile lui. Acest guvern se deosebesce, că legile sunt scurte; administrația directă și repede și execuția garantată, ordinea ce legile aședă pare sigură. Un fel de regnă, de equitate chiar, se face una din dătinile mulțimei, vorbind de această equitate negative, ce consistă a nu face fapte nedrepte și care nu lipsește nici de-cum d'a fi poruncită de un despot tîpăn : căci el nu face-eseștie de persoane, toate sunt de o potrivă servile înaintea lui, și în ceea ce nu-l potrivește însuși pe dînsul, nu are interes a face nedreptatea. Să nu ne temem a o spune, cel d'antîu grad de moralitate omenească, equitatea neofensată, se împacă cu acest regim, dar nu trebuie a cere mai mult la nisce robi, etc.

Voltaire dice că, asupra obiectelor celor mai importante pîntre omeni, siguranța, libertatea civilă, pro-

prietatea, impositele, legile, trebuie să fie mai acelea sub starea despotică, ca și în monarhia astâmpărată și în republică. Principiul ce cată să dicteze legile asupra tuturor obiectelor luate din natura omului, aședate pe cuvânt, sunt neatănate de deosebitele forme de constituții politice.

Aceste scrise aū o mare parte de adevăr. S'a vădut guverne constituționale unde s'aū sacrificat legile mai mult de cât în guverne despotice. Călcarea ce un singur om pôte face la legi în interesul unī singur om, în guvernele constituționale, se pôte face în interesul tuturor ce aū un vot de alegător sau de deputat. Abusul unde era pentru unul, se face pentru mai mulți, devine mai întins.

Rusia datoréză despotismului mărirea sa națională. Dar acéstă mărire este ilusorie, fără admitere în legi a principiului de egalitate între ómenī. Acest despotism nu mai este din timpīi civilizațiunei. Cu tóte acestea are un senat ce contrólă actele guvernului.

China, ea însuși este despotică. Dar înțelepciunea și prosperitatea poporului domnesc în guvernul său. Ea are condici pentru tóte părțile guvernului, pentru oștire, venit, cheltueli publice, justiție ce se supun la cunoșcința publică regulat.

Sultanii ei însuși aū controlul lor. Înainte erau Ianicerii; aū coranul, prin urmare clerul are consilul cel mare, fără care nimic nu se face. Are insitnțele municipale și provinciale cu care puterea este împărțită.

Între toți despoți ce aū guvernat, aū fost cărora umanitatea le este datóe mult.

Rayneval mai dice : este un lucru de însemnat că despotismul să aibă aceeași obârșie ca libertatea. Omul va tot-d'odată să fie liber și să domineze. De acolo purced tóte turburările ce aū întâiătat tóte asociațiile politice, atât vechi cât și noi. Du Rosoir, dice : nu va esista nici

o dată nici o autoritate care nu caută a se mări și a deveni absolută. Acesta este caracterul omului. Când se simte mai tare caută să domineze, și puue înainte principiul de egalitate numai când se simte cel mai slab și va să umilească pe cel mai tare. Dândin, în republica sa, dice : robul lăntuit crede a nu dori de cât a fi descărcat de lanțului; dacă este descărcat, doresce libertatea sa; liber, cere a fi cetățen, va să fie magistrat; nu este mulțumit a fi magistrat, aspiră la cele d'ântei autorități, dacă ajunge acolo, va să fie suveran.

Tendințele despotice se află dar în tot felul de guverne. În democrație nu este rar de a le găsi ca și în guvernele unui singur om. Esilul lui Aristide, mărtea lui Fochion sunt acte tiranice. Craciul la Roma încă fuseră despoți. Republica Venetiei, republica Poloni, republica Staturilor unite, nu au recunoscut egalitatea drepturilor, și crimele sub ele egală crimele sub guvernele despotice.

Nici un guvern nu poate fi mai rău de cât acela al republicii aristocratice, ast-fel cum fuse republica noastră în trecut, și cum tinde, sub un alt nume, să fie în viitor! Acastă formă de guvern este coruptore. Ea produce tiranii fără scop de care am vorbit la începutul acestui opere. Politica lui va fi de intrigă. Capii guvernului vor fi nevoiți a deveni coruptori și intriganți. Ast-fel este acest sistem. Politica republicii aristocratice cantă neîncetat a ucide spiritul public la popor. Căutând, dice Du Rosoir, a adormi poporul, ca să pôtă a'l lăntui în somnul său, va răspândi cu o mână bine-faceri neîolositoare. și cu ceî-alte bănneli. Politica sigură și veche în republici, este a dis La Bruyere, a lăsa poporul a adormi în sərbători, în plăceri, în lăce, în fast, în deșertăciune, în moliciune, a'l lăsa să se umple cu deșert și a sorbi bagatelele.

Cele mai rele dintre toate despotismele sunt guvernul

preotesc si guvernul militar, dar acesta nu intă în cadrul nostru.

Avem a mai vorbi de despotismul ministerial. Acest despotism cade pe nație și pe trou de multe-ori de o potrivă.

Din toate aceste rezultă că despotismul nu este periculos pe cât se ține în spiritul și litera legilor, pe cât cel ce domnesc se află la înălțimea pozițiunii sale. Dacă domnitorii ar fi cei mai buni din omeni, despotismul ar fi cel mai bun din guverne. Dar acesta pare peste putință, și iată pentru ce omeni născociră guvernul constituțional. Acest guvern nu este încă ajuns la perfecție. Sunt popoie la care el a putut prinde rădăcină. Sunt altele unde nu pôte prospera. Cea d'ăutăr condiție ce se cere ca să înflorască este caracterul națiunii; el cere încă de la nația ce îl are stabilitate, virtuți, datine oneste, respect către legi și aședămintе, lumii, patriotism, este guvernul națiunilor mature. Depindă încă de potrivirea cu gustul și trebuințele popórelor.

Depindă de natura constituțiunii: este o constituție bazată pe sufragiul universal, pe cens, pe votul restrâns, este o constituție oligărhică? are de bază principii de egalitate și libertate?

Sistemul constituțional ce există astă-đi în mai multe state ale Europii, este un măritiș între dreptul divin și între nație.

Troul fiind moștenitor, este neatacabil. Regii domnesc, ministrii guvernescă. Ministrii sunt respundători. Puterea legiuătoare este o stavilă ce se pune puterii executive a nu eși din legile aședate. Cu alte vorbe regii sunt numai cu numele și nu este de cât o singură putere în stat: cea legiuătoare; Ministrii sunt supuși voințelor majorității. Ast-fel despotismul se esersă de puterea

legiuitoare, și dacă parlamentul este efectul unei legi restrânse, despotismul este al unei clase.

La popoarele unde domnitoriș sunt aleși de nație, răspunderea ministrilor și inviolabilitatea capului Statului nu au nici un cuvânt ca să fie : aici nu este o reconciliatie între nația ce învinge; aici este nația singură ce și alege un om din sânul ei ca să guverneze. Este o republică, mai mult sau mai puțin democratică, mai mult sau mai puțin aristocratică. Este nația sau o clasă ce căimnese.

Nu vom putea spune care este cea mai bună formă de guvern. Dar putem dice că îndată ce un popor are în legi egalitatea drepturilor omenești, libertatea conștiinței, tiparului și sufragiul universal, fie president, fie rege, fie imperator, despotismul capului statului va fi despotismul tuturilor.

O nație este cea mai nenorocită când se află între două despotisme. Despotismul de sus și despotismul de jos, despotismul tronului și despotismul stradelor. Este desorganizarea și mórtea. Este starea de amăgélă și nebulie ce precedă căderea Bizanțului.

Sunt încă despotismul poporațiunei, despotismul sabiei, despotismul diarelor, despotismul tiparului, despotismul minorităților, despotismul majorităților. Despotismul este în orî-ce fel de guvern, și de va fi să alegem am alege despotismul majorităților. Cel mai rău despotism ânsă este acela al unei clase aristocratice sau privilegiate.

Sub acel guvern Româniș trăiră, suferiră și se stinseră. Poporul ce suferea apăsă de despotismul acestei clase privilegiate, se unea tot-d'auna cu Domniș și Domniș se sprijinéu pe popor ca să lovéscă pe privilegiați. De aici tóte acele certe nesfârșite, intrigi, șireteniș, înjosiri, alergări la streiniș, trădări de patrie. De aici tóte

acele ucideri de boeri încuviințate de popor, și săvârșite de Domnitori. De aici căderea Românilor.

Despotismul este tiranie numai când ese din legile unei țări; puține sunt guvernele ce nu s'aũ degenerat în tiranii.

TURCII VIN LA LUPTĂ

Acestea s'au auzit în urechile trufașului Mahomet II. El aștepta un privilegiu spre a fărâma tractatul cu Vlad Tepeș și a pune în locul lui pe Radu, fiate al lui Vlad și fiu al lui Dracula. Acest Radu era favoritul lui Mahomet II. De vom crede pe Halcocondila, Radu atrăsese asupra-ı privirile Sultanului. El era t n r și frumos. Datinele din timp i de cădere ale Grecilor și Romanilor de a avea favori i, datine ce ne amint  oda lui Anacreon la Vatile și pl ngerile imp ratului Adrian dupe m rtea lui Antinous, se introduseseră atunci la Turci. Turci mostenir  imperiul Orientului cu frumuse ele și vicurile sale. Sf rșitul Turcilor va fi ca sf rșitul Bizantinilor.

Acest favorit se află pe l ng  Mahomet II încă din anul 1445 (1). El mîncea la aceeași masă cu Sultanul (2). Se născuse o mare c rt  între acest favorit și Mahomet II, c nd acest din urmă a voit, pentru prima  r , a   face  rșce rușin se propozi i. Radu a lovit pe Sultanul cu sabia și l'a rănit în mai multe locuri. Sultanul l'a esilat în Caramania. Dar dupe cat va timp, favoritul se aduse înapoi. Acum el se domesticise și făcea t te plăcerile Sultarului, cu speran  să i se dea Domnia țării.

O sr man  și nefericită ț r  Rom nesc  ! p n  la ce pre  miserabil a fost pus tronul tău ! și t te acestea căci s'aũ găsit între Români  men  at t de degrada i și mise-

(1) Șincai. Mag. 37.

(2) Halcocondila, lib. 9 in ist. Rebus Turcicis.

rabil! Rușinea, hula și disprețul nu este pe séma acestor împărați barbari, ci pe séma acelor ómenii ce s'aũ prostituat, prostituind țera ce i-a născut! Negreșit, când cercetăm toate aceste crime și injosiri, ascunse în umbrele secolilor trecuți, ne mirăm cum nația română, ce a putut, să dea din sînul ei ómenii atât de nuseri, nu a perit sub urmările rēului, și nu putem înțelege scăparea ei de cāt adoptând massima că un popor nu este tot-d'a-una respunďător pentru mișelile celor ce l'aũ cărmuit. O nație ca și un individ are și ea timpii sei de bólă, de abatere, de cădere.

Ore timpul nostru nu a fost și el un timp de bólă? Anii trec, cărmuirile seschimbă, ómenii cei mari nu se arată. Ómenii mari sunt figura faptelor mari și fapte mari nu se resfiâng pe profilul țerei noastre. A face să trecă lucrurile curente nu este acésta sânta misie a epocii în care trăim. Acésta misie este mare, ursita îi preparase paginile cele mai strălucite în istoria lumii. Noi rupem aceste pagini și le aruncăm și ăicem : *nebunii*!

Mahomet II trimise soli la Vlad să dea cincii sute de copii Remăni la Póită și să mérgă în persónă să i se închine. (1)

Acésta scire cădù asupra lui Vlad ca un fulger. Nu credem că acest om se gândi la interesele țerei. A se duce la Sultanul, eră a-și pune viața în pericol ; asicurarea persónei lui, îl făcù să respingă propoziția Sultanului. Acest refus el îl îmbracă în mantia patriotismului, îi trebuia țera ca să-și apere tronul.

El response Turcilor că nu primesce acele propunerii. Și ca să dea o mai mare tărie refusului seũ, ăise Turcilor soli să-și scóță turbanele dupe cap înaintea Domnului țerii Romănesci. Solii respunseră că datinile lor este a păstra tot-d'auna turbanele pe capete. Vlad dete a-

(1) Halcocondila; Hamer, Ist. de la Turcie, p. 273.

tunci ordin să le bată cu câte trei cuie turbanele pe capul lor, ca să nu le mai scotă nici o dată, ordinul se execută. Chinuire amară ! Morte teribilă !

Vlad Țepeș trimise îndată soli la Matias Corvin în 1461 (1) ca să facă cu dînsul o alianță ofensivă și defensivă. Acastă alianță și mai mult întărită pe Mohamet II.

Sultanul trimise pe guvernorul de la Vidin, vechiul turnător de vin în paharul Sultanului Murat II, meserie ce-i dă drepturi a fi în urmă comandat al flotei, apoi guvernor în Peloponeze, Cıcarci Hamusa Pașa, cu dragomannul lui grec lepădat, chemat înainte Catabolinos și acum Iunis-bey (2) cu însărcinarea secretă de a prinde pe Vlad Țepeș, prin trădare, chemându-l să se adune cu dîșii. Tânărul, mai viclen de cît Mahomet, gici gîndurile lor, el se duse dar cu mulțime de ostași și cu Iunis-bey care venise la el înaintea lui Hamusa Pașa spre a se întîlni. Hamusa avea 10,000 de Turci. (3) Țepeș îi lovi fără veste, îi învise, prinse pe Hamusa Pașa și pe Iunis-bey, dă ordin a li se tăia picióarele și mîinile, apoi să se pue în țepi. De aici Țepeș trecu Dunărea, predă Bulgaria, și prinse mulțime de robii pe cari i-a pus în țepe. (4)

Două-șeci și cinci de mii de Bulgari și Turci se puseră în țepi; pe Hamusa Pașa, înbrăcându-l în vesminte roșii îl înfipse într'o țepă ce se ridica mai presus de toate cele alte, în semn de onóre. Acolo Vlad Țepeș cină, ocolit de cei mai cruți căpitani ai săi, în țipetele acestei poporații murinde. Acolo fuse triumful său cel mai mare. Priveliște îngrozitoare ! neauđită încă ! Aceste gemete auzite de marea durerea, îmbătaș și înduioșau sufletul său înrăutățit ; ele se amestecau cu sunetele paharelor

(1) Engel, 175 și 176.

(2) Hammer ; Nerşisi ; Indris ; Ali.

(3) Duca în ist. Byzant Cap. 45.

(4) Ibid . . . 3 Engel, pag. 79.

în mâna crușilor căpitani. Bătrâni de două secse, bărbați, femei, flăcăi, fete, copii, prunci, se afla în țepi; mumele mai ales erau înțepate cu prunci în brațe. Țepile pătrunseseră mume și prunci.

Acest Vlad Țepeș, acest monstru al omenirii, această înrăutățire fără pietate, fără conștiință, acest suflet născut într'un moment de nebunie și uitare a naturei avea și el, cel puțin, o convicție crudă, sêlbatică, îngrozitoare, barbară; dar era o convicție. Acest monstru era ceva, era vitez și acesta era ce-va.

Mohamet II, auzind aceste sciri, în mânia sa, âtù pe marel Vizir cu mâna lui (1).

Atunci se dăte ordin în toate părțile imperiului a se aduna armată puternică. Din parte, Vlad Țepeș nu perde timpul; el se prepară de resboi. Strânge toți ômenii ce putea să ia armele în mână. Istorienii Turci pretind că armatele lui Vlad Țepeș se urcau la o sută de mii de ômenii (2). Armata lui Mohamet se urca la două-sute cincî-deci de mii de ômenii dupe uni (3), dupe alții la o sută cincî-deci mii (4). Pe acele timpuri fala unei armate era cavaleria. Ostașii de cavalerie erau învățați a se bate cālări și pe jos; ast-fel vedem bătăia celor patru-sute de Moldovenii contra cruciaților sub Alesandru cel bun; apoi bătălia de la *valea Albă*, când Stefan dăte ordin caveriei sale să descalice i să se bată pe jos. Cavaleria dar era totul. Careele de pedestri, orî că nu erau cunoscute âncă pe atunci în România, sau că aceste caree nu putêu a respinge o cavalerie, căci cavaleria trecea peste tot și hotăra biruințele. Vlad Țepeș avea o cavalerie renumită; caii cei mai iuți din Budjéc și ômenii cei mai sprinteni din România mică.

(1) Hammer, lib. XIV.

(2) Hammer, lib. XIV, pag. 273.

(3) Halcocondila

(4) Ducas, lib. XIV. 174.

Vlad împărți armata sa în două corpuri. Un corp merse la hotarele Moldovei asupra lui Ștefan cel mare, și alt corp de zece mii de călări (1) merse împotriva armatei lui Mahomet.

Sultanul plecă cu o flotă de 25 gelere și 150 vase prin marea Năgră, intră în Dunăre, se duse până la Vidin, predând și ardând malurile României. Brăila se scimbă în cenușă (2) armata de uscat, sub comanda Vizirului trecu prin Bulgaria și ajunse la Dunăre. Ștefan cel mare al Moldaviei alergă cu un corp de oștire, ce împreunat cu Turcii încercă a bate cetatea Chilia, atunci a lui Vlad Țepeș. Dar neputând să o ia, se înturnă și prădă marginile Valahiei.

Pe fația țerei Romănesci trecu spiritul înspăimântărei. Deodată tot se mișcă, se schimbă, câmpul și satele îmbrăcară cămașa de cenușe și de flacări, totă țera părură ca un mormânt. Locuitorii se retrag la munte cu vitele lor; femeii, copii, bătrâni, nimic numai rămase în urmă. Transilvania deschise sîmul să primască pe emigrații aleși (3); mulțimea se ascunse prin pădurile munților; păduri nestrebătute în care fetele selbatece vedură omul pentru întâia oară. Bărbații urmau pe Vlad Țepeș cu armele în mână. Familia lui Vlad Țepeș, cu alte familii mari ce erau de partida lui, se duseră în cetatea Poenarii. Turcii, îndată ce intrară în țară, se îndreptară către această cetate. Ei nu mai întâlneau în țară nici sate, nici provisiile de gură, nici iarba pentru cai, nici vite, nici apă de băut de cât la riuri. Dupe șapte zile de cale, au ajuns la un loc frumos lângă o apă (4). Turcii tresăriră de bucurie;

(1) Hamer.

(2) Ibid.

(3) Halcocondila dice că s'au retras în muntele Brașov la Focșani în loc de Brașov în Ardeal. Halcocondila confunda una cu alta.

(4) Duca. Ist. Byzant, cap. 45.

când vedură de departe înălțându-se mulțime de arbori. Imagația lor îi făcù să credă că erau pomi cu fructe desfătătoare. Dar când se apropiară, ei vedură cu grăză o pădure de țepi, și în loc de fructe trupuri de ómenî înțepate; în mijlocul acestor înțepați, ei recunoscură pe Hamusa Pașa în vison roșu și mai ridicat de cât ceilalți (1); acești înțepați se urcau la 20,000 (2); în aceste țepi se vedeu și puuci trași din sînul mumelor lor, întru a le cărora coșuri pasărilor de pradă făcuseră cuiburi (3), ciocile sburau pe aceste leșuri și câniî urlau la picórele țepilor, așteptănd ca timpul și putrefacția, făcînd se cadă bucățile acestor lășuri, să-î hrănescă și pe dênșii.

Mohamet se înspăimăntă la acétă vedere neasteptă. Se dice că ar fi strigat : «nu este cu putință a surpa pe un om ce face lucruiî atăt de maiî, mai ales când scie să se serve atăt de bine cu supușii și cu puterea sa. Către acesta adăogă Sultanul, cel ce a făcut tóte aceste a, nu estedemn de stima ómeurilor ! » (4).

Pe de altă parte Radu, favoritul Sultanului, rămăsese în urmă spre a se înțelege cu boeriî pentru scóterea lui Vlad Țepeș cum și pentru înțelegerea Turcilor cu armata lui Vlad ca să-l părăsescă. Dar Țepeș, atăta spaîmă aruucase în inimile Românilor în cât Radu nu isbândi nimic (5).

Vlad Țepeș cu oștirile sale se ținea priu pădurile vecine. El vedea și veghe la tóte mișcările Turcilor. Nu cutesa a eși din păduri și a începe bătaia cu armata cea mare a lui Mohamet.

(1) Duca, cap 45. Halcocondile, lib. 9.

(2) Ibid.

(3) Halcocondila, lib. 9.

(4) Halcocodila.

(5) Hamer, pag. 274.

Turcii ar fi înecat pe Români numai cu numărul lor. Către aceste mulțime de Turci, eșind din tabără să prade, nu se mai înturna; ostașii lui Tepeș, isvorați repede din păduri, cădeau asupra Turcilor și îi ucidău.

Tepeș de multe ori eșea din păduri și observa cu ochii tabăra Sultanului. El medita un plan atât de cutesător cât toate faptele sale erau sâlbatică și crude. Ochișii se lăsașu asupra corturilor și mai ales asupra cortului Sultanul.

Planul său cutesător era să năvălească într-o noapte cu cavaleria sa, în mijlocul taberei și să cadă asupra cortului lui Mahomet II, să-l prindă viu și să fugă cu dânsul: bătălia ar fi fost câștigată. El era din omenii aceia care, odată ce le vine o idee, o îndeplinesc, fără a se mai gândi.

Intr'una din nopți, pe când tăcerea domnea în tabăra lui Mahomet II, Vlad eși din pădure cu zece mii de călări. Cu repeziciunea unei vijelii, acest val gigantic și viu de omeni și de cai, se arunca asupra taberei Turceșci cu sgomotul unui cutremur de pământ. Ei purtau fanare și torțe în mâni (1).

Și în mijlocul întunecului, la razele livide ale luminelor ce purtau cu dânsii, semănau cu o armată de spirite fantastice mai mult de cât cu o oștire omenescă. Turcii vedău între noapte și între somn acești omeni uriași, rămaseră nemșcați de spaimă; imaginația roditore a acestor asiatici, îi luă pentru o armată de djini urmând pe Azrael îngerul morții.

Vlad Tepeș voi să se îndrepteze către cortul Sultanului. Norocul îl înșelă. Dacă planul său de a prinde pe Sultanul isbindea, lupta ar fi fost câștigată. Noaptea îi rătăci. astfel cădu pe cortul Vizirului Mahmud-Pașa și al lui Ișac-Pașa. Zece mii de călări într-o armată de

(1) Hamer, pag. 273.

două-zeci orî mai numărósă, era o spadă în pântecelc unuî elefant. Acéstă armată răsturnă tot în calea sa : ómenî și vite. Ucise multîme de caî și de cămile. Cavaleriî Turcî încălecară. Toți ianiceriî formară un zid între pavilonul Sultanuluî și între cavaleria română. Cele d'ânteu sca-dróne, caî uriași, ómenî agerî, înbătúeniți pe câmpul luptelor, se aruncară cu furie asupra Ianicerilor. Două-zeci deróndurî de Ianicerî formaú acest zid. Săgețile ploaú, săgețele lor versaú focul omorîtor asupra năvălitorilor. Caiî noștri se rădicaú în doué picióre, sáréu peste rón-durile Ianicerilor, cădêu și mureaú cu săgețile în pântice. Alțiî sforăiaú și reculaú; liberî în frîu, strânsî în pântice de pintenul înfigător, făcéu în nópte salturî uriașe. Către acestea, un mare val de caî, stiîns, puternic, turbat, repede, se aruncă și sparge róndurile de Ianicerî cu pep-turile lor. Din norocirea Turcilor cavaleria lor sosese în ajutor. Tótă armata Otomană, isbutesce a forma un front. În aripa dréptă era Omer-Bey fiul luî Turahant, vechiul guvernor din Pelopones; Ahmet-bey fiul luî Evrenos; Ali-bey, fiul luî Mihael, și Lali-bey fiul luî Melnovici saú Melnocuî, în aripa stăgăera Nazuc-beî, guvernorul Albaniei; Esved-bey și Ischederbey alt fiú al luî Mihael-bey. Lupta a ținut mult.

Vlad Tepeș căuta neîncetat să pătrundă la coitul Sul-tanuluî; dar desperat că nu va putea resbi, și vėdënd că este aprópe de ȓiorî, se retrase către alte părți alte ta-berî unde româniî uciseră pe toți turciî ce aflară aco-lo (1).

Pênă la ȓiorî, turciî tăiaú pe Turcî, nevėdënd în cine lovesc (2); româniî aú făcut o mare ucidere de inamici nenumărați (3).

(1) Halcocondila.

(2) Duca.

(3) Ibid.

Dorila se revărsa. Vlad Țepeș eși atunci din tabără cu toată cavaleria sa și luă calea pădurilor de unde eșise.

Dimința Mahomet II trimise pe Ali-bey fiul lui Michael cu cavalerie aleasă peste care comandamentul era moștenitor în familia sa, să urmeze pe Români. El îi urmă, ajunsse în cale câte-va cete cu caii osteniți, le lovi; din amândouă părțile cădură morți; dar Turcii isbindiră a încongiura un corp de o mie de oameni; ei se dară prinși cu condiții. Ali-bey reveni în tabără cu prinșii Mahomet dete ordin să-i ucidă pe toți (1).

Printre prinșii Români căduți noptea în mâinile Turcilor, unul fuse dus înaintea Viziului. Acesta îl întrebă mai multe lucruri la care prinsul răspunse cu bună voință. Dar când fuse întrebat unde se află Vlad, atunci prinsul răspunse că știe foarte bine, dar nu voiesce a spune. Îl amenință că o să-l ucidă de nu va spune. Românul răspunse că este gata să moră, dar nu va trăda pe frații săi. La acest răspuns Mahmud Viziul strigă cu mare : Mare este spaima ce acest Vlad a știut să însufle la supușii săi. Dacă acest om ar avea o mare armată ar deveni un mare căpitan; (2) apoi dete ordin a ucide pe acel român prins (3).

Armata Otomană se puse în mișcare (4)

Vlad Țepeș auzi atunci că Stefan cel mare din Mol-

(1) Carra în ist. Mold 47 dice că această bătăie se făcu peluncile Focșanilor. Halcocondila și Duca în descripțiile lor, nu lasă a se crede acesta. Ei duc în pieajma Târgoviștii această luptă.

(2) Hammer pag. 274 Holcocandile, lib. IX. pag. 162.

(3) Halcocondila, lib. 10 pag. 162

(4) Halcocondile și cu Duca, singurii ce au scris mai lung despre acest reșor. nu se potrivesc sub acest raport Cel. d'ântei dice că a ajuns la valea unde erau țepele, dupe lupta ce se urmă noptea cu Turcii. cel d'al-doilea spune că ajunsse la valea cu țepi înainte de această năvălire în tabără Turcească a lui Țepeș. Păreră lui Duca mi se pare mai bine nemerită, de și Hammer se ia dupe cel d'ântei.

dova înconjurase din nou cetatea Kilia ce era a munte-
nilor. El lăsa şese mii de ostaşi ca să atace pe Turci pe
apucate care se vor depărta de corpul cel mare. Apoi el
cu cea altă ostire a purces asupra Moldovei.

Vlad Ţepeş plecă; comandantul lăsat de Vlad pe ar-
mata Română, voind a-şi face un nume, îndată ce plecă
Vlad, năvăliră asupra armatei Otomane. Mohamet a dat
ordin a se pune toţi Turcii în rând de bătaie. Pe Iosef
Paşa l-a trimis să tragă pe Români la resboi; el avea
mai multe mii de Turci cu el. O luptă crâncenă începui
între Români şi Iosef-Paşa. Acest din urmă fuse bătut
şi luă de fuga. Românii îl urmau tăindu-i oastea (1).

Atunei veni în ajutorul lui Iosef-Paşa, Ommer fiul
lui Turahan cu o armată mai mare. Orică uninduse,
bătură pe Români, oricâ întâlniră ţerani pribegii prin
păduri, nearmaţi şi fugind de furia Turcilor, Iosef şi O-
mer aduseră la împăratul două mii de capete de români
purtându-le în vârful sulitelor. Mohamet II recunoscător
dădu lui Omer Principatul Tesaliei (2). De atunci Turcii
se răspândiră prin toate părţile ţării şi luară robi şi capete
de vite peste două sute de mii. (3)

Dupe această din urmă luptă, Mohamet II, plecă pen-
tru Constantinopoli, lăsând lui Ali-bey fiul lui Mihael,
sarcina de a pune Domn în locul lui Vlad pe Radu, fa-
voritul său. (4)

Vlad la marginile Moldovei nu fuse mai fericit. Stea
se pălise acum; o altă stea se ridică, aceia a frate său
Radu cel frumos, favoritul lui Mahomet II, acela ce
dădu ajutor în întâia sa Domnie, lui Stefan cel mare, să
gonască pe Petru Aron. Atunci totă ţera, năbuşită, lo-

(1) Halcocoudile

(2) Ibid.

(3) Ibidem

(4) Ibid IX lib. Vedî în Hammer istoriei Otomani, Nesşiri
Solacsado Seadedini. Ali, Idris.

vită, strivită de tirania lui Vlad, respiră, întinde mâna fratelui său Radu. Vlad Țepeș fuge singur la Unguri, un tiran ce cade este noptea ce se duce.

Pentru ce Duca, vorbind de plecarea Sultanului dice: Iară tiranul Mohamet s'a înturnat la Andrianopoli cu *rușine*? mulți istorieni combat aceste vorbe, ținând că de ce cu *rușine* când o dată Mohamet II numi un alt domn în locul lui Vlad. Ceia ce era scopul lui în adevăr acéstaast-fel pare să fie, dar Turcii nu învinseseră pe Români. Resboiul se făcea înpotriva unei țări deșarte. Orașele și satele numaiesista, poporația era ascunsă în păduri. Armata Otomană era amenințată să piară de fôme într'o zi. Pe cine dar învinse Mahomet? Vlad fuse însă învins dar nu de Turci; ci de Români. Românii îl părăsiră și meraseră la frate-său Radu : cine a învins pe Vlad, au fost tiraniile lui.

Matias Corvin dăte ordin se aresteze pe Vlad, pe care îl aruncă în închisórea din Buda unde l'a ținut dece ani pe când se grăbi a recunósce pe Radul de Domn al Românilor.

Arestarea lui Vlad Țepeș veni din pretențiile Ungurilor pe ale căror iude și amici ucisese acest Vlad ca să-l judece și să-l uicigă.

Bonfiniu pretinde că Vlad 'și a schimbat religia.

Matias Corvin ținea pe Vlad închis, ca să aibă sub mâna un om ce înspăimênta atât pe Domni Valahiei, cât și pe Turci, amenințându-î de o potrivă ca îl va aduce pe tronul Valahiei; ast-fel de câte ori veneau solii de la Munteni și de la Turci, Matias le arăta pe Vlad, ca pe o fêră selbatică.

A DOUA DOMNIE

Tirania produce tiranie.

A doua domnie a lui Vlad eia prevădută în cartea ur-

sitei. Ea trebuia să fie, căci el trebuia să culégă ce a semănat. Sângele atâtor ómenî nevinovaţi cerea resbunare.

Vlad Tepeş dăramase aşedemintele şi datinele ţerii sale ce asigurau libertăţile ei, şi nu putuse să-i dea în schimb neatárnarea din afară. Amar tutulor acelor dominitori ce nu vor înţelege că libertăţile unui popor se întrerup numai, dar nu se desfiinţază! Acéstă întierupere cată să aibă un cuvânt. Un resbel de neatárnare; să fie un mijloc de a ajunge la mărirea şi libertatea naţională. Constituţiile unui popor nu se dobor numai spre a se face plăcere unui principe, ci spre a se scăpa o naţie. Puterea ce se răpescce naţiunei este prea grea, ca să nu fărâme braţele unui singur om ce o ia : tiebue a o puita împreună cu naţia, sau tiebue ca mâna principelui ce o răpescce să scie a spulbera armatele inimicilor patriei.

A doa Domnie a lui Vlad, este datóre lui Stefan cel mare. Stefan învinse pe Turci în Valahia, si învinse pe Radul cel frumos. Îl trebuia un om care se urască pe Turci şi pe Radu, acesta era Vlad Tepeş

Suferinţele schimbaseră acest caracter trufaş şi selbateg, sau că féra se făcea blândă până va veni timpul priincios a revărsa ieutatea. Vlad Tepeş nu mai ucidea.

Dar Români nu puteau să-i dea nici încredere, nici dragoste. El domni încă două ani.

IRINA

Să ne înturnăm la atâtia Domnie a lui Vlad Tepeş, în doa când Guster Vornicul fuse ars cu cei-lalţi cerşetori.

Irina îl aşteptă séra aceea, şi el nu veni; îl aşteptă mai multe zile, nici o scire despre Guster. O neodihnă amară coprînsese sufletul ei. Ea spuse lui Bucur, şerbul cel vechiî amic a lui Guster temeiea sa. Să nu fi murit

Guster cădută pe vre o stradă. Bucur îl căută pretutindenă. Nici o urmă.

Maî târziu ei aflară că Guster arsese cu ceișetorii.

Cine era acest Bucur ?

Cerul îi dase suflet nobil și formă gingașă.

El se înavușise în comerciu. Nu se însurase, nu avea nici părinți, nici frați. Nu iubise nici odată. Era încă june.

Irina cădă bolnavă. Acest Bucur avu milă de dînsa : el nu voi să o părăsască. Tot timpul cât această martiră lăncezi, el era nemîșcat de lângă dînsa. Frumusețea sufletului Irinei, blîndețea, dulceta, bunătatea ei, acea gingașie poetică ce suferința dase figurii sale, făcuse din irînsa acel timp adevărat cum ar trebui îngerii să aibă o formă sub penelul pictorilor. Nu vorbim de acei înger, cu aripă, rumeni, grași, buclaiți, ce s'aû văduț până astăzi pe tablouri.

Bucur iubi pe Irina.

Un amor cereso. El o iubi și ascundea în sînu-î această patimă nobilă precum feciora ascunde rozele sînului ei.

El aflase de la dînsa istoria nenorocirilor sale și vărșase lacrimi de compătîmire.

Acest amor ceresc creștea din zi în zi. Veni un timp cînd Bucur nu mai putea să se despartă de Irina. Ea nu scia nimic sau se prefăcea că nu scie. El nu lăsase nici odată a se ghici acest simțîmînt.

Bucur deveni trist. Junia sa începu să pâlască ca o florie lipsită de sîre. Tot-d'anna gînditor, melancolic, blînd. Ochi seî câte odată se lăsaû aspra Irinei înecați de lacrimi. El se vestejea ; se stîngea. Irina vădușe acest căutături pline de durere și de patimă. Ea se ghici însfășit.

Ce putea face ea ?

Să-l iubească ? Era cu neputință. Irina murea.

Într'o sêră ea se rugă îngenuchiata înaintea unei icône.

Ce putea dice ? Dumne-deu singur pôte să înțelegă suspinele nenorociților. Bucur intră, o vedu, asteptă. Când Irina se rădică, îl vedu.

— Vino, dise ca, voiū să'ți vorbesc.

Seșură pe o laviță de lemn.

Irina dise :

— Sciū că mă iubesci . . .

Bucur îngălbeni și tremură.

Irina urmă :

— Da, sciū că mă iubesci. Sciū tot ce suferi, și suferi pentru mine. Dar ibesci o mórta. Mâne nu voiū mai fi. Viața mea s'a sdrouit de nenorociri. Femeia este roua dimineții. Eū nu mai putém fi fericite în lume. Ast-fel mulțumesc cerului care a voit să mă întorc în altă lume poți să mă iubesci, poți să mî-o spuî. Acéstă vorbă vi fi cântecul plecării mele.

— Să mori ! strigă Bucur cădênd în genuchie. Nu ! nu se pôte ! . . . Voiū muri și eū ! . . Irina rădică ochiî către cer, apoi oprindu-î pe Bucur, dise:

Trebuie să trăesci. Téra ta voiesce, eū o cer. Tu nu ai pe nimeni în lume , dar ai o țéră; nu ai iubit nici odată pe nimeni , dar mă iubesci pe mine. Téra ta și eū murim sub urgia unui tiran. Trăiesce să ne rěsbunî ! . .

— Te voiū rěsbuua ! strigă Bucur cu patimă și ochiî sěi înotaū în lacrimi și în mânie.

Dumne-deu hotărîse să scape România.

Irina muî, Bucur o depuse într'un mormêntu unde se ducea în tóte dîlele să o plângă.

Mai mulți ani trecură. Vlad Tepeș perdù domnia. Radu veni în locu-î. Bucur era călugăr la o mănăstire.

Vlad Tepeș veni încă odată Domn; domni duoî ani.

Bucur nu putea să uite pe Irina. El dase o parte din averea lui la mănăstire, cei altă parte unui rob. Nimeni nu înțelesese acéstă din urmă faptă.

MOARTEA LUI VLAD ȚEPEȘ

Era o ȃi posomorită. Vlad Țepeș eși la plimbare, călare, urmat de o gardă de călări și de câți-va robi.

Pretutindenī unde trecea ómenīi se ascúndeu. Mumele alergau cu copii de mână și dispáreu. Toți sopteu cu spaimă : Țepeș trece ! Atât acest nume devenise spăimântător în țeră.

Trecând printr'o pădurice, fulgerile începură să licue pe fața norósă a bolții. Tunetele le urmau. O plóe repede începú să se verse. Calul lui Vlad Țepeș se sperie. Sare. Un rob alérgă. Un fulger înécă toți óchi de lumină. Ce se făcú ? Vlad Țepeș zăcea pe pămênt mort. Și nu era trăesnetul cu care Dumneđeú voi să lovéscă pe acest om. Trăsnetul seń nu se pată în sângele nnuī monstru : el alesese ca să-l ucigă cuțitul unuī rob.

Nimenī nu plânse pe Vlad Țepeș.

Era vre un raport între Bucur și robul ucigător ? nimenī nu a sciut. Nimenī nu a voit să cerceteze. Toți însă bănuiră că vre unul din amicii saurudele victimelelor făcuse acéstă lovitură, alții bănuiră pe Turci. Noī blestemăm assassinatul chiar când este făcut pentru binele țerii !

FINE

VIATA

LUÍ

MIRCEA VODĂ

CELŮ BĚTRÂNŮ

MIRCEA CEL BĂTRÂN

Dacă Turcia avu pe Baiazed, surnumit fulgerul, România avu pe Mircea, acéastă stâncă împotriva căreia se spase fulgerile tiranului Baiazed. Baiazed fuse veninul, Mircea antidotul. Mircea fuse unul din cei mai mari Domni și eroi ai României. El se urcă în scaun la 1383 și domni pâuă la 1390. (1) El era fiul Domnului Radu și fratele Domnului Dan II, care amânduoî au domnit înainte a lui Mircea. (2)

Domnia fratelui și predesorului lui, Domnul Dan II fuse scurtă și nu era nimic de admirat. Engel ȃice că acest domn ar fi avut resbel cu Sisman, principele Bulgariei.

În Moldova domnea Petru Mușat, în Polonia Vladislav Jagelon; în Ungaria o femeie, Maria. Valahia era atunci neatârnată și întinsă. În anul 1390 Mircea își da titrurile de Mircea prin gracia lui Dumnezeu VV. al țării Românesce, ducă al Făgărașului și Amlașului, Ban al Craiovei, despot al Dobrogi și Domn al Silistriei. » (3)

(1) George Frabiciu în *Rerum Memorabilium Ger et Sax.* lib. I.

(2) Hrisov din monastirea Cozia. — Engel in der *Litteretur der Val.* No. 85. Halcocondila, lib. 2. — Rad Grecianu. — Fotino, ist. Valahiei.

(3) Enghel pag. 157. — Doghiel, pag. 598. Veȃi hrisóvele lui Mircea la notele de la sfîșit.

Aceste titurî nu erau numai nominale. Mircea domnea asupra Dobrogii şi Silistrii. El câştigase dreptul de stăpînire asupra Dobrogii şi Silistri, negreşit în resboiul ce avu în contra lui Sisman principe al Bulgarilor de la 1387. Acest resboi fuse fericit pentru dînsul. Causa acestor resbõe a fost Dobrogea şi Silistra. (1) Valahia se întindea pînă la Marea Négră. (2)

Ţeia Românilor avu un început strălucitor în secolul de mijloc ; treerată de barbari, ea se trezi o dată ; nenorocirile o făcuseră mai buuă, o făcuseră se preţuiască mai bine mărirea, neatîrnarea şi fericirea sa. Nimic nu face a iubi mai mult libertatea ca robia ! fericirea ca nefericirea ! Ast-fel, dupe trecerea barbarilor, Românii îşi înturnară privnile către viaţa naţională şi către libertate cu îndoită căldură. Cele două mari colonii Române, Moldova şi Valahia, despărţite, nu ciuţau nimic ca să apere libertăţile lor contra streinilor.

Faptele Românilor de pe acele timpuri sntt privite de noi astăzi întocmai ca urmele urieşilor ; este greu a crede că o mână de Români au putut face atâtea lucruri măreţe ! Acéstă greutate a crede în faptele lor mari, vine din conştiinţa ce avem de nimicia noastră de astăzi. Nu scie cme-va de ce să se înspăimînte mai mult, de mărirea străbunilor saŭ de căderea noastră de astăzi. Străbunii noştri apărau patria şi libertatea cu armele în mână. Ignorinţa şi lipsa de patriotizm, aŭ ucis vechiul spirit al României. Viaţa nu mai îndatoréză pe individ, individul a încetat d'a fi cetăţén, societatea a încetat d'a fi patrie. Ast-fel nici un scop mai mult : datorie pentru nimeni. Credinţele stinse, morala netrebuitorie, sacrificiile respinse ; simţimîentele generóse proscrise. Omul degradat în vită. Dumnezeu pus în îndoială, mărirea nebulie, şi

(1) Enghel.

(2) Halcocondila.

lucru ciudat ! 6menii ce ursita tiimete c6te-o-dat6 s6 scape societ66ile omenesc6 din perire, near6t6nduse 6nc6. Guvernele sunt tot-d'a-una o cred6ncio6a resfr6ngere a acestu6 6nt6nerec ce se chiam6 desordinul ! C6rma neamului r6vnit6 pentru c6rm6. Ce6 corup66i voind s6 corup6 la r6ndul lor ; ce6 umil66i voind s6 umil6sc6 la r6ndul lor, ce6 robi66i voind s6 rob6sc6 la r6ndul lor ! 6i nimeni ne-sciind, neput6nd sau nevoind a da acestu6 c6rme t6ria, m6rirea, str6lucirea ei, d6nd'o na6iunei ; tot6 voind'o slab6, mic6, 6ntunecat6, tot6 lu6nd'o 6i p6str6nd'o ast-fel ! Guvernele a6 lovit pe guverna66i, guverna66i a6 lovit guvernele ; s'a6 lovit, s'a6 sl6bit, s'a6 mic6orat, s'a6 6ntunecat unu6 prin altu6 6i a6 f6cut pl6cerea streinilor.

Inimile a6 6ncet6t a se 6nfl6c6ra la ide6 gener6se. Inteligen6a, energia, sunt risipite 6n scopuri mici ; individul a f6cut s6 se uite na6ia. Ambi66ia cea 6njosit6 s'a nobilat. Ambi66iosul de putere pentru putere are o cunun6 de patriot ; tr6d6tori6 de patrie sunt sp6la66i ; amet6la ce proced6 d6r6m6rile societ666ilor, plutesce pretutinden6 ; interesele personale a6 6nvins adev6rul.

Aceste interese fac tot. O lumin6 ce nu este nici 6i nici n6pte acopere tot. Lumea se r6t6cesce 6n ac6st6 murgire mai mult de c6t 6ntr'un 6nt6nerec.

Se sperie de faptele mari. Datina robiei a sl6bit inimile 6i a mic6orat cuget6rile. La ideia unei patrii libere, fe6ele se ro6esc, ca c6nd a6 consciin6a neme-rit6rii. . . Luptele str6bunilor sunt sterse din memorie. C6derea 6i sl6biciunea a adus viclenia, arma celor slab6.

6ndestul cu m6g6lurile. Ele a6 ascuns ranele, 6i ranele ascunse a6 r6mas nevindecat 6i s'aformat gangrena. S6 desv6lim aceste rane ! nu ne temem a spune adev6rul c6tre na6ie.

A sl6bit na6ia, 6i ceia ce este mai trist este c6 ea 6nsu66i este cauza perderii sale.

Lutul a ucis spiritul.

Singurul templu ce se rădică încă este templul rădicat aurului.

Adâncă nepăsare de binele patriei! Dispreț pentru naționalitate, nesocotință pentru limba ei, nesciință pentru istoria ei! Vrajmașii națiunei sunt în sînul națiunei. Vrajmașii ca să supue țera se îndreptă la români.

Iată de doi secolî ce bîntue țera Românilor! Fanarul mai ales a lăsat urme adânci aici,

Trecutul fuse frumos pînă la un timp. Dar fuse scurt. Timpul decădere dănuî mult. Viitorul României este asigurat. Orbî cei care nu îl vîd! Omenii corupți vor trece. Datînila cele rele se v'or steige.

Dar încă ast-fel fiind, pentru acêsta nu se cere ôre o datorie de la geneația actuală ?

Datorie? Viața omenescă este o medalie cu două fețe : pe o față scrie: «drepturi» pe ceî altă «datorie.» Noî am vîdut fața cu «drepturi» și nu am întors'o încă să o primim pe ce altă față.

Străbunî noștri aî făcut lucruri mari, căcî aî avut virtuți. Dumnedeu a fost cu dênșii, pentru că aî cređut în Dumnedeu patria; aî avut o patrie liberă pentru că aî cređut în Dumnedeu datorie; aî avut drepturi; pentru că aî cređut în Dumnedeu virtute, în Dumnedeu mărîre, în Dumnedeu neatârnare, aî fost virtoși, mari și liberi; aceste credinți 'î-aî unit, 'î-aî întărit și eî ast-fel uniți și întăriți aî călcat sub piciórele lor pe vrajmașii lor.

Dar religia a căđut, căcî preoții s'aî degradat.

Lumineles'aî stîns. În timpî de de mult România avea scolî. Spiritul streinului a suflat aceste luminî însuși cu buzele românilor. O nație luminată nu se pôte învinge pentru tot-d'auna. Acest spirit de gónă contra luminelor a urmat regulat, și tot-d'auna o buză de Român a trebuit să le stingă !

Cugetarea a născut din învățemînt. Cugetarea a schim-

bat fața lumii. Iată pentru ce tiranii opresc a se răspândi lumina cunoștințelor. Cugetarea a întârziat în România, căci învățământul a fost neîncetat prigonit. Inamicii români ai înțeles că viitorul ei atârna de la învățământul public ; au lovit acest învățământ însuși cu mâna Românilor. De aici, această necunoștință adâncă a omenilor despre drepturi și datorii. De aici ignoranța clerului, și căderea religiunii. De aici lipsa scopurilor înalte și a mijloacelor de împlinire : de aici această nepăsare tristă pentru lucrurile publice. De aici lipsa de dreptate, nepepsirea viciului, neîmplinirea legilor. Lipsa de orîce respect mutual, confusia, ameteala, învălmășirea, căderea, slăbuiunea, șovăirea, umilința și tot ce face din Români o societate neferice.

Revoluțiile politice în regiile de sus, la o nație, sunt ca vijeliile ce turbuie fața apelor mării, și nu mișcă fundul lor. Trebuie a coborî lumina în adîncurile poporului. Acolo este totul de schimbat. Școle în popor, ținute de popor, neatârinate de guvern, făcute prin inițiativa poporului. Acolo este viitorul națiunii Române.

Să nu ni se dică că nația nu scie, nu poate !... căci ar fi o contradicere neînțeleasă a da acest răspuns ; acei ce pe totă ziua vorbesc în numele națiunii și constituțiunei, o constituție în deplină idee a voinței națiunii, și apoi lasă totă acția și răspunderea la guvern, și nimic la nație este a tăgădui, cu datoriile, drepturile națiunii, este a vorbi ca liberali și a gândi ca tirani. Luminați-vă voi prin voi înșivă și nu mai așteptați lumina de la guvernele care, ele înșile au nevoie să fie luminate prin lumina voastră. Când voi veți fi luminați prin cunoștință, guvernele voastre încă vor fi. Până atunci nu pretindeți de la un om lucruri ce o nație întreagă nu poate face !

Cugetarea, iată caracterul timpilor moderni. La Români se face tot încă prin simțăminte. Pentru aceia tot

este încă în copilărie. Inima ce simte fără lumina reflec-
țiunii, este mișcarea fără direcție.

Coborâți în sînul familii. Acolo duceți lumina, morala,
virtutea. Acolo este unghiul întunecos în care nici o re-
voluție nu a putut intra, nici o îmbunătățire nu s'a putut
face. Acolo este o revoluție de făcut. Când familia va fi
luminată, societatea va fi scăpată. Guvernele nu vor mai
putea fi rele.

Un guvern nu este un proprietar și nația nu este pro-
prietatea sa, ca să i se tânujească starea acestei proprietăți.
Nația este stăpâna, guvernul esecută. Trebuie dar a învăța
a voi bine, ca și guvernele să esecute bine. Tiraniile nu se
fac de cât acolo unde toți sunt tirani.

CASOVA

Cine cunoșce istoria Românilor de două secolă, ar avea
greutate să credă că a fost un timp când acest popor, nu
numai își aperia pământul cu armele în mână contra in-
amicilor, dar încă trimitea și ostiri ajutătoare în țările
streine la aliații lor! și cu toate acestea s'a făcut ast-fel

La bătaia de la Casova, când Lazar Samoderschii cra-
iul Sârbii se bătău contra lui Murat I la 1 Iunie 1389,
Mircea trimise lui Lazar un corp de ostire Română.
(1) Bulgari, Bosniaci, Albani, Poloni, Unguri încă se
aflău cu Sârbii. (2)

Armatele lui Murat ajunseră pe valea Casovii. Acé-
stă vale Casova în limba maghiară *Rigomazeu*, are
cinci mii pași de lărgime. Este ocolită din toate părțile
de deluri în patele cărora sunt mulțime de sate. (3)

(1) Fotino. *Eugel G fon servim* pag. 346.

(2) Hamer. T. I.

(3) Hamer pag. 90. — Bonfiniu *Rerum Hung. de cades.* —
Franco-Turci, pag. 471.

Turcii ținură consiliu de ce au a face. Unii din capi fuseră de părere să așeze cămilile înaintea armatelor, ca creștinii, vădându-le pentru întâia oară să se înspăimînte. Principele Baiazed combătută această idee și fuse sprijinit de marele vizir ce cită cu această ocazie un verset din Coran ce consultase în noaptea trecută : « O profete, înființă pe necredincioși și ipocriți ! și în adevăr, adesea ori o mică armată, învinge pe o mare armată ! » (1) Această propoziție mai fuse combătută și de Beiler-bey Timurtaciū prin cuvinte găsate în experiența resboiului, dicînd că aceste cămile pot să se sperie și să aducă învîlmășială mai curînd în armata otomană (2).

Nu se decise nimic. Murat I temîndu-se de vîntul ce sufla afară de la creștinii spre Turci și care putea aduce pulberea în fața celor din urmă, trecu noaptea în rugăciuni. (3) Dar vîntul stătu a doua-zi și ploia începî.

În consiliul creștinilor se propuse să atace pe Turci în noapte. George Castriotul răspunse că noaptea va părăsini fuga Turcilor și nu vor putea să-î uci-gă pe toți.

Lazar craiul Serbiei comanda centrul armatei creștine. Nepotu-seu Buc-Brancovici, aripa dreaptă ; craiul Bosnii, Tvarco, aripa stîngă. Turcii erau rînduiți ast-fel : Sultanul Murat se puse în mijlocul rîndului de bătălie ; principile Baiazed comanda dreaptă ; principile Iacob, stînga. La cel d'întîi se dete locoteninte Ebrenos-bey și Curd-aga al Arabilor ; celui de al doilea se dete Subași-Ain-bey și capul pionierilor Sariciu-Pașa. Hasder, comandante de artilerie, se puse în front cu tunurile împărțite printre ianiceri (4).

Lupta începu. Furia era turbată din amîndouă părțile. După cat-va timp aripa stîngă a Otomanilor începu

(1) Nessri f. 85.

(2) Hamer, pag. 21. — Stradedin în Brattuti. pag. 148.

(3) Această rugăciune se află în Brattutti, pag. 148.

(4) Hammer. Nerssi fol 90—Seadedini—75 Solacsado. 12.

să se mõe. Baiazed alérgă în ajutorul ei. Pe calea lui, el doborî pe viăjmaşi cu o măciucă de fer, sângele rîura din amëndouë părţile. Tot-d'o-dată, se vede venind un sêrb, Miloş Cobilovicî, care, făcëndu-şi cale printre Turci, strigă că va să supue un secret lui Murat I. Sultanul aude, dă ordin să-l lase se vie la dênsul; descalecă. se apropie, îngenuchie să sărute piciorul Sultanului; dar îl rădică de picióre şi îi împlântă cuţitul în pân-tece. Gardîi se aruncă asupra ucigătorului, dar Miloş abate câţiva din ei şi caută a scăpa la malul rîului unde avea calul sêu. Însă nebuşit de vrăjmaşi, cade, şi Turciî îl duc la Solecsade (1). Murat are încă puterea a urma să dea ordine de bătae. Miloş se aduce înaintea lui Murat, acest din urmă hotărasce pedépsa sa. Dupe acésta, muri (1389). Ion Duca şi alţiî istoriceni, iată cum spun acest lucru «În ajunul băttăliei, Ciurul Lazar şedea şi bea cu boerii «seî, din cupe numite Steviţe : «Deşértă acest pahar. «în săn-etatea mea, di-se Lazar lui Milos, cu tôte că lumea «te bănu-escă că ne vinđi! Mulţumesc, fără băutură, re-«spun-se Miloş, di-oa de mâne va dovedi credinţa mea. «A doua-đi dim-inéta, Miloş se duse pe un cal aprig în «tăb-ara viăjmăşescă şi ceru să'l ducă să sărute pició-«rele Împ-eriatului, cea ce i se şi acordă. Atunci el se «plecă şi apucând piciorul Sultanului, îl resturnă dnpe «scaun, trăgându'l înainte şi împlântându'i cuţitul în pîn-«tece. Apoi fugi cu atâta iuţime, cât ajuns-e la calul sêu; «dar nu apucă să încalece şi căđu sub o mie de săgeţi «ale ian-icerilor. Lazăr dete ordin comandantului Bosne-«gilor, Vlaco-Bucovicî de a sprijini năvala Turcilor cu «douë-đeci miî de ómenî. Cea d'ânt-éiî isbire se respin-se «cu isbândă, dar când Vlaco voia să atace, sgomotul se «respîndi în armată că Dragoş-Provicî, căpitanul des-«potului, întórse armele împotriva crestinilor. Acest

(1) Solecsade, f 12.

«sgomot era miucinos. Vlaco, înspăimântat, fugi cu boș-
«negii, și Lazar cădu cu boerii săi în mâinile Turcilor.
«Ei fură uciși înaintea Sultanului ce murea.»

În saraiul Sultanilor să păstrează încă armele lui Miloș și herședa calului său. (1) De atunci s'a introdus la seraiu datina de a nu priimi un strein de cât fără arme și dus de suptiori. Pe câmpul bătăliei de la Casova se arată trei pietre mari, depărtate unele de altele, ele însemnează trei salturi ce făcu Miloș ca să scape de gardii ce îl gonéu. O geamie mică arată locul unde Murat muri. Corpul lui Murat se duse la Brusa.

Ast-fel fuse acéstă bătălie unde Româniî luară parte ca ausiheri.

BAIAZED I.

Acesta ne arată unul din exemplele cele mai rari a le schimbării norocului. El numără ca al patrulea isverm al împărății Ottomane. Îndată ce se numi Împărat, după mórtea păintelui său Murat, cel d'ânteiu act al său fuse să ucigă pe frate-séu Iacub, ce comanda la Casova o aripă a armatei. Chemă sub stindardele sale ca pe un vasal pe Manuel Paleologu, opri pe Împăratul Bizanțului de a fortifica acéstă cetate, mătură din Rumelia, Bulgaria, malurile Dunărei toate posturile grece și latine. Un episcop îl călăuzi în Atica prin Termopile; o damă spaniolă, văduva unuia din cruciați ce perduseră imperiul latin, împărțindu'l în mai multe principate rîvale, îi oferi frumusețea și veigurătatea fiicei sale. Luă Tesalia. Emiri Cheremaniî fură despoiați de statele lor. Pe Cheremanolu, unul din ei, îl ucise. Supuse Asia mică, întinse biruințele sale până la Amasia, Erzerum, Angora, se coborî pe Euftrat, veni la Dunăre, pedepsesce pe Sêrbii rescu-

lați. «*Daca Baiazed găsi dîse N. A. de Salvandy membru al academiei Francese, o barieră în gennul lui Ștefan al Moldaviei său mai bine în curagiul mumi lui Ștefan, ce a știut să întorcă la luptă pe Moldovenii învinși și fugind (1) se plecă, dar ca să revie în urmă mai puternic*»

El dette o flotă Otomanilor; așeză justiția, disciplina, învinse pe aliații creștini la Nicopoli. Tamerlan îl sfidă, Tamerlan sau Timur-bey, se înălțase perunele statelor lui *Gingiscan*, fondase o noă manaxie tătară căria se supunea Indusauul, Caucazul, Persia și alte țări. Acesta îi scrisese; «Ce ai făcut tu, ca să ți se erte trufia și obrășmicia? Ai învins pe creștini? Dar nu știi tu că Apostolul lui Dumnezeu bine-cuvînta sabia ta? Acum gîndescete, căiescete! Întorce tunetul răsbunării mele. Tu ești furcă, elefantul te va zdrobi sub unul din picioarele sale.»

Baiazed răspunde: «Armele tele sunt nenumărate; dar ce pot să fie săgețile Tătarilor tei în fața iatagenelor ianicerilor mei? Voiu sprijini principii ce s'au refugiat la tronul meu, vino de îi ia din cortul meu și daca voiu fugi înaintea armelor tele, atunci femeile mele de trei ori să fugă din patul meu; dar daca tu nu ai curagiū să mă aștepți în câmpul bătăliei, atunci tu să ai parte să vezi femeile tele de trei ori vestejite sub sărutările streinului.»

Tamerlan trecu Eufurul, coprinse Anatolia, luă Sivas, luă Siria, bătut pe Mameluci, intră în Egipt, se întorse în Asia mica. Baiazed avea 200,000 de ostași. Întălni pe Tamerlan la Angora (28 Iuliū 1402).

Stéoa lui Tamerlan triumfă, Soliman, fiul lui Baiazed fugi cu o parte de ostire, și nu se opri de cāt în Europa.

(1) Aici se anăghece numai autorul căci pe timpul lui Baiazed nu se întemplase încă scenă de la cetatea Neamțului. *autorul.*

Baiazed cade rob, e pus în colivie, purtat prin Imperiul său de concherantul. Se dice că femeile lui Baiazed, serviră la masa lui Tamerlan, despoiate, între care ar fi fost și Sultana legitimă Despina, princessa de Serbia. Baiazed muri duple noă lună de întristare la Acșer în Pisi-dia (9 Martiu 1403. — Ast-fel fuse sfârșitul acestui erou tiran pe care Mircea avu fericirea să respingă peste Dunăre

UNDE MIRCEA VINE PE SCENA

Duple 'ătălia de la Casova toți principii vecini se îngrijnă; toți trimiseseră un mic ajutor lui Lazar și se temuă de mânia învingătorilor.

Mircea era un om prevădător. El presimți mânia noului Sultau Baiazed asupra lui; presimți asemenea dorința Sultauului de a supune România, trebuia a se pune sub suzeranitatea lui Baiazed sau ași căuta aliați între principii creștini. Cea din urmă idee îi surise mai mult. În acele timpuri regele Poloniei Vladislav Jagelon și femeia sa Edviga, crai geloși de Maria, regina Ungariei, această gelosie grăbi și înlesni ocazia unei alianțe între Mircea și regele Poloniei. Mircea trimise doi soli la Radom, pe Manea și Herișchi (1). Petru Mușat Domnul Moldaviei voi să intre asemenea în această alianță, și trimise pe Dugoi (2)

Acești doi domni Români încheiară cu Vladislav Jagelon un tractat de alianță ofensivă și defensivă împotriva Ungurilor și orî ce alt inamic (în 10 Decembrie 1389). Prin acest tractat, fie care din cei trei principii era dator să ajute pe cei alți doi cu totă puterea sa împotriva Un-

(1) Engel, 157.

(2) Ibid, pag. 110

gurilor său împotriva altui strein, cu câtă ostire îl va plăcea. (1)

Reproduserăm în nota de față acest act numai spre a arăta ridiculele pretenții ale cronicarilor streini că principatele au fost vasale Ungariei și Poloniei. Aceste legături nu erau de supunere, ci de alianță putere cu putere. În anul 1390, Ștefan II urmă lui Petru Mușat în Moldova, domnind doi ani. Mircea în anul acesta reînoui tratatul său de alianță cu Vladislav, trimise soli săi Roman Herischi și Cabdes Sadchi la 15 Noembrie în Sucéva să se întâlnească cu soli ai Vladislav Gervesius de Dalovieț și Benzo de Zabocriu, ce se stipulară o amicie d'a-

(1) «Noi Magnus și Roman Herischi, comiții luminatului Domnului Mircea Vv. Români etc. Asemenea Dugoî marșalul măritului Domnului Petre Mușat al Moldaviei, trimiși soli, cunoșcem prin rândul acestora și măiturisim tutulor că fiind noi trimiși la prea luminatul Vladislav, regele Poloniei etc. am făcut rânduielile cu acel luminat Domn Vladislav, în numele mai sus-numitului Domn Mircea Domnul nostru, a cărui putere o avem pusă în noi, făcând legătură de amicie neschimbată de ambe părțile, pururea nemișcată și pe Domnul Vladislav regele Poloniei, mai sus zisul Domn Mircea cu totă puterea sa, când i le va cere ajutor, va trebui și va fi dator în tot timpul a-l ajuta împotriva regatului Ungar și împotriva puterii tutulor supușilor lui; iar împotriva altor neamuri ai numitului Domn Vladislav numai după plăcerea sa îl va ajuta, cum se cuvine unui amic, asemenea Domnul Vladislav, când va doîi Domnul Mircea, va trebui și va fi dator a-l ajuta cu totă puterea sa împotriva regelui Ungariei și împotriva tutulor supușilor, iar în potrivea altor neamici ai Domnului Mircea, îl va ajuta numai dupe plăcerea sa, ca amic. Peste acesta promitem că dacă despre această alianță, și ne schimbata amicie, la mijlocul păresimii vutore, sau danduse vr'o împedicare leguită, la opt zile dupe acesta, pentru întărirea celor mai sus zise, mai sus numitul Domn Mircea va trimite cartea sa sigilată cu sigiliul său cel mai mare în Moldova prin soli săi, căria va trimite asemenea cărți sub titru și sigiliul său la numitul loc prin soli săi. Dator va fi și Domnul Vladislav regele, prin mărtuie întăritelor cu sigiliul nostru cărților acestora.

Dat în Radom, Vienei în anul 1399. (Veđi actul întăritor al Mirci la notele de la sfârșit)

pururea între cele două nații; dar când regele Poloniei ar voi să bată pe Unguri, va fi dator să o facă cu știința și consimțirea lui Mircea; când Mircea ar voi să facă acea cu regele Ungarii, trebuie să înțeleagă în acesta și pe regele Poloniei, și că acesta trebuia să observe și să primească tractatul, ast-fel că fie-care din ei să se unească nu cel d'al douilea ca să facă cauză comună contra celui de aldouilea ce nu s'ar ține de vorbă. (1) Un an mai târziu, 1391 Iuliu 6, Mircea reînoui tractatul său cel dântei cu Vladislav. (2)

Câți va cronicari streini între care Turoție, pretind că Sigismund în anul 1392 ar fi bătut pe Mircea și i-ar fi luat Nicopoli. Bonfinie s'a luat după Turoți și dupe ei cei alți cronicari streini, afară de Spondan. Mai mulți cu această expediție imaginară a lui Sigismund nascociră o legendă, ce are raport cu Sigismund, o Română, un corb, un inel, și Huniade. Acest resboi precum și această anecdotă nu sunt adevărate. Sigismund înconjurase Nicopoli în anul 1393. Baiazed având scire despre acesta veni spre Nicopoli, bate pe unguri și mai îi zdrobesce (3) scăpând cu fuga regele și câți-va nobili. Leon Claviu și analii lui Benen încă întăresc acesta adăogând că această pierdere a unguilor s'a făcut noaptea. Turoție și Bonfiniș dic că Sigismund a învins atât pe Mircea cât și pe Baiazed și a luat Nicopoli. Deci dacă au bătut pe Români și pe turci tot într'un timp, cum dupe Spondan, Leon Claviu și alți spun că unguri au fost zdrobiți. Afară de acesta în anul 1393, Ion Juvenel Ursin arhiepiscopul Românilor, ce viețuia pe atunci, scrie că regele Sigismund al Ungariei a înștiințat pe Carol regele Franciei despre biruința ce au avut turcii asupra lui, descriindu-și modul și forma bătăliei și rugându-l să-i trimită ajutor.

(1) Vezi actul acesta la notele de la sfârșit.

(2) Doghiel.

(3) Spondan.

Baized în acest an 1390 începù a rupe pãrți din Bulgaria în 1392 Mircea perdu Vidinul și Siștovul ce le luase de la Sisman. Baiazed se prepara să trecă Dunărea în România să supue pe Mircea. Se vede că Mircea nu se întemeia prea mult pe alianța făcută cu Vladislav regele Polomei, căci Mircea hotărî să facă pace cu Baiazed care îi bătuse ostiile de garnisonă dincolo de Dunăre, luîndu-î cetățile ce stăpînea acolo. (1) Atunci Mircea se învoi cu Baiazed a se recunósce vasalul său, cu condițiune ca România să se guverne dupe legile sale, ca Domnul să aibă dreptul de a face război și pace și a cele de viață și de mînte pentru supușii săi. Domnul să fie ales de țeră; Românii ce se vor face Turci, și apoi vor trece din locuri supuse Turcilor în România și aici din nou se vor face creștini, nu vor putea fi nici reclamați, nici atacați; Românii ce vor merge în Turcia nu vor plăti haraci, și nici o altă capitație; Domnul va plăti la tesaurul împărătesc trei mii lei roșii pe an sau cinci sute lei de argint turcesci, și acesta pentru că se făcea lui Mircea onóre a fi înscris între supușii Sultanului!

Acest act era priincios Românilor, dar nu era mai puțin un act de supunere. Avantajele unor astfel de acte se schimbă a doua-și ce se fac.

Acest act de închinare dupe unii onóră înțelepciunea lui Mircea, dupe noi vestejesce numele său. A închina o țeră, cel din urmă om póte să o facă; a se supune este misia celor slabi. Mircea póte înlătură cu acesta războiul cu Baiazed, dar a înlătura este a amâna, nu este a opri pentru tot-d'a-uua. Mai târziu acel război veni, Mircea fuse fericit cu armele în mînă. Actul de supunere rămase o pată pe viața sa. Un domn, orî-cine va fi, are dreptul de a ucide chiar un popor în lupte pentru mîntuirea lui, însă nu are dreptul a' l umili, închinân-

du-l la altul. Acésta este trădare. Pentru aceia Doamni ce mor luptând, sunt mari, și popórele ce se ucig în luptele de neatárnare, în loc să-î blesteme, îi încunună cu mărire. Acest act de închinare al lui Mircea vesteji mărirea numelui său, de și nu fuse îndeplinit. Până atunci Românii făcuseră cu Polonii și Ungurii tractate, recunoscând un fel de supremație acestor două nații, pe cât va ține resbelul ce avéu cu Turcii; nici o dată nu le plătise tribut. Mircea promise tribut Turcilor! România dar perdù neatárnarea sa!

Să nu ni se respundă că Mircea făcù prin acest act un act de înțelepciune. Am ȑis mai sus că un resboiț, se amână dar nu se opresce. Istoria Mircei ne-a dat dreptate. Domni ce fac slăbiciuni, și le scusă puind înainte, că de ar face alt-fel, ar compromite interesele țării, nu sunt sinceri. Când un Domn face un act de slăbiciune, atunci gândește la dânsul, ține prea mult să nu pérđă tronul său.

Către acésta actul cu Barazed este o dovadă cum că România nu a fost vasala Ungariei. Nu înțelegem dar pretenția lui Engel când ȑice că Mircea a fost vasalul corónei Unguresci. Nimic nu póte să dărâme mai bine acéstă rătăcită opinie a lui Engel după care s'a luat mulți istorieni stieini. în urmă și chiar și francezi, de cât hrisovul lui Mircea, însemnat de Vegner și prin care arată lămurit în contra ȑiselor lui Enghel (1). Acest hrisov ne arată o alianță a lui Mircea cu Sigismund în 1395, ce vestesce un resboi mare în contra lui Barazed. Mircea se îndatoréză a merge în persónă contra Turcilor de va merge și Sigismund. De va trimite numai un general, Mircea va trimite asemenea un general; cât Sigismund va sta la răsboi, va stă și Mircea, care se îndatoréză a ocupa cu óstea sa cetățile biruite. Când Si-

(1) Veđi acest hrisov la notele de la sfârșit.

mund ar voi să mǎrgă în Bulgaria. Mircea trebuie să-î găsească provisiile *pe bani*.

Acastă lǎgătură nu era făcută dela un vasal la suzeran, ci de la un Domn suzeran ce se unesce cu altul. Un vasal nu dă provisiile *pe bani*.

Acastă alianță precesse vestita bătălie dela Nicopoli între Turci și principii creștini.

Cronicarii unguri vorbesc de o altă expediție a lui Sigismund în Bulgaria. Engel dice că Sigismund a trecut Dunărea, a ars Nicopoli cel mic și i-a stricat zidurile cât l'a luat de la garnisona otomană, apoi s'a întors în Ungaria, chemat de mórtea Mariei, sorii sale.

Mircea în anul 1393 se intitula încă Domn al Siliștriei, ceea ce dovedesce ca Baiazed îi lăsase stăpînirea acestei cetăți. Dar în 1394, Baiazed Sultanul luă Siliștra. (1) Acastă faptă făcù pe Mircea să rupă cu Baiazed și să facă cu Sigismund alianța despre care se vorbește în brisovul citat mai sus. Înaintea acestei alianțe Sigismund, ceruse, prin solul său Nicolau de Canicia, ajutor regelui Franciei împotriva Turcilor.

Hammer asemenea cade în rătăcirea cronicarilor Unguri, dicënd de Sigismund că acesta făcù o noă ligă cu Mircea, *vasal al Ungariei care de două ani plătise un tribut Porții*.

Dar Hammer nu esplică cum Mircea fusese vasal al Ungariei. Vasali plătesc tribut, și Mircea nu a plătit tribut Ungariei nici odată. Sigismund se îndatora să cumpere provisiile cu bani în România; toate actele cu acest rigat sunt nîsce simple tractate de alianță.

La înconjurarea Nicopolii cei mici de Sigismund, Hammér dice că erau și cavaleri francesi (1395) sub ordinile Comitelui d'Eu. (2) Acest ajutor neajungând, în

(1) Enghel, pag. 158.

(2) Madame I. Loussan, III pag 5

anul 1396 veni o armată de o mie de cavaleri franceși, cu o mie de scutieri și șese mii mercenari.

BĂTĂLIA DE LA NICOPOLI

În capul armatei cavalerilor franceși, trimiși în ajutorul regelui Ungariei Sigismund de către regele Franciei, împotriva Turcilor, ale căror biruinți neodihneau Europa, se afla Comitele de *Nevers*, vitézul fiu al Ducii de *Bourgogne*, domn al Flandrei și unchiu al lui Charles IV. dis Bourbon, comite de la Mache, Henri și Filip de Bar, câte trei veri ai regelui; Filip d'Artois; Comitele d'Eu, principe de sânge conetabil; Jean de Vienne, amiral; mareșalul Boncicault, care, la întorcerea sa din Orient, prin Ungaria, înbărbătase curagiul regelui Sigismund împotriva Turcilor (1); Sir de Concy; Guy de la Tremouille; siniori de Roye, Saint Paul, Monturel și Sampi. Pe lângă acești nobili Franceși se luaseră din Germania Frederic comite de Hohenzollern în capul Cavalerilor teutonă și marele Maister Filibert de Naillac, ce veni de la Rod în tabăra lui Sigismund cu mai mulți cavaleri din ordinul de St Jean. (2) Veniră încă mai mulți cavaleri Bavarezi, comandați de principele elector palatin comitele de Montleilard, castelan de Nouremberg, (3) ostiri Stinieue sub ordinile lui Herman II Comite de Cilli și ostiri Românesce comandate de Mircea (4)

La Viena se ținu un congres (1396) de unde se trimise 70 de vase mări ce coborîră pe Dunăre încărcate cu făină, vin, etc. Armata Ungurască trecu prin Serbia și lăsa urme de prăzi și despueri (5).

(1) Historie de Boucicault. Paris 1620.

(2) Vertot, histoire des chevaliers hospitaliers de St Jean, t. II, pag 6.

(3) Schilttemberger. Munic 1813.

(4) Engel, Hamei 103.

(5) Ibid. hist du Bulgares 468.

Armata Francesă trecu prin Transilvania și România. Sigismund coborî pe la porțile de fer, ocupând Orșova și Vidinul, cea d'ânteu cu două sute, cea d'a doua cu trei sute omenî (1). Vidinul se predă lesne. Orșova resistă trei zile, apoi garnisona otomană se retrase gonită de Români din întru. Baco se înconjură, garnisona se predă și fu-se trecută sub sabie. Armata aliată se urcă la șese-deci mii omenî. Se adună totă la Nicopoli. Aliații asediază cetatea dupe uscat și după apă. O bătură șese zile. Togan-bey se apără cu bărbăție, sigur că Baiazed are să vie în curând acolo. În adevăr, Baiazed lăsă asediul din Constantinopoli și le-au eșit înainte. Pe când aliații bătău Nicopoli, Baiazed era aproape de dênșii. Aliații și mai ales francesii siguri de biruință, se dau la tot felul de petreceri desfătate, la beunturi de vin și la voluptate cu mște curtesane ce le aduseră cu dênșii, vorbău de Baiazed cu cel mai mare dispreț. Nu crezură pe curierii ce le aducău scire că armata turcă se află la o leghe de acolo. Mareșalul Boucicault amenință pe mesagerii de a le tăia urechile căci respândiseră această scire mincinoasă (2), cavalerii în nebunia lor strigaă, că dacă cerul ar cădea, ei l'ar sprijini cu lăncile lor (3). Baiazed din parte-i dîsesse: plecând în curînd voiă da grăunțe calului meu pe pristolul sântului Petru din Roma (4).

Îndată ce cei d'ânteu Arabi se vedură pe valea Nicopolii, comitele de Nevers ceru locul de onoare la cel d'ânteu atac pentru cavaleria francesă. Sigismund însărciasen pe Mircea cu Români să începă răboiul și să se lupte cu Agazii turci, căci Români cunoscău mai bine datinele Turcilor. Apoi să vie francesii și Ungurii în-

(1) Hamer 103. — Schiltberger.

(2) Vertout p. g.

(3) Bonfirmin p. 377.

(4) Dua ist' do Venis; p. 103.

potriva ianicerilor și spahilor, armată tare și disciplinată. Sir de Concy și amiralul Jean de Vienne, fuseră în consiliu de părerea lui Sigismund; dar conetabilul și mareșalul, răniți în mândria lor, căci Sigismund consultase pe amiral și pe Sir de Concy înainte de a cere părerea lor, îmbrățișară cu tărie părerea lor contrară și strigară că postul de onoare vine de drept francesilor în bătălie. Ei nu înțelegeu că a se bate cei d'ânteu în contra unei armate de adunătură, nu era acesta lucru cel mai greu. La aceste vorbe toate junimea francesă răspunse prin aclamări, și această esaltare se schimbă în furie bîlbă, căc în tabără acolo uciseră prinși turci, predați de voia lor pe parolă (1).

Asfel conetabilul împărți armata francesă în avangardă sub ordinele comitelui de Nevers și de Concy. O mie de pași după francesi venea armata Ungurască. Ungurii sub Stefan Lesnovici, formau aripa dréptă, și Românii aripa stângă, centrul era comandat de palatinul Gara, format de oștirile sale și de acelea ale lui Hermann de Cilli și alți germani; Sigismund încă era aici (2). Valea Nicopoli pe care era să fie bătălia, era de patru leghe de lungă și una de largă. Armata creștină avea Nicopoli, Dunărea, și flotile în dosul ei. (3)

Armata Otomană se urca la 200,000 de ómenî. (4)

Lupta începù la 28 Septembriù 1396(5), Hammer dice la 22 Septebriu. Mircea ce veduse aceste nebune pretenții, prevédù perderea armatei creștine. El gândi atunci la țera lui. Pe de altă parte scia că despotul Serbiei era cu Baiazed contra creștinilor. Inima ôlui era rănită d'pretențiile Ungurilor asupra României. Dacă creștini

(1) Vertot

(2) Engel Geschichete des Ungarischen Reichs. t . 2 p 196.

(3) Cogălnicénu, Engel, p. 200.

(4) Engel, 198.

(5) Madame de Loussan.

ar fi învins, țera lui nu avea mai mult să câștige de cât de la Turcii învingători. Pe de altă parte el încercase umiliinți în tabăra creștină; mândria lui era rănită. Ideia de a părăsi pe acești creștini dați la desfrănări și tru-fași de dinșii, îi luci în cap. Ast-fel se ținu în rezervă.

Francésii atacară cei d'ânteiupe Arabi ce formaū avangarda turcă. Cavalerii francesi fuseră sublimi; era o vije-lie împotriva căia nimic nu pôte rezista. Ei răsturnară avangarda turcă și însuși o mare parte de ianiceri. Dece miī de ianiceri zăcēju pe câmpul de bătae. Restul lor se adăposti lângă spahiī. Cavaleria francesă se repeđi asupra cavaleriei otomane. Cinci miī de călări turci cădură.

Sir de Concy și amiralul ce avēju o lungă sperință de lucrurile răsboiului, povățuiră atunci de a odihni armata francesă, a pune rânduială în scadrone și a aștepta pede-strimea ungurească. De se făcea acestea, bătălia ar fi fost câștigată. Dar în turbarea învingătorilor, și vedënd pe spahiī fugind dinaintea lor, francesii alergaiă și se urcară pe un deal unde sperau să ucigă restul armatei otomane. Vedere ne așteptată, speranțe pierdute! iluși nebunesci! Ei vedējuă cu spaimă elitul armatei otomane, presentându-le o pădure de patru-deci de miī lănci. O grozavă înfricoșare îi apuca pe toți: se descuragiară. Cavaleria otomană le tăiă drumul de retragere.

Amnalul Jean de Vienne făcū o mișcare înapoi când, credincios onórei, strigă la cei doispre-dece cavaleri ce îl înconjurau: să nu ne scăpăm viața cu pierderea gloriei nóstre! Aici trebuie să ne apărăm și să murim pe câmpul onórii. (1) La aceste vorbe ei năvăliră asupra lăncilor inamicilor și periră ca adevărați cavaleri francesi. Nebunia lor fuse astă dată uitata printr'un eroism de martiri. Duca și douē-deci și patru de socī ai sei cădură prinși. Printre dinșii era principele Herni de Bar, Concy și Tre-

muille. În urma lor era armata ugară în rînd de bătaie. Acastă armată, vedînd perderea cavalerilor francesi, luă fuga. Stefan Lesuovici și Mircea, amîndoi nemulțumiți de Sigismund, se retraseră repede, unul cu ungurii, cel alt cu Românii, numai centrul oștirii credincioase regelui, comandată de Gara; Stirienii sub Hermanu de Cilli, și Bavarezii sub electorul Palatinu, coperiră pe fugarii francesi, și în număr de douăspre-ecde mii de ómenî, meraseră contra turcilor. Ienicerii erau bătuti, spahii șovăiau. Dar de odată apărî despotul Sêrbiei cu 5000 de sêrbî ce combătéu lângă Baiazed, și hotărî bătaia, iuvingînd cu desăvârșire pe creștinii. (1) Ostașii ce umău baniera lui Sigismund fuseră tăiați în bucăți. Cavalerii Stirianii și Bavarezii apărău baniera. Hermanu de Cilli și burgravul de Nuremberg ocoliră perege, îl smuseră din bătălie și îl puseră pe o luntre în care se urcă cu arhiepiscopul de Gran și frate-seu Stefan de Hanișă; Herman de Cilli și Nicolae de Gaia îl urmară pe altă luntre. Ei ajunseră, cu marele maestru de cavaleri de St. Jean, flota unită a cruciaților venețianii și rodiceuî ce muiase la gura Dunării. Acastă flotă îi duse în Dalmația, prin Coustoniuoli și Rod.

După bătălie Baiazed tăbări lângă Nicopoli. Turcii perduseră asemenea mulțime de ómenî. Când Baiazed vizită cîmpul de bătălie și vedu peste șese-đeci de mii de morți din ai sei, vărsă lacrimi de durere și jură să iēsbuue în sîngele giaurilor pe acești morți. Astfel dete ordiu a aduce înaintea sa pe toți prinții creștinii. Đece mii de creștinii se aduseră legați; printre diușii se afla scutierul bavarez Schiltberger, care este citat în notele noastre; acesta era încă tînuar de 15 anî, el scăpă de ucidere, dar a ramas trei đeci și patru de anî rob. (2)

(1) Engel Hist. s. Hengrie I 2 p. 202.

(2) Hammer, 105.

Pe toți acestia Sultauul hotărî a'î ucide. Chemă pe comitele de Nevers ca să fie martor la ucidere.

Acesta ceru viața lui și a cător va de a'î sē. I se acordă viața lui și a 24 cavaleri. Se dăte ordinul de ucidere ; uciderea începū. Priveisce durerósă și crudă ! a muri cu sânge rece, acēsta nu este în ursită omului. A muri de bōlă, și în resboiū, în aprindere și mănîe, acesta este ce trebuie să fie ; dar a muri, saū a ucide, cu sânge rece, este grozav ! natura compătîmesce. Assasiuatul este mai puțin în comparație cu acēstă mōrte. Când veni rāndul lui Schiltberger, fiul lui Baiazed dîse tată-seū căt eia de june acel rob, căci se luase mēsūră a nu ucide pe nimeni mai tînăr de douē-deci de anī. Baiazed dăte ordin să-l cruce. Cinci domni Bavarezī se uciseiă sub ochiī lui, între acēstī cinci, unul fuse Greif, care murind, strigă : « Adio. Vărsăm sângele nostru pentru credința crestină, și chiar astă-dī vom fi fii cerului. » De la rēsăritul sōrelui până la patru ore sēra țînū uciderea, dîce Schiltberger în pag. 2. p. 13.

La patru ore turciī cei mari, pătrunși de durere se aruncară la piciōrele Sultanului și îl rugară să dea ordin a înceta acēstă măcelăriă. Sultanul grație pe cei rēmași și îi dăte celorū ce îi prinsese să-ī aibă robī, oprind pentru dînsul a cincea parte, între care cădū și Schiltberger. Duca de Bourgogne cu cei 24 cavaleri și cu Schiltberger fuseră închiși în turnul de la Galipoli, pe Dardanele. Atunci trecea pe acolo regele Ungariī Sigismund, ca sa se ducă la Rod. Turciī nu avēū vase mari ca să pōtă a'ī opri. Dar scōseră pe robī, îi puseră pe mal, și strigară cu ironie să vie regele să-ī rēscumpere.

Francia rēscumpără pe robī cu 200,000 de galbeni și se liberară la Brusa unde fuseseră păziți cu mare severitate. Amiralul murise în bătălie ; conetabilul și Concy muriseră la Brusa în închisōre. Mareșalul Boucicault și Guy de la Tremouille fuseră în numărul celor ce trăiră.

Baiazed dete voe de a pleca comitelui de Nevres, dicându-i : « te desleg de jurământul tău d'a nu te mai bate nici odată cu mine, daca esci om cinstit, te rog, să vii să mă combată cât mai curînd. Cea mai mare plăcere ce poți să-mi faci este a'mi da un nou privilegiu să cîstig glîria.

IARĂ MIRCEA

Să ne înturnăm la eroul nostru.

Mircea făcuse două fapte nedemne : închinarea țerii la Baiazed și trădarea chrestinilor cu care se aliasa mai ântîi. Nici odată istoria nu îi va erta aceste două slăbiciuni. Slăbicinnea națiunei Române, făcuse pe domnii diplomați : O cale rea, duce la rău ; o faptă rea are urmări rele. Închinarea la turci, aduse ca o urmare a sa, alianța cu regele Ungariei, și această alianță, iară ca o urmare a sa, aduse recunoscerea sa de vasal al lui Baiazed. Mircea fugi din tabăra chrestinilor și se duse la Baiazed să reînnoiască legăturile de vasalitate pe care le desprețuisa de două ani. Daca Baiazed învingător, primi această propunere, dovedesce că fuse generos. Încântat de isbîndă, însciintat că Mircea fugise din tabără în timpul luptei, Baiazed primi propunerea lui Mircea fără nici o observare. Mai târziu se căi, atunci ceru lui Mircea un tribut de dece mii galbeni în loc de trei sute lei și cincisute de copii pe an, care erau ursiți a se turci și a se face ianiceri.

MIRCEA SE RIDICĂ LA ÎNĂLTÎMEA POZIȚIUNII SALE.

Până atunci Mircea fuse ca toți Domnii ce s'aũ stins în sinul uitării. A'si păstria tronul și beneficiile sale, cu rî ce preț. Politicăo mică egoisită, miserabilă, ce nenumai nu asicură tronul Domnilor, înjosindu'l ; dar încă

face să-*l* pear*ă* mai repede, și tot d'odată, cu tronul, cu inima țerii, să piar*ă* mărirea ce i se cuvine.

Mircea se înturnă din calea ce luase. Este încă un mare merit a recunósce calea cea rea și încă mai mare, a se înturna dupe dînsa, Într'acésta, de ar fi vre un scrupul, este numai pentru sufletele cele mici. Mircea deveni mare în față cu evenimentele ce se prepara*u*. Sufletul vechilor Daci și Romani trecu în sufletul său și pe tot*ă* țera Românilor.

Daca datinele țerii, cresterea, contribuia a forma pe Domnitori*i* cei mari, natura ea însuși contribue cu o mare parte. Când tóte acestea se unesc, nasc acei oameni că-rora ursita le a pregăt*it* la nascere o pagin*ă* strălucit*ă* în istoria popórelor. Mircea era din stofa domnitorilor celor mari. El avea momente de somn, dar acest somn făcea ca desteptarea, să fie mai energic*ă*. Trecutul num*ă*ra mai mulți domnitori, suflete de elit, nume ursite să se împletesc*ă* cu glorie pe fruntea vécurilor. Dar atunci și naț*ia* era la înălțimea acelor domnitori rari. Daca domnii fac popórele, popórele încă fac pe Domni. Domni cei aleși mai vértos sunt tot-d'auna espresia națiunii. Epoca în care domni Mircea era epoc*ă* de vitejie, de glorie. Românii nu avéu încă nimic să-și t*ă*njesc*ă*. Dorința de a se urca pe tron, nu-*i* făcuse încă să conspire cu streinii im potrive patriei lor. P*ă*m*ê*ntul p*ă*rinților lor era un sm*ă*rc ce sorbea hordele care îl călca*u*. Ei nu se înjosiser*ă* încă p*ă*n*ă* să primesc*ă* legile lor de le streinii.

Moliciunea nu în*tr*ase în locașul lor.

Pentru aceia și Mircea era mare.

Un Doimn ce nu ar fi putut să se afle la înălțimea cugetărilor națiunii nu ar fi putut să domnesc*ă* o *đi*. Tronul avea datorii aspre. Jel ce îl priinea, îi devota de mai n'ainte viața sa. Onórea, și mărirea îl ocoléu. Pentru aceia tronul era respectat. Unele guverne se pl*â*ng, că nu sunt respectate îndestul. De unde vine acésta?

Este cu guvernele aceea ce este și cu individul. Un om ce se înconjură de onoare, este onorat. Guvernele ce nu mai sunt respectate sunt acelea ce nu se mai sprijină pe onoare. Nu este îndeștul ca un guvern să se facă să fie temut, trebuie să se facă să fie și iubit.

Când Mircea se hotărî a apăra drepturile patriei cu armele în mână, totă nația îi răspunse. Puținii adversari ce avuse periră în întunec. Românii nu mai vedeu în Domnitor pe Mircea. Mircea era mântuirea națiunii. Statele chreștine tremurau pentru Români la scirea că Baiazed merge cu toate puterile sale să învingă pe Români. Dar Românii erau linisciți. Ei erau sicuri că trufia tiranului se va sparge pe peptul unui popor ce scie să móră pentru mântuirea patriei. Apărarea lor era actul cel mai natural : Românii aveau conștiința datoriei. Dacă aceste suflete mărețe, dupe mórte, ar fi putut să vadă printre secolii în viitor fie care generație cădând în moliciune și nepăsare, ele ar fi tresărit de durere și de rușine pentru următorii lor !

Timpii din urmă fuseră amari ! Paginile istoriei acestor timpî nu trebuie să existe ! Veni uu timp când ecéstă nație Română, mare, neatârnată, vie, viteză, nu mai roși să fie umilită. Lanțul, insulta, umilinta se făcură o datină pentru dînsa. Ea începù să le iubescă ! În acele timpui Dumneșul popórelor o stersese negreșit din cartea celor ce au dreptul să trăiască.

Dar să nu mai amintim timpî de cădere și de rușine ! Să ne înturnăm la timpî cei bătrîni !

MIRCEA REORGANISĂ ARMATA ROMÂNĂ

ARMATA SUB MIRCEA

El așeșă pentru ântêia óră o armată regulată. Dupe acéstă organiză pe *Dorobanți* în număr de dece miî pedestri, călări și tunari. *Roșii țeriș*, comandați de marele

paharnic, în număr de cinci mii. *Seimenii* sau streinii pedestri două mii. Lefegii pedestrii 1500. *Sărăceii*, *scutelniceii*, formând două stéguri de călări, câte cinci sute. *Vânătorii* călări și pedestri sub comanda Agii. *Cazacii* călări și pedestri două mii cu un comandante al lor. *Lipcanii* călări și alți o mie călări sub ordinul marelui postelnic. *Armășerii* și *tunarii* câte cinci sute, comandați de marele Armaș. *Vătășerii* cinci sute, sub unvătaf mare. *Copii din casă* sub un vătaf al lor, formați guarda domnescă din întru. Ei purtau stégul Domnului pe care se vedea pe o parte sântul Constantin și Elena cu crucea, pe cea altă acvila cu crucea în gură.

Acastă armată se urca la trei-deci mii ómenii. Afară de acestia mai erau glótele, opt-spre-dece căpitani în opt-pre-dece județe, fie care căpitănie se urca la o mie de ómenii. Acestia erau scuțiți de orice dări. Ei șerbesc numai în timp de răsboi. Afară de acestia erau *Plășerii* sau grănicerii, un corp foarte mare; slujitorii; pe urmă boerii avéu ómenii lor armați dupe moșile lor cu care mergéu la răsboi.

ROVINA

Mircea refuză de a plăti un astfel de tribut.

Atunci prin pristavi trimiși în adins în totă țera și ținările vecine, se proclamă că țera românească și chrestinătatea erau în pericol de către Turci. Acastă vorbă avea un răsnet adânc între chrestinii. Din toate părțile țării se adunară cetele ce primiseră o noă reorganizare. O armată măricioasă se adună la un loc sub comanda lui Mircea. Acolo veniră să se unescă boerii cu șerbii lor armați și mercenarii streini. Baiazet în persoană trecu Dunărea (1398) lângă Silistra, înaintă în țară și tăbăra la Rovina în Ialomița. De aici cete de turci se revărsău în satele vecine să prade. În acele timpuri Românii nu

perduseră datinele Dacilor de a face războiul contra streinilor, rădicând și ducând la munții locuitorii, vitele, provisiile și ardându hoșdele în urma lor. Mircea făcuse astfel și turcii nu putură nimic să prade.

Nu numai atâtă, dar încă se află în mare lipsă de provisiu. Ostirile Române asteptau pe Baiazed în stufósele păduri ce învecinau luciele câmpii de la Dunăre. Turcii ce cutezau a trece acel luciș sau stepuri, nu se mai înturnaș sau se înturnaș înjumătățiți, căci Românii îi pândeau și cădeau asupra lor fără veste. Luciul pe care tăbărâse armata Otomană și Baiazed, presinta o întindere ce se perdea sub orizon de toate părțile, șeșă, neîncrășită de cât de ierburi selbatece; ceva ca marea, ca deșutul; ceva ce lasă ochilor libertatea de a se cufunda în nesfârșit și în visuri, ce-va ce întristează și vestesce o nenorocire necunoscută. Către acestea, în fundul orizontului despre Nord se zărea o sprâncenă neagră: eiaș pădurile României. Apa lipsea Turcilor. Era începutul Bărăganului unde, ca să se găsească apă, pământul trebuie săpat în adâncurile lui. Turcii nu mai cutezau să iasă din acel luciș. Voraș să se întorcă peste Dunăre. Ostirile lui Mircea începuă se atace pe Turci nóptea, răpindule vitele, provisiile. (1)

Nemergând înalte, neînturnându-se peste Dunăre, stându în loc ca să fie prada lipsii de apă, de proviziu, obiectul lovirilor furișe ale Românilor, Turcii începuă să murmure. Aceste murmură generale, determinau pe Baiazet a da ordin armatei să se întorcă la Dunăre. Plecarea fuse repede și fără ordin.

Pe când turcii ajunseră la Dunăre și voră a trece la Suiștra, Mircea sosi fără veste cu 30,000 de Români și lovî pe Turci în fașă. În poziția în care se găsiă Turcii, era nepriincioșă cavaleriei lor, și priincioșă

pentru cavaleria română. Afară de acestea ei se aflau în cea mai mare neorânduială ; ómenî, cai, care, amuniții, vite, toate erau un amestec spăimîntător. Turcii erau să piară cu totul (1) Nicî o idee nu venea nimenui să tragă armata din această neorânduială. Renegatul Evrenus dăte ordin să înceteze trecerea peste Dunăre, apoi toți Turcii se fortificară cu șanțuri cu care, spera a se apăra pînă ce va sosi nóptea, când creșu că va putea urma trecerea peste Dunăre. (2)

Acastă manoperă isbuti. Tótă nóptea Turcii trecură Dunărea, cu toate acestea periră mulți Turci de cu ȝioă. O întindere de mai multe leghe era acoperită de cadavere de ómenî, de cai, de turbane, de capete, de arme. Turcii lăsară dupe dênșii toate provisule, vitele, amunițiile de resboi. Dar ómenî trecură. Printr'acel mijloc Evrenos scăpă pe Baiazed și armata Otomană de o ucidere completă. (3)

A doua ȝi Româniî trecură Dunărea dupe Turci și'i atacară neîncetat, tăindu-i și predând satele și orașele pînă la Adrianopoli (4). Mircea a avut ajutor la această luptă pe Marco Cralevici, pe Constantin și Dragoș, sêrbî cu ostiri. Câte trei aș perit în acest resboi (5).

Acastă isbîndă este mărturită de toți istorienii. Ea scăpă pe Români de tributul ce erau îndatorați a plăti la Pórtă și fărămă legătura cu dênșia. Stéoa lui Mircea străluci. Europa creștină înturnă ochii asupra României. Fulgerul înaintea căruia fugéu popórele orientului, înaintea căruia fôgi Sigismund și atâtea eroi, acum fugea el însuși înaintea lui Mircea ! Negreșit că daca Româniî ar fi fost tot-d'auna uniți, astăȝi ar fi o nație mare, neatárnată și strălucită. De cîte ori aș învins pe vrăj-

(1) Eugel. p. 162.

(2) Hammer.

(3) Hamer. t. I.

(4) Hotin t II. viața lui Mircea

(5) Constantin Căpitanu. Ist țăr. rom, magaz. istor, I. p.45

mași, este dovedit că a făcut'o în unele timpuri de pericol, când toți românii putură să se unescă o di. Neuniile din întru pe deoparte, ambiția nebună a regilor poloni și ungari pe de alta, de a supune pe români, sunt cauzele căderii lor. Dar lucru ciudat! Acești români disputați de vecinii lor de vasali, atădși sunt mai bine de cât cei ce pretindeau să le fie suzerani!

Șincai face nisce observări întru acésta demne de a fi reproduse:

«Din cele ce s'a ȃis la anii trecuți i se vor ȃice la canii viitori, lesne poți vedea că pe români mai mult i-a stricatů neînțelegerea între dênșii și gelosia din întru, care și pe stremoși nostri români cei vechi i-au ȃperdut, apoi gelosia și fala chrestinilor vecini și mai ales a Polonilor, de cât a păgânilor Turci și Tătari; căci de acestia prea ușorů s'ar fi apêrat românii, mai ales de nu s'ar fi despărțit *Moldovenii și Muntenii în două Domnii, ci ar fi ramas toți sub un cap*. Dar despărținduse românii între ei, pe Moldoveni îiapăsaů polonii, pe Munteni unguri, și de multe ori pe Moldoveni și Polonii și Unguri, etc.

Posiția românilorů nu este mult schimbată de atunci. Polonia și Ungaria sunt acum sub Austria. Acelaș spirit de a ne supune autorității lor, acelési pretenții, aceiași întrebuintare de mijlůce spre a ne desbina în întru. Un singur lucru lipsește, spiritul de resboiů al strebunilor nostri, ce pare că a părăsitů guvernele românilor! De două véci, aceste guverne aů coborît la starea de prefecturi. A primi viața, voința, și libertatea lor din afară din țeră, este a nu mai fi guvernele națiunii.

IUGA VODĂ ȘI MIRCEA

1400

În Moldova domnea Iuga, fiul lui Petru Vodă. Acest domn arată îndată ore care dorință de a organisa acea

țără. Sé apucă înainte de biserică. El trimise la Episcopul de la Oxiide în Macedonia să primască bine cuvântarea sa de a pune de mitropolit în Moldova(1). Acestă bine cuvântare dată, el numi pe Teoctist mitropolit al Moldovii. El a aruncat temelile mai multor sate și orașe, fortificându-le cu șanțuri. Pământul Moldovii, liber încă, său fiind al tuturilor, Iuga îl împărți la ostași cei mai viteji. Oștirea încă începu a se regula sub dînsul. Cea d'ântîi cavaleriă Moldovană sub dînsul se formă(2).

Aceste reforme se vede că nu plăcură lui Mircea al cărui gând trebuia să fie slăbirea Moldovii ca mijloc de a o uni cu România, afară de acesta el se temu însuși pentru sine. Iuga organizează armata. — Mircea credu că o prepara ca să viă să-l combată pe dînsul. Mircea intră repede cu ostire în Moldova, luă Chilia, prinse pe Domnul Iuga și îl luă cu sine în Muntenia unde îl ținu aproape de dînsul, și unde muri. (3)

VLAD.

Marele Mircea era supus unei slăbiciuni rușinoase pentru bărbății ce ursita alege spre a îndrepta lucrurile omenești. El inbea femeile cu deosebire(4), cântecele populare din România, care au trecut prin valurile timpului cu numele acestui Domn, vorbesc de amorurile sale. Unul din acele cântice ne spune că învingătorul de la Rovina, fuse învins de o frumoasă și tînără cărciumăresă măritată. Face un tablou potic din venirea lui călare séra la cărciumă, în vestimente schimbate; cere vin; frumoasa cărciumăresă aduce o cofiță cu vin și rădică cofița cu brațu-î alb și rotund ca să dea Domnului Mircea pe

(1) Miron logofătul, Or. Mold.

(2) Juga batit des villes et des villages et commença de monter une cavalerie réglée : Peyssonel, pag. 229.

(3) Fotino.

(4) Halcocondila.

care nu-l cunoscea. Mircea lepădă cofa cu vin și apucă pe cărciumăreasă, o aruncă pe calul său și fuge cu dînsa în umbrele nopții.

Acastă legendă mărturesce cel puțin reputația ce avea acest Domn. Halcocondila dice că, din cauza iubirii sale pentru femeii, Mircea a avut mulți copii de unde aș și născut atâtea certe în urma lui. Unul din acești copii se vede că a fost și Vlad. Pe acest Vlad Mircea îl trimise la Unguri să fie ca garanță despre amicia lui către regele Ungariei. Acest Vlad în anul 1400 scăpă din otagiū și cu mai mulți Români se duse la Constantinopoli, unde a luat serviciu de la împăratul grec împotriva voinții părintelui său. Vlad se silea în tot chipul a determina pe împăratul să facă tot ca să restorne pe Mircea și să-l pue pe el Domn. Acesta este cauza că Mircea a fost contra Bizantinilor (1).

Dupe ce a prins Tamerlan (1402) pe Baiazed I și dupe ce a tăiat pe Mustafa, fiul cel mare al lui Baiazed, cei alți frați începură a se lupta între dînșii pentru tron. Soliman, al doilea născut, fugi în Constantinopoli la împăratul Emanoel Paleologu și Stefan Lazarovicî craiul Serbiî, și a făcut ca aceștia să-l numescă împărat. Vlad fiul lui Mircea, se afla în acea cetate. În rădicarea la tron u Tuciei a lui Soliman el vădu rădicarea lui la tronul României. Se lipi pe lângă Soliman. Mircea află toate acestea. El se temu de Soliman. Tronul lui Baiazed era în dispută. Se gândi să găsească un rival lui Soliman, află că Musa, al treilea fiu al lui Baiazed este în Asia ; îl chiamă să vie în Europa, promițendu-i ajutorul său spre a smulge tronul de la Soliman.

Musa plecă îndată, lăsând guvernul Asiei micî fratelui său Mahomet. Musa trecu în Sinopa, de acolo în Muntenia. (2) Mircea îl primi cu mare distincție în Târgovi-

(1) Engel, pag. I pag. 162.

(2) Engel.

ște. Acolo ei se înțelesesă. Mircea promise a'î da oștiri, pentru care lucru Musa se îndatora, ajungând la tron, să protege pe Mircea, să fie bun pentru Români, să le respecte drepturile și neatârănarea lor. Engel dice că Musa se îndatora a da lui Mircea o mare sumă de bani și a pedepsi pe Greci. Musa plecă. Mircea îi dăte un corp de armată română sub Dan, nepotul său de frate și mulțime de Turci ce putu să cheme din țără și din țările vecine.

MUSA ȘI SOLIMAN

Imperiul otoman se afla în cea mai crâncenă anarhie. Musa scrisese fratelui-seu Mahomet în Asia mică, să trecă în Europa unde, împreună cu dînsul, se combată pe Soliman, fratele lor. Sultanul Mahomet primi această propunere. Mircea determină pe Isfendiar, a face pe Musa capul popórelor nemulțumite ale lui Soliman. Musa se duse la Isfendiar ; pe urmă, sprijinit de acest cap și de Mircea înaintă spre luptă. (1)

Cea d'ăutêu luptă între Musa și Soliman se făcu lângă Constantinopoli(2) unde Soliman cătase sprijin lângă cumnată-seu împăratul Constantiuopoli, pe când Musa întrase în luptă cu oșciră române și serbe, dăte de Mircea domnul țerii Românesc și de Stefan craiul Serbiei(3)

Dar Serbiu pe atunci nu erau acest popor de astă-dî plin de bravură și de virtuți. Ostașii lui Ștefan se lăsaia a se cumpăra cu aurul grecilor. Români resistară înaintea corupțiunii, mulțumită disciplinii ce sciù ale da capul lor Dan. Sêrbii fugiră din luptă de la începutul războiului și trecuă la Soliman(4) care, printr'o stratagemă, se retrase sub șanțurile Bizanțului. Musa năvăli a-

(1) Hammer, pag. 151.

(2) Halcocondila, l. IV pag. 55

(3) Hammer, pag. 152

(4) Hammer, 152.

tunci asupra asiaticilor, cu cinci sute de Români aleși, care erau ascunși în șanțuri, dar cădu pe tabăra inamică acum părăsită. La întorcerea din această năvală, Musa găsi tabăra sa desertată de sârbi ce fugiseră și creștându-se perdut se retrase la oștirea Română rămasă în munții Hemus. (1) Soliman intră în Adrianopol ca Suveran. Împăratul Bisanțului îl recunoscă în această calitate. Puterile creștine îl felicitară. Veneția negocie cu otomani pentru întăia oră. Bosnia ofer tributul.

Către acestea Soliman se da la moliciune și la plăceri în saraiul său din Adrianopol, pe când Musa cu Români vegea neîncetat și își prepara puterile.

Împăratul din Bisanț, în deșert îl chimă la dăroniile sale împotriva lui Musa. Soliman trecea nopțile în orgii, și ziua dormea. Într'o zi un cerb rătăcit, cădând în tabără, Soliman întreabă dacă acest cerb nu avea legată de gît o butilie de vin, adăogînd că, dacă va fi ast-fel, atunci se va scula și el ca să ia butilia cu vin (2).

Ast-fel, pe când Soliman se da la orgii, Musa apărură, de o dată la porțile cetății cu armata Română, adăogată de Turci. Mihaloglu alergă atunci în sala de baie să ducă această tristă scire. Soliman, fără a se mișca, pronunța un vers persan. Evrenos veni asemenea acolo și primi acest răspuns : « Crești tu, bătrînule, să turburi plăcerile mele cu aceste strigăte ? Ce ? acest Musa cu o mână de mișei strânși pe ici pe colo, are să vie să dispute tronul ? » Evrenos se duse și se plânse la Aga ianicerilor Hasan. Aga încercă asemenea a trage pe Sultanul din amorțnea'i. Soliman se necăji, și dete ordin să taie barba Agii cu o sabie. Aga Hasan cu obrajii mângălii ast-fel alergă prin tabăra ianicerilor să le arate obrajii și disemărilor să se uiescă cu dînsul ca să trecă în tabăra lui

(1) Halcocondila, I, IV.

(2) Halcocondila, I. IV pag 55 și 56.

Musa. Toți îl urmară, afară de trei (1) ce remaseră lângă Solimau, îl scoseră din bae, și îl duseră spre Constantinopol (1410). Lângă satul Dugungi, Soliman fuse recunoscut prin costumul său și harșaoa calului. Cinci frați, toți cavaleri iscusiți Turcomani, alergară pe cal înaintea lui, pôte de curiositate. Soliman, speriat abătu pe unul, apoi pe altul. Atunci cei alți trei îl loviră de o dată cu săgețile lor și îi tăiară capul. (2)

După mórtea lui Soliman, Musa se făcu împărat al Otomanilor; se anunță, venind la putere, ca amical Românilor, și ca mare tiran. Aduse pe cei trei frați care uciseră pe Soliman și îi ucise, apoi pe toți locuitorii aceluși sat, închidându-i în casele lor, le dete foc și arseră de vii.

Dupe acésta treeră țera viclénulului său amic Stefan prădând și ucigând; garnisónele celor trei castele fuseră înjunghiate, pe leșurile creștinilor uciși se întinseră mese, și tiranul dete un banchet celor mari ai săi (3) Musa asedia Salonicul, luă toate cetățile dupe Strimon ceră de la împăratul grec tribut, prin Ibraim fiul marelui Vızır Ali-Pașa; dar acesta înspăimântat de tiraniile lui Musa, în loc de a cere tributul, povățui pe împăratul grec a nu i-l da și a se apêra; apoi cu o scrisóre de la acest împărat, Ibraim trecu la Brusa la Mahomet ce domnea în Asia mică (4). Musa porni spre Tesalia, prinse pe nepotu-său Urhan, fiul lui Soliman, sprijinit de Bizantini, apoi se înturnă spre Bizanț (5). Bizautiniî vëdură pentru a treia óră asediinduse cetatea lor de Otomani. Fiul interpretului Cturgii, Nicolaî Notara se ucise în unul din aceste atacuri. Împăratul chemă din Asia

(1) Hammer. — Se adidin f. 167.

(2) Ducas. I. XIX pag. 49.

(3) Ducas, I. XIX p. 50.

(4) Hammer, p. 154. Vëdî cronicariî tureî de el citați

(5) Halcocondila, I. IV p. 56 57. — Frant I. I. p. 29

în ajutor pe Mahomet. Acest din urmă împins la resboiul de Ibraim, pe care îl făcuse mare Vizir al său, trimise pe Fasulah, jude dela Gebise ca sol la Bizanț, ca să i se trimită vase spre a trece din Asia în Europa ostirea sa. Imperatul trimise vasele și se duse în persoană să primască pe Mahomet cu galera împărătească. Îl băgă cu triumf în Bizanț. A patra zi de la venirea sa Mahomet eși cu ostirea sa și câți-va greci împotriva lui Musa; dar fuse respins lângă Ingigis. (1)

În a doua încercare încă nu fuse mai ferice; îi veni scire tot-d'o-dată că Giuneid guvernorul Ohridei trecuse în Asia și luase Efesul. Mohamet se întorse repede în Asia mică. Acolo el împacă lucrurile. I se oferî beiful de la Sulcadru cu o mare ostire ca amic și aliat al lui Mahomet cu care hotăî să facă resboiul în Europa. Cu acesta și cu craiul Sârbiei precum și cu împăratul Bizanțului, Mahomet merse în Eupopa și tăbări la Visa. Acolo îi scrise vitézul Evrenco, că revoltat de tirania lui Musa, era gata să vie a'î da povețele și brațul său. Șah Aur Melec, vizirul lui Musa, încă intră în înțelegere cu Mahomet. Dupe povața lui Evrenco, Mahomet duse ostirile sale spre nord ca să pôtă a se uni cu armata sârbilor. Iacci, fiul lui Mihaloglu, pe cale, bătù avangarda lui Musa, comandată de Cara-Halil. Mahomet trimise scene la Adrianopol să i se închine. Orașul îi duse că se va pîdo îndată ce va bate pe Musa, Mahomet atunci urmă pe inamic către Filipopolis până la Suludervan, unde era o strimțore în munte. Acastă strimțore era ocupată de Hamsa Imiroglu și Jijit-Pașa cu două mii de ostași. Mahomet trimise împotriva lor două mii de ómenî sub Baiazed-Pașa și Iacci-bey fiul lui Mihaloglu. Ostirea lui Musa se respinse, și armata lui Mahomet, intrînd pe aici, pătrunse în Valea Sofiei.

Ajunse la Nissa, apoi la Morava, pretutindenî prîimind de la guvernori adesele lor la dînsul. La Morava chemă pe aliatul seû Stefan Lazarevici al Sêrbii craî. Acolo veni Evrenos, Jjit-Pasa, Boran-bey, Sinan-bey de la Tircala şi Stefan Lazarevici ce îi conduse în Sêrbia. Hamsa-bey veni să sărute mâna sultanului şi să'i spuie că toţi beyi l'au părăsit. Mahomet era pe lunca ciamurli când Musa coboî din munţi cu şapte miî Iauiceri, Românii nu mai erau cu el. Mahomet aşedă armata în bătate, puse la aripa stîngă pe Stefan Lazarovici; la drépta pe Evrenos. Dar pe când lupta era să iucépă, Hasan, aga iauicerilor, ce părăsise pe Musa, strigă către ianicerii sêi: «Ce asteptaţi voi copii, de nu treceţi sub stégurile celui mai drept şi virtos din principii otomani? Pentru ce să remâneţi îngenunchiaţi înaiutea unui om ce nu este în stare să vegheze la scăparea celor alţi, şi chiar de a asigura persôua sa?» Ostaşii aud aceste vorbe şi încep să fugă. Musa furios, se aruncă asupra Agii ce fugi, îi dote o lovitură care îi despică capul. Un amic al lui Hasan-Aga, tăe mâna Sultaunlui, voind să'i despartă cu sabia. Musa se iutôrce în tabără cu mâna atârnând. Ianicerii îl părăsesc, Musa fuge în Valahia să afle scăpare la Mircea. Dar Turcii îl găsiră mort pe cale într'un lac. (1413) Din cei ce remaseiă credincioşi până la mórte, Asan-bey fugi la Mircea; alţi fură ucişi de Mahomet.

Persecuţia asupra amicilor lui Musa urma încă. Mahomet, dupe ce se ocupă de lucrurile cele mai griabnice ale împêrătiei, se gândi la Mircea. Trecu în 1416 Dunărea. Mircea era acum bătrîn, nu mai putea combate. Turcii treerară o parte din țără şi piădară.

Unii istorieni precum Dogliel, Cantemir, Engel, pretind că Românii fuseiă bătuti de Turci, şi li se impuseră condiţii fôrte grele între care se luă ocnele de sare pe séma turcilor. Noi nu credem să fi urmat resboiui şi să

fi bătut pe Mircea. Mahomet nu era încă atât de tare ce armata sa de adunătură ca să sa espue în păduile României la armata lui Mircea. Armata lui Mahomet era nisce oștiri rebele și sfășiate. Tot ce pare pozitiv este că oștirile lui Mahomet trecură Dunărea și prădară malurile țării Românești, și că Mircea, slăbit de ani, trimise soli să ceară pace. Acestă părere se poate sprijini însuși pe Halcocondila, care dice :

« Oștile turcești prăda Dacia, și principele Daciei trimisese soli la Mahomet promitând a da tributul și s'a făcut pace. »

Analii Turaneî, traduși de Leon Claviu, sună : « O mare parte de ostași s'a dus peste Dunăre la pradă ; Domnul țării a promis să plătească tribut, și spre îndreptare a dat pe fiul său emanet. » Fraier și Dunas încă dice că Mahomet, pe soliî Românilor, Sârbilor și Bulgarilor i-a primit cu afabilitate, și puindu'i la o masă cu sine, pentru fie-care a închinat anume. La despărțire le a dis : « Spuneți Domnilor voștri că eu o primesc. Cine va viclem, Dumnezeuul păcii să-l sfărâme. »

Șineai, acest istorian consciincios dice : « Tributul Românilor încă nu l'a înmulțit, căci Moldova mai târziu căduse sub tributul Turcilor, și Valahia numai în acest an a plătit în adevăr tribut. »

Constantin căpitanul dice :

« Mahomet va să mărescă tributul Românilor ; ei unindu-se româniî din Valahia cu cei din Moldova s'au bătut cu Mahomet și au învins pe Turci, și iar a ramas tributul precum era hotărît de Baiazed. » Magas. istor. pag, 97.

Atunci Mahomet s'a întors la Brusa.

Ast-fel nu vom crede pe Cantemir, acest istorian părtinitor Turcilor și dat la născociri romantice.

MIRCEA BĂTRÎN DEVINE DIPLOMAT

Daca Mircea ar fi putut redeveni tânăr cu armata ce avea, disciplinată și organizată după regulile artei ostășești, el ar fi respins toate năvălirile înamicilor din afară. Din nenorocire era bătrîn. Ar fi putut da tronul nepotăseșu Dan; dar el ținea la tron. Sacrifică interesele generale țării ambițiunii lui de a muri Domn, și umili țera. Umiliința țării îi apuse cugetul. Voia să scuture jugul și nu putea. Încercă a face intrigă. La 1418 un Mustafa a plecat din Asia mică și s'a dat pretutindenii de fiul lui Baiazed, care murise în războiul împotriva lui Tamerlan, dicend că nu a perit ci s'a rătăcit numai și că este acila. Greci, la care el s'a adresat, temenduse de Mahomet, l'a respins. Atunci acest Mustafa, scind că Mircea ajutase pe Musa să ia tronul, veni la dînsul în Târgoviste, însoțit de trei sute de Turci. Mircea îl primi cu bucurie, și i-a dat un mic corp de Români în ajutor, chemend pe toți Turci din țările vecine să se unescă cu acest Mustafa. Cu Români și Turci, el trecu Dunărea și trecu în Tesalia la 1419 (1). Mahomet auzi de această faptă. Mustafa își făcea proseliți. Sultanul merge împotriva lui cu mari puteri.

Acest Mustafa ajunsese în acele locuri, îndată după stingerea revoltei Dervișilor. Scriitorii otomani îl numesc Doesme Mustafa (Mustafa cel mincinos); scriitorii Bizantini pretind că el era în adevăr fiul lui Baiazed precum se dicea singur. Guvernoul de la Nicopoli îl sprijini. (2)

Lupta se făcu lângă Salonic. Mahomet îl învinse. Mustafa și Guvernoul din Nicopoli Giuneid, fugiră (3) și scăpară în Salonic, unde Demetriu Lascaris le dete adă-

(1) Engel.

(2) Hammer, 167.

(3) Ducas, I. XXII.

post și protecție. Mahomet îl reclamă; Lascăr răspunde, că nu poate face aceasta, fără scirea împăratului din Constantinopoli.

Împăratul fuse înștiințat și răspunde că nu va da nici odată pe cei ce vin să-i ceară adăpost. Dar dete ordin lui Lascaris să trimită îndată pe acei doi refugiați cu o galără la Constantinopoli. Mahomet și împăratul încheiară un tractat prin care se îndatora ca împăratul să ție pe refugiați și Mahomet să plătească întreținerea lor anuală de 900,000 aspri. Dupe acest tractat, refugiații se trimiseră la Lemnos unde fură puși sub o aspră gardă. (1)

Ca să pedepsască pe Mircea, Mahomet trimise ostiri să prade Valahia. (2)

Românii se retraseră dupe obicei în pădurile lor. Turcii nu folosiră nimic. Mircea muri în anul 1419.

Dupe dânsul urmă certe între Vlad II și Mircea II, alt fecior al său din floră. Acest din urmă fuse răsturnat de Dan, vestitul general Român și nepot al lui Mircea cel bătrîn, care ajutase pe Musa și fusese cu ostiri la asiedierea Constantinopolii (3).

Dan luă tronul dupe o mare biruință ce făcù asupra lui Mircea II și Ungurilor sub comanda lui Stefan de Loșonț, invingere memorabilă ce poate avea locul său între învingerile cele mai glorioase ale Românilor (1420). Acest Mircea II și Loșonț au murit în bătae. (4)

Mircea fuse unul din cei mai mari Domni ai Românilor dupe acele timpuri, atât în resbóie cât și în timp de pace. El este cel d'ânteu ce organizează cele mai multe din institutele țării Românești.

(1) Hammer, 168.

(2) Ducas, 67 p.

(3) Engel, Ist. Val. pag. 164.

(4) Engel.

MONASTIREA COZIA

Mircea a zidit monastirea Cozia, dupe ce respinse pe Beiazet peste Dunăre. O frumoasă legendă este cunoscută în părțile micii Româniî despre cauza zidirii acestei monastiri.

Cozia este situată pe malul Oltului al micii Româniî, între dealu Nucetului dincolo de Olt în România mare, și délurile Priboieui și Urlóele din România mică. Muntele Cozia și Pietele sunt în apropiere.

Hramul Bisericii este *Adormirea maicii Domnului*. Portretul lui Mircea, în care noi nu avem multă credință, se află lângă tronul Domnilor. Costumul este mai acela al împăraților Bizantini: corónă pe cap, mantie, lorică. La amândouă genuchiî era câte o acvilă, o adăogire negreșit din urmă pe când Austriaciî domnéu în mica Româniă, acvila are două capete. Mormântul marelui Mircea este în această biserică. Inscripțiunea pe piatră este stérsă. Alături cu acest mormânt se vede încă mormântul mumei lui Mihaî Vitézul, mormântul Dómei Florica și mormântul fiului ei Nicolae.

D. Pelimon în călătoria sa artistică spune că a vădut mantia lui Mircea cel bătrîn, din care acești preoți vandali au făcut o sfită.

«Este, ȳice acest călător, o stofă de pluș, cu câmpul verde spălăcit și cu flori galbene, cu aurpe ici și colo și cu semne roșii. «Aici se mai află un clopot mare turnat din timpul lui Mircea (1394).

Rămășițele celor mai mari ai țerii sunt perdute în aceste mănăsiiri. Româniî puțin le cunosc. O nepăsare criminele despre aceste locuri sante domnesce în inimile Românilor. Ei nu au nici un interes pentru dínsele. Aristocrația de bani, singura ce esistă la noi, afară de câte va esepțiî, nu mai trăesce de viața națională; Româniî nu cunosc istoria națiunilor și pare că stăru-

esc să nu o cunoască. Nimeni nu citește cărțile în limba patrii. Acastă limbă pare că îi desonără, și când sunt criticați răspund că nu citesc pentru că nu sunt autori care să scrie. Dar autori sunt formați de cititori: când nimeni nu-i citește scriitorii încetăză de a scrie. Auditorul face pe oratori.

NOTA

I

Turotje și Bonfiniu pretind că la 1392 Sigismund, regele Ungariei, ar fi bătut pe Mircea. Acastă părere fusese urmată de mai mulți cronicari streini fără însă să o pótă dovedi. Spondan o combate și o tăgăduie. De aici s'a născocit o legendă saă basnu despre Sigismund. Boișai Paul spune în anul 1392, când regele Sigismund s'a dus cu ostiri asupra Domnului Muntenesc, a poposit la Deva în Transilvania și a dat ordin să-î aducă, spre petrecere, pe fata unui nobil Român, renumită despre frumusețea sa. Acésta se și făcù. Fecióia nu voi a se da, până ce regele nu'î va da încredințare că o va lua de soție și va recunósce fructul ce ar da o asemenea întâlnire; regele a promis tot. Mai târziu, întorcênduse Regele învingător din România, și poposind la Deva, chemă pe fata care îi spusese că este însărcinată. Regele plin de bucurie, i-a dat un inel, dicêndu-î că, de va nasce fiú, să-l ducă la Buda și el îl va face principe. Fata a născut un fiú și la numit Ion. Acastă fată a spus secretul către frateseă Marginei Gaspard, și l'a rugat, să o ducă împreună cu pruncul la Buda. Acesta a dus'o dupe câte-va zile. Într'o di muma spăla nisce rufe la o fântână, dând i-

nelul pruncului ca să se jöce. Un corb a vëdüt inelul și răpindu'l, a sburat cu el pe un arbore. A alergatu muma-sa și, negăsind inelul, s'a uitat și 'l-a zărit în ciocul corbului. Frate-seü, însciințat îndată a săgetat spre corb, dar nu l'a nemerit; mai trimițënd o săgëtă, l'a lovit în pept, inelul a cădüt, muma l'a luat și a pornit pre Buda cu bucurie. Acolo intrând, s'a dus la palatul regelui pe când acesta se preumbla prin palat. Ea îi dete inelul. Regele îi privi și se roși, apoi zîmbi și începă a rîde către prunc, și dând inelul înapoi femeii a dîs: bine ai făcut că ai adus pruncul; le dete o casă de ședere sub privigherea Banului Elerent. După câte-va zile regele dărui pruncului Hinodióra din Ardél cu cărțile de daniă. Acest prunc fuse strălucitul Ión Huniad, și se numi astfel, dupe acea cetate.

CRISOVUL MIRCEI DE LEGĂTURA DE AMICIE CÜ VLADISLAV REGELE POLONIEI

Mircea, din grația lui Dumnezeu Domnul Valahiei, Duca Făgărașului și Omlașului, Comitele Severinului, Despotul Dobrogiului și Domnul Dărstărilor, facem însciințare tuturilor celor de a cum și celor viitori, căroră se cuvine a ști și auzi acestea, că vrënd și dorind noi a face legătură de amicie nemișcată cu prea luminatul Principele Vladislav, regele Poloniei, domnul ținutelor Cracoviei, Sandomirei, Langigii, Cuiabei, Lituaniei mai mare, Pomeraniei și Rusiei, din consiliul tuturilor boerilor nostri, am făcut orînduială și facem de ambe părțile de a se ține pururea nevătămăta, care o și întărim prin cărțile noastre, adecă că pe prea luminatul Vladislav regele Poloniei etc, și pe supușii săi, când vor dori ajutorul nostru de către năvălirea Ungurilor, pururea vrem a'î apăra cu totă puterea noastră; iară împotriva altor inamici, numai dupe plăcerea noastră făgăduim că-î vom ajuta precum

se cuvine unui amic; și acelaș rege va fi dator a ne ajuta pe noi numai împotriva regelui Ungariei cu totă puterea sa; iară împotriva altor înamici va fi dupe plăcerea sa, cum s'a dis despre noi. Întru a căruia măturire și tărie dăm scrisoarea întărită cu autenticul și cel mai mare sigil al nostru.

Dat în Lublin, în arcul santei fecore Agnes, în anul Domnului 1390.

Dete copii dupe acel act:

Dogiel editorul condiții diplomatice, a cules mai multe tractate închiate între Polonia, Moldova și România de la 1387 până la 1654. Dela Mircea sunt cinci acte. Unul legătura lui Mircea cu Vladislav, regele Poloniei, încheiată prin deputați, (s'a reprodus la notele din test); altă legătură a lui Mircea (care am reprodus-o mai sus); o a treia, iară a deputaților lui Mircea, tot în această; o a patra întărire a lui Mircea acei legături; o a cincea legătura lui Mircea cu acelaș rege tot în această privință. Cele trei din urmă nu le mai reproducem aici, fiind reproduse toate în Șincai și în magazinul istoric de Bălcescu și Laurianu.

DIFERITE PĂRERI DE SCRITORI VECHI DESPRE TIMPUL LUI MIRCEA

Halcocondila scrie despre anul 1348:

«Peste puțin timp (dupe resboiul de la Nicopol) s'a sculat cu arme asupra Mircii ducele Daci, acuzându l că, unindu-se cu Unguri mai n'ainte, s'a bătut cu dên, sul. Daci, adecă Daco-Românii, sunt prea buni ostași de și legile lor nu sunt prea bune. Mai toți locuiesc prin sate și pasc vitele. Tera lor se întinde începând de la Ardeal până la marea Neagră. Despre drépta, la mare, are Dunărea, la stânga are Moldova. Aceste țări sunt despărțite prin muntele ce se chiamă Prasov, (munții

«de la Focșanî), care munte se întinde lung. Némul acesta de și se împarte în Bogdania și Istrița (Moldova și Valahia) dar aũ aceléși datine. Ei aũ obiceiul d'a nu ținea aceiași Domni, și precum se vede își schimbă Domni, acum pe unul, acum pe altul, numindu-l prin-cipe. Pe Mircea acesta care era din vița cea bătrână a Domnilor lor, chemându-l, l'a ales Domn, omorând pe Dan care aũ fost mai 'nainte tiran. Acest Mircea, având mai multe curtezane, a avut cu ele mai mulți fii din flori. De aici vine, că, murind Mircea, adesea ori s'aũ schimbat Domni, lucru ce este și astăzi în această țeră. Baiazed a purces împotriva lui Mircea, învinovățindu'l că mai înainte ar fi unit armele cu Sigismund, și trecând Dunărea, a robii mulți Români. Mircea strângând multă ostire, se gândea cum ar putea întâmpina pe Turci și cum s'ar putea bate contra lor. Deci, aședând femeile și prunci în muntele Prasovul, el urmărea armata lui Baiazed prin pădurile de stejari care sunt multe în această țeră încât o fac neștrăbătută. Urmărind ast-fel, multe viteji făcea Mircea, luptându-se cu cei ce rămănea, ori se desbinau spre a găsi bucate sau vite. Ast-fel făcând, cu mare cutezare s'aũ luptat cu Turcii. Dăc nuî că Mircea, când trecea armata lui Baiazed prin ore care strimtoare, n'a încetat a ucide pe vrăjmași până când nu s'a tăbărit acolo Baiazed, din povăța lui Vrenez (Evrenos) și o di a odihnit armata iar a doua di, trecând'și oștea, etc».

Din aceste scrise se pôte înțelege că Basarabia mai înainte sa țiant de Valahia, și muntele de la Focșanî s'a numit Piasov.

BUCURESCI
TYPOGRAPHIA CURȚEI (LUCRĂTORII ASOCIAȚI)
12, PASAGIUL ROMAN, 12